

LUP

Kristine Aakre

Masteroppgave

Forebygging av vold og overgrep mot barnehagebarn

Prevention of Violence and Abuse Against Kindergarten Children

Master i tilpasset opplæring

2024

«De flesta älskar nog sina barn, men det garanterar inte att de bär sig fornuftigt åt»

- Astrid Lindgren

Forord

Masterstudiet er ved veis ende, og etter fine og lærerike år ved Høgskolen i Innlandet sitter jeg på ny kunnskap jeg er klar for å ta med meg videre i arbeidet med barn. Studier kombinert med jobb i barnehagen har til tider vært krevende, men har også vært en stor motivasjon til å skrive en meningsfull masteroppgave. Jeg har heldigvis verden beste arbeidsplass og verden beste kolleger som har gitt meg denne muligheter.

Det er mange jeg vil rette takk til, først og fremst deltakerne til forskningsprosjektet. Takk for deling av egen praksis på et viktig tema. Jeg vet at det for mange av dere har vært utfordrende, men viktig å dele erfaringer og kunnskap. Uten dere hadde det ikke blitt noen masteroppgave.

Tusen takk til veilederne mine Wenche Fjeld og Janaina Hartveit Lie. Janaina var med meg den første delen av oppgaven, og har lært meg, om mulig, å bli enda mer kritisk. Wenche innehar stor kompetanse innenfor fagfeltet, og har hjulpet meg med dra studien i land. Takk for raske svar på mail, oppløftende ord, god veiledning og verdifulle tilbakemeldinger.

Mamma, pappa og Anette. Tusen takk for forståelse, oppmuntring og kloke ord. I denne prosessen har dere satt meg på plass og fått meg til å få opp øynene når jeg ikke har klart å tenke klart. Forståelse for at masterskriving i denne perioden har vært viktig enn alt annet har dere også prøvd å møte meg på, selv om jeg vet at dere innerst inne skulle sett meg mer i denne perioden.

Oslo-familien min. Dere vet hvem dere er. Heiarop, oppmuntringen og forståelsen den siste tiden har vært viktig, og som dere sier, så ses vi on the other side, dere skal ingen sted.

Helt til slutt må jeg takke alle dere som har åpnet opp og fortalt historien deres underveis i denne prosessen. Jeg hadde aldri trodd at jeg skulle få jobbe med tematikken, gjorde at flere ønsket å dele historien sin. Jeg har kjent på kroppen og fått stor forståelse for at det ikke er alle som har hatt en like trygg barndom og oppvekst som meg.

Oslo, mai 2024,
Kristine Aakre

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
SAMMENDRAG	8
SUMMARY	10
1. INNLEDNING	12
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	12
1.2 BARNEHAGENS STYRINGSdokumenter.....	13
1.3 STATISTIKK.....	15
1.4 ARBEIDSVERKTØY.....	15
1.4.1 «Kroppen er min!».....	15
1.4.2 Trafikklysmodellen.....	16
1.4.3 Stine Sofies Stiftelse.....	16
1.5 BEGREPSAVKLARINGER.....	17
1.5.1 Vold og overgrep.....	17
1.5.2 Krenkelse.....	18
1.6 TIDLIGERE FORSKNING.....	18
1.7 AVGRENSING OG PROBLEMSTILLING.....	20
2. TEORETISK RAMMEVERK	22
2.1 SYSTEMTEORI.....	22
2.1.1 Utviklingsøkologisk modell.....	22
2.2 UBEHAGETS PEDAGOGIKK.....	23
2.3 VOLD OG OVERGREP.....	24
2.3.1 Signaler på at barn er utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep.....	25
2.4 FØREBYGGING.....	26

2.4.1	<i>Tre nivåer for forebyggende arbeid</i>	27
2.4.2	<i>Ord for kjønnsorganer</i>	27
2.4.3	<i>Gode og vonde hemmeligheter</i>	28
2.4.4	<i>Samtaleverktøy</i>	28
2.4.5	<i>Handlingsplan</i>	29
2.5	BARNES SEKSUELLE UTVIKLING	29
2.5.1	<i>Trygg og utrygg seksuell utvikling</i>	30
2.5.2	<i>Seksuell atferd og skadelig seksuell atferd</i>	31
2.5.3	<i>Hvordan fremme barns sunne seksuelle helse</i>	33
2.6	HVORDAN UNDERSTØTTE BARNES SEKSUELLE UTVIKLING I BARNEHAGEN?	34
2.6.1	<i>Samspill og tilknytning</i>	34
2.6.2	<i>Relasjoner/relasjonskompetanse</i>	36
2.6.3	<i>Anerkjennelse</i>	37
2.6.4	<i>Traumebevisst tilnærming/traumebevisst omsorg</i>	38
2.7	FORELDRESAMARBEID	39
3.	FORSKNINGSMETODISK TILNÆRMING	42
3.1	VITENSKAPELIG STÅSTED	42
3.2	VALG AV METODE	43
3.2.1	<i>Intervjuguide</i>	44
3.2.2	<i>Induktiv tilnærming til datainnsamlingen</i>	45
3.3	STUDIENS UTVALG OG REKRUTTERING AV INFORMANTER	46
3.4	GJENNOMFØRING AV INTERVJUER	47
3.5	ANALYSE AV DATAMATERIALET	47
3.5.1	<i>Tilnærming til datamaterialet</i>	47

3.5.2	<i>Analyseprosessen</i>	48
3.6	KVALITETSSIKRING (KVALITETSVURDERING) AV STUDIEN.....	49
3.6.1	<i>Reliabilitet</i>	49
3.6.2	<i>Validitet</i>	50
3.6.3	<i>Overførbarhet</i>	50
3.7	ETISKE BETRAKTNINGER	51
4.	PRESENTASJON AV FUNN	53
4.1	FOREBYGGENDE ARBEID.....	53
4.2	UTFORDRINGER I DET FOREBYGGENDE ARBEIDET	55
4.3	MANGLENDE KOMPETANSE	58
4.4	FORELDRESAMARBEID/UTFORDRINGER I FORELDRESAMARBEIDET	59
5.	DISKUSJON OG DRØFTING	63
5.1	FOREBYGGING I ET SYSTEMPERSPEKTIV	63
5.2	FOREBYGGING, UTFORDRINGER OG MANGLER.....	64
5.2.1	<i>Samtaleverktøy</i>	68
5.2.2	<i>Handlingsplan</i>	69
5.2.3	<i>Traumebevisst omsorg (TBO)</i>	70
5.2.4	<i>Oppsummering</i>	71
5.3	MANGLENDE KOMPETANSE	71
5.3.1	<i>Barns seksuelle utvikling</i>	72
5.3.2	<i>Konsekvenser av ansattes manglende kompetanse</i>	73
5.3.3	<i>Oppsummering</i>	74
5.4	FORELDRESAMARBEID OG UTFORDRINGER I FORELDRESAMARBEIDET	75

5.4.1	<i>Oppsummering</i>	78
5.5	VERDIEN AV RELASJONER, TILKNYTNING, SAMSPILL OG ANERKJENNELSE I DET FOREBYGGENDE ARBEIDET	78
5.5.1	<i>Oppsummering</i>	81
6.	AVSLUTNING	82
6.1	BEGRENSNINGER OG STYRKER VED STUDIEN	82
6.2	FREMTIDIG FORSKNING	82
6.3	SVAR PÅ PROBLEMSTILLINGEN	83
7.	LITTERATURLISTE	86
	VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE	92
	VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV	94
	VEDLEGG 3: GODKJENNING FRA SIKT	98

Sammendrag

Masteroppgaven i tilpasset opplæring undersøker hvordan barnehagelærere jobber for å forebygge vold og overgrep mot barnehagebarn. Formålet med forskningsprosjektet er å se hvordan det jobbes forebyggende mot vold og overgrep i barnehager, samt få innsikt i hva barnehagelærere vektlegger i dette arbeidet. Samtidig belyses viktige aspekter ved forebyggingsarbeidet, og hvilke signaler barn som blir utsatt for vold og overgrep kan gi.

Problemstillingen i denne studien er som følgende:

Hvordan jobber barnehagelærere for å forebygge vold og overgrep mot barnehagebarn?

Studien vitenskapelige forankring er sosialkonstruktivisme og en fenomenologisk tilnærming. Svar på problemstillingen søkes gjennom kvalitativ tilnærming og intervju som metode. I forskningsprosjektet blir fem barnehagelærere fra ulike steder i landet intervjuet. Innholdet i intervjuene omhandler tematikken vold og overgrep, hvor jeg ønsket å finne ut av hvordan tematikken jobbes med i barnehagen, samtidig som jeg undersøker hvordan de jobber for å forebygge at barn utsettes for dette.

Datainnsamlingen og analysen resulterte i fire kategorier; forebyggende arbeid, utordringer i det forebyggende arbeidet, manglende kompetanse og foreldresamarbeid/utfordringer i foreldresamarbeidet. Kategoriene drøftes opp mot forskning og teori. Jeg vil også påpeke at min egen forforståelse og posisjon som forsker kan være med på å påvirke datainnsamlingen og analysen. Dette beskrives nærmere i metodekapitlet.

Funnene i masteroppgaven peker i retning av at barnehager bør jobbe mer systematisk for å forebygge vold og overgrep. De viser også at mangel på kompetanse fører til manglende forebygging og usikkerhet rundt fenomenene vold og overgrep. Gjennom intervjuene fant jeg også ut at barnehager jobber forebyggende mot vold og overgrep, men at de ansatte ikke er bevisst dette. I funnene kommer dette frem i form av at ansatte er opptatt av samspill og tilknytning, relasjoner og anerkjennelse. Funnene viser at de ansatte jobber for at barna skal ha respekt for seg selv og andre, og at de skal vite hvor grensene går for hva som er greit og hva som ikke er greit. Utfordringen i det forebyggende arbeidet kommer også frem i arbeidet

med foreldrene. Jeg har også valgt å sette søkelys på barns seksuelle helse og atferd, fordi jeg mener det er betydningsfullt i det forebyggende arbeidet. For å vite hva som er unormalt må vi også vite hva som er normalt!

Summary

The master thesis in adaptive education examines how kindergarten teachers work to prevent violence and abuse against children in kindergarten. The purpose of the research project is to see how preventive work is carried out against violence and abuse in kindergartens, as well as gain insight into what kindergarten teachers emphasize in this work. At the same time, important aspects of the prevention work are highlighted, and what signals children exposed to violence and abuse can give.

The problem in this study is as follows:

How do kindergarten teachers work to prevent violence and abuse against kindergarten children?

The study's scientific grounding is social constructivism and a phenomenological approach. Answers to the problem are seen through a qualitative approach and interview as a method. In the research project, five kindergarten teachers who live in different places in the country are interviewed. The content of the interviews deals with the topic of violence and abuse, where I wanted to find out how the topic is dealt with in the kindergarten, while also investigating how they work to prevent children from being exposed to this.

The data collection and analysis resulted in four categories: preventive work, statements in preventive work, lack of competence and parental cooperation/challenges in parental cooperation. The categories are discussed against research and theory. I would also like to say that my own preconceptions and position as a researcher can help influence the data collection and analysis. This is described in more detail in the method chapter.

The findings in the master's thesis suggest that kindergartens should work more systematically to prevent violence and abuse. They also show that lack of competence leads to a lack of prevention and uncertainty around the phenomena of violence and abuse. Through the interviews, I also found out that kindergartens work preventively against violence and abuse, but that the employees are not aware of this. In the findings, this comes out in the form that employees are concerned with interaction and connection, relationships and recognition. The findings show that the staff work to ensure that the children have respect for themselves and

others, and that they know where the boundaries are for what is okay and what is not okay. The challenge in the preventive work also emerges in the work with the parents. I have also chosen to focus on children's sexual health and behaviour, because I believe it is important in preventive work. To know what is unnormal we also have to know what is normal!

1. Innledning

Studiens innledning starter med bakgrunn for valg av tema. Videre er det en gjennomgang av barnehagens styringsdokumenter sett i lys av forebygging og vold og overgrep, før det foreligger statistikk og arbeidsverktøy. Deretter blir det en gjennomgang av begreper for å forklare hva jeg legger i begrepene som blir brukt mye i studien. Etter dette vises det til tidligere forskning før det helt til slutt foreligger avgrensning, problemstilling og forskningsspørsmål.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Etter mange års erfaring fra barnehagefeltet var vold og overgrep et tema jeg hadde hørt mye om, men som jeg likevel hadde lite kunnskap om. Forebygging er noe vi skal gjøre i barnehagen, men jeg opplevde ikke at noen virkelig visste hvordan vi skulle forebygge vold og overgrep. Når jeg leste om tematikken var dette ofte rettet mot skolen, og det kunne nesten virke som om dette var et tema som ikke gjaldt barnehagene. Da jeg startet på master i tilpasset opplæring lærte jeg hvor viktig det er å tilpasse barnehagehverdagen for alle barn. Ofte tenker vi på barn som har spesielle behov, men sannheten er at alle barn har ulike behov, og har behov for å bli sett, og oppleve at hverdagen er tilpasset dem.

Etter å ha hatt forelesning om barns seksuelle helse fikk jeg øynene opp for hvor mye dette har å si for barns utvikling, og hvor mye forebygging som ligger i å gi barna kunnskap om deres seksuelle helse, lære barna å ha respekt fore seg selv og andre grenser og kropp, og å investere tid til å bli ordentlig kjent med barna. Jeg ble også bevisst hvor viktig det er at de voksne som jobber i barnehager har kunnskap om hva sunn seksuelle atferd, og hva som er usunn og risikofull seksuell atferd for å fremme barns sunne seksuelle helse. Jeg satt også igjen med inntrykk om at det mangler kompetanse på temaet i arbeid med barn, men at ansatte gjerne vil jobbe med tematikken. Rammeplanen (2017) konkretiserer at barnehagen skal være et forebyggende organ, samtidig som barns psykiske helse skal fremmes. Seksuell helse er også en del av barns psykiske helse, og underveis i forskningsarbeidet stilte spørsmål rundt hvorfor ikke dette er en del av arbeidet på lik linje som blant annet språk og relasjoner, som har mye plass i barnehager. Barn som opplever vold og overgrep lever i risiko, og disse barna har behov for å bli sett og hørt. Gjennom erfaring jeg har i barnehage vet jeg også at det er mange som

---

lever i risikoutsatte hjem uten at vi voksne i barnehagen vet om det. Derfor er det viktig at voksne er sensitive, trygge og gode i møte med alle barn.

I rapporten *Frihet fra vold* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 26) står det at barnehagen skal ha et bevisst forhold til at barna kan være utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Videre blir det også pekt på at barnehagen bør være en arena hvor barn få kunnskap om vold og overgrep, om grensesetting og kropp. I 2023 kom regjeringen ut med en opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner. Vold og overgrep er et stadig økende samfunnsproblem som skaper utrygghet, helseutfordringer, begrenser livsutfoldelse og samfunnsdeltakelse. Et av målene er at barn tidlig skal lære om seksualitet og grenser rundt egen kropp, her pekes det blant annet på at barnehagen har en viktig oppgave, og at det er nødvendig å styrke innsatsen når det gjelder de minste barna. Regjeringen vil også øke innsatsen mot barn og unge som står i fare for å utvikle skadelig seksuell atferd (Prop 36 S, 2023, s. 9). I arbeidet i barnehagen er ikke dette noe som har kommet tydelig frem, og derfor så jeg det som interessant å undersøke hvordan barnehager jobber forebyggende, samtidig som jeg kunne få verdifull kunnskap som jeg kan videre føre i mitt arbeid. Rapportene kan leses mer om under kapittelets del «tidligere forskning».

Selv om informantene er gjort av barnehagelærere, har jeg valgt å snakke om «barnehagens ansatte» eller «de voksne i barnehagen». Det er fordi det ikke er barnehagelærerne som har ansvaret alene, men de har ansvar for å drive det pedagogiske arbeidet, og videreføre kunnskap til de andre på avdelingen.

1.2 Barnehagens styringsdokumenter

Rammeplanen er en lovskrift som gir retningslinjer for barnehagens innhold, verdigrunnlag og oppgaver. De ansatte i barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi, og sørge for at alle barn får en barndom preget av vennskap, trivsel og lek. Alt som gjøres i barnehagen skal baseres på barns beste (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Videre skal personalet ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for seksuelle overgrep, vold og omsorgssvikt. De skal vite hvordan dette forebygges, og kjenne til opplysningsplikten til barnevernet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). I barnehagen skal barn møte omsorgsfulle voksne, slik at de får mulighet til å utvikle tillitt, både til seg selv og andre. Personalet skal også være med på å bygge omsorgsfulle relasjoner som vil gi grunnlag for trivsel, mestring og glede (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19).

Barnehagelovens kapittel VIII §41-43 *Psykososialt barnehagemiljø* ble tilføyd i 2020. I lovens § 41 står det at barnehagen skal ha nulltoleranse for krenkelser som eksempelvis mobbing, vold, diskriminering og utestenging. Hvis et barn blir utsatt for slike hendelser skal barnehagens ansatte gripe inn. Videre skal barnehagens ansatte forebygge at slike hendelser skjer i barnehagen, og sørge for at alle barn opplever et trygt barnehagemiljø. Dette skal gjøres gjennom å fremme barns helse, lek, trivsel og læring. Barnehagen har også fått en aktivitetsplikt som vises i lovens (2005) § 42. Aktivitetsplikten stiller krav til at alle ansatte skal følge med på hvordan barna har det i barnehagen. Ved mistanke eller kjennskap til at barn ikke har et godt og trygt barnehagemiljø skal dette meldes til styrer. Barnehagen skal videre undersøke saken, og sette i gang tiltak som kan hjelpe barnet. Det samme gjelder hvis et barn eller forelder sier at barnet ikke opplever barnehagen som trygt og godt. Tiltakene skal utarbeides fra en faglig vurdering. Ifølge § 43 (barnehageloven, 2015) har også de ansatte aktivitetsplikt dersom en som jobber i barnehagen krenker et barn. Dette skal også meldes direkte til styrer, og undersøkelse og tiltak etter § 42 (barnehageloven, 2015) skal iverksettes så fort som mulig.

Barnekonvensjonen (1989, art. 3) og Grunnloven (1814, §104) peker på prinsippet om barns beste

Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn (Barnekonvensjonen, 1989, art 3).

Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrde i spørsmål som gjeld dei sjølve, og det skal legjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget (Kongeriket Noregs grunnlov, 1814, §104).

Ved handlingar og i avgjerder som vedkjem born, skal kva som er best for barnet, vere eit grunnleggjande omsyn (Kongeriket Noregs grunnlov, 1814, §104).

Fordi jeg opplever at vold og overgrep er et tema som jobbes lite med, ble jeg nysgjerrig på hva barnehagen styringsdokumenter sier om tematikken. Rammeplanen nevner omsorgssvikt, vold og overgrep en gang. I rammeplanens kapittel som omhandler livsmestring og helse står det at personalet bør være bevisst at barn kan være utsatt for vold, seksuelle overgrep og

---

omsorgssvikt. De bør også vite hvordan dette kan forebygges (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Forebygging er nevnt i forbindelse med at barnehagen skal ha en forebyggende funksjon, og at barnehagen skal forebygge mobbing og krenkelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11).

Barnehageloven nevner ordet overgrep en gang, og det er i § 30 som handler om at personer som er dømt for seksuelle overgrep mot mindreårige ikke skal ansettes i barnehager. Forebygging er ikke nevnt i barnehageloven (Barnehageloven, 2005, § 30).

1.3 Statistikk

Ifølge en NOVA Rapport fra 2016 hadde 29% av jentene og syv prosent av guttene i undersøkelsen opplevd en form for seksuell krenkelse i løpet av oppveksten, (Mossige & Stefansen, 2016, s.77). Rapporten baserer seg på en landsdekkende undersøkelse blant elever som går siste året på videregående skole. I en annen undersøkelse ble både jenter og gutter i 16- og 17-årsalderen spurt om de hadde opplevd overgrep. Undersøkelsen ble utført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). En av ti (10%) hadde gjennom oppveksten opplevd fysisk vold fra foresatte, der 2% hadde opplevd alvorlig vold. I løpet av oppveksten hadde 9% opplevd omsorgssvikt (Raundalen & Schultz, 2016, s. 11). Statistikken viser også at det er flere kvinner/jenter enn menn/gutter som opplever seksuelle overgrep. I 2014 ble det registrert at 3182 kvinner ble utsatt for overgrep og 448 menn ble utsatt for overgrep (Bakketeig & Skilbrei, 2019, s. 140).

1.4 Arbeidsverktøy

Gjennom intervjuene kom det frem pedagogiske verktøy som noen av informantene har brukt i forbindelse med forebygging av vold og overgrep. Her kommer en redegjørelse for disse verktøyene, slik at de blir enklere å forstå i videre lesning.

1.4.1 «Kroppen er min!»

«Kroppen er min!» ble utarbeidet av Læringsverkstedet barnehager sammen med Inger Lise Andersen (klinisk sosionom) og Siri Søftestad (ph.d.). «Kroppen er min!» er et samtaleverktøy som skal styrke barnehageansattes kompetanse på å snakke med barn om kropp, genser, omsorgssvikt og vold og seksuelle overgrep. Verktøyet skal også styrke barnas selvfølelse,

egenverd og respekt for sin og andres kropp, identitet og grenser. Samtidig skal verktøyet forebygge omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep. Arbeidsmetoden i barnehage er samlingsstund, samtaler med barn som vekker bekymring og å følge opp spontane utsagn fra barn (Andersen, 2022). Verktøyet har imidlertid fått kritikk for å ikke vektlegge barns naturlige seksuelle utvikling. Verktøyet har også fått kritikk fordi slike programmer næres av å se på hva som er problematisk, som ofte fører til at de ansatte i barnehager ser farer over alt. Konsekvensen blir at de virkelige problemene kan bli oversett (Skogen, 2022). Tilsvaret til (Andersen (2022) er at kritikken er lite nyansert, og at de i programmet anbefaler å bruke Hegge (2016) sin *Trafikklysmodell* som er et verktøy som brukes for å se barns seksuelle utvikling ut ifra normalatferd.

1.4.2 Trafikklysmodellen

Trafikklyset er utarbeidet for å identifisere, vurdere og si respons på seksualitet som vekker bekymring (Hegge, 2016). Barns seksuelle atferd er delt inn i tre ulike farger, hvor grønt er normal seksualitet, gult er bekymringsfull seksualitet og rødt er krenkende seksualitet. Det er en veileder til hvordan de ansatte i barnehagen skal handle innenfor de tre ulike fargene, og beskrivelse av når de bør melde bekymringen videre. Under de ulike fargekategorier blir atferd beskrevet, og det står også når ansatte skal søke veiledning (Hegge, 2016).

1.4.3 Stine Sofies Stiftelse

Stine Sofies Stiftelse (2020) har utarbeidet en barnehagepakke som skal styrke ansattes kompetanse. Målet er å styrke ansattes handlingskompetanse gjennom fem elementer:

- Egen kunnskap om vold og overgrep mot barn.
- Personlige faktorer som mot og vilje til å handle.
- Egen tro på systemet og at det nytter å melde fra ved bekymring.
- En organisasjonskultur hvor det er aksept for å drøfte og handle ved bekymring.
- Eget verdisyn rundt barn som troverdige vitner for eget liv.

I forbindelse med barnehagepakken har Stine Sofies Stiftelse opplæring i hvordan dette skal brukes i praksis. Mellom samlingene skal det faglige innholdet bli iverksatt i barnehagen. Arbeidet skal utføres systematisk over tid, samtidig som det tilbys veiledning underveis (Stine Sofies Stiftelse, 2020).

1.5 Begrepsavklaringer

1.5.1 Vold og overgrep

Både vold og seksuell misbruk ligger under begrepet «overgrep». I følge NKVS (2018) kan vold og overgrep mot barn innebære fysisk- og psykisk vold og seksuelle overgrep. Vold er alle type hendelser mot en annen person som skader, krenker, smerter eller gjør noe mot personens vilje. Dette beskriver voldens funksjon, hvor den som blir utsatt for vold blir redd, ydmyket eller kontrollert (Heltne & Steinsvåg, 2011, s. 19). Vold kan være både fysisk, psykisk og seksuell (Helse Norge, 2022). Lillevik (2016, s. 19, 26) peker på at vold kan innebære å både bruke fysisk makt, men også å ha kontroll eller makt over noen. Makt kan i noen sammenhenger være positiv, men i denne sammenheng er det makt som ses på som skadelig for mottaker. Det ses ofte på to sider ved vold, psykisk- og fysisk vold. Den fysiske volden ses på som fysiske handlinger som er skadelig både fysisk og psykisk. Psykisk vold gir ingen fysiske skader, men skremmer, skader og krenker den som rammes. Ifølge Heltne & Steinsvåg (2011, s. 19) vil det å være vitne til vold også ses på som en type psykisk vold som skader og skremmer, det skaper også en direkte eller indirekte trussel.

Seksuelle overgrep innebærer at barn blir utsatt og involvert i seksuell aktivitet som de ikke er i stand til og forså eller gi samtykke til (NKVT, 2018). Folkehelseinstituttet definerer begrepet slik:

Seksuelle overgrep mot barn og unge omfatter voldtekt, uønsket seksuell kontakt når personen er beruset eller bevisstløs, å bli utsatt for ufrivillig berøring av kjønnsorgan, å bli presset til seksuelle handlinger og andre former for seksuell krenkelse (FHI, 2020).

Straffeloven (2005) § 305. *Seksuelt krenkende atferd mv. ovenfor barn under 16 år.* Dette kan være seksuelle handlinger uten fysisk kontakt, blotting eller verbale krenkelser. Straffes med bot eller fengsel inntil to år.

Straffelovens (2005) § 310. *Fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller fremvisning som seksualiserer barn.* Dette omhandler seksuell handling og seksuelle overgrep mot barn. I denne typen overgrep er det fysisk kontakt mellom overgriperen og den som er utsatt for overgrepet. Straffes med bot eller fengsel inntil tre år.

§ 311 (2005). *Fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn*. Dette er alle typer inntrenging i kroppens hulrom, dette omfatter også seksuell handling. Barn anses som personer under 18 år. Straffes med bot eller fengsel inntil tre år.

Straffelovens (2005) § 271. *Kroppskrenkelse*. Omhandler fysisk krenkelse, altså fysisk vold. Straffes med bot eller fengsel inntil ett år.

Straffeloven § 272 (2005). *Grov kroppskrenkelse*. Her legges det blant annet vekt på om krenkelsen har oppstått uten foranledning og karakteriseres som mishandling. Straffes med fengsel inntil seks år.

1.5.2 Krenkelse

Krenkelser har vært på dagsorden i barnehager den siste tiden, og kan ses i sammenheng med tilbakeholdt anerkjennelse, hvor barna ikke får mulighet til selvrealisering (Kermit, 2019, s. 49). I barnehageloven (2005) §41. defineres krenkelse som utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Sett i lys av vold og overgrep kan vi si at dette også er former for krenkelse.

1.6 Tidligere forskning

Etter søk på Google Scholar og Oria fant jeg ut at det er lite forsket på forebyggingsarbeid omkring vold og overgrep i norske barnehager. Mye av forskningen peker i retning av manglede kompetanse, svikt og kritikk.

I 2017 kom regjeringen med NOU (2017:12) *Svikt og svik* som gjennomgår saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Formålet er blant annet å gi anbefalinger som bidrar til forebygging og forhindring av flere tilfeller. Utvalget kom frem til at den sentrale årsaken til svikt er manglende kunnskap og kompetanse i tjenestene. Mange av svikene som ble funnet indikerer brudd på forskrifter, lover og retningslinjer i tjenester som jobber med barn. Barnehagen er kategorisert som en av disse tjenestene. I mange tilfeller lot de voksne være å snakke med barna, selv om de er nærmeste kilde til sannhet. Viktigheten av slike samtaler presiseres ifølge NOU (2017:12, s. 11), i ulike retningslinjer, og det anbefales økt kompetanse på hvordan snakke med barn. Videre pekes det på at hvis vi skal klare å

---

forebygge, avdekke og følge opp barn som opplever vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt, er de viktig at de som jobber med barn er bevisst sitt ansvar når det kommer til å ha barns beste som grunnleggende prinsipper (NOU 2017:12).

Frihet fra vold er en handlingsplan utarbeidet av Justis- og beredskapsdepartementet, og ble lagt frem i 2021. Formålet er å forebygge og forhindre vold i nære relasjoner, og sørge for at de ulike tjenestene som blant annet barnehage, barnevern og politi har bedre samordning. I handlingsplanen vil regjeringen blant annet legge til rette for effektiv forebygging. Det presiseres at vold i nære relasjoner er fysiske- og psykiske., seksuelle-, og økonomiske overgrep mot en person voldsutøveren er i nær relasjon med (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 4). Konsekvensen av vold i nære relasjoner kan være utrygghet, helseutfordringer, tap av velferd og begrensning av livsutfoldelse og samfunnsdeltakelse (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 11).

Et av hovedtiltakene for å forebygge vold i nære relasjoner er å gi barn i tidlig alder kunnskap om vold og overgrep, og øke kunnskapen om hvor de kan få hjelp om de er utsatt. Forskning og kunnskap peker mot at barn og unge må lære om følelser, kropp, grenser og vold i både barnehage og skole. Her blir blant annet barnehagelærere sett på som noen som kan gi denne kunnskapen, og peker på at vold og overgrep inngår i rammeplanen for barnehager (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 26), som også er nevnt tidligere i kapitlet.

I 2023 kom Stortinget med en opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner. Opptrappingsplanen heter *Trygghet for alle*, og vil også ta med videre tiltak fra handlingsplanen *Frihet fra vold*. I planen presiseres det, slikt som i *Frihet fra vold* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021), at god forebygging handler om å gi barn fra tidlig alder, kompetanse om kropp og grenser. Nytt for denne planen er at det også poengteres at kunnskap om seksualitet, samt andre kropp, grenser og seksualitet også ses på som viktig i forebygging (Prop. 36 S, 2023, s. 45). En grunnleggende forutsetning for god livsmestring og helse er i følge Prop. 26 S (2023, s. 55), at barn har kunnskap om hva vold og overgrep, krenkelser og mobbing er. Derfor er det viktig at barn lærer om grensesetting og at de kan søke hjelp. Dette danner grunnlag for viktigheten av å lære barn om retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser (Prop. 36 S, 2023, s. 55). Forebyggende tiltak i barnehagen er blant annet å styrke arbeidet med å forebygge skadelig seksuell atferd hos barn og unge, og bidra til at eiere av barnehager får tilgang til pedagogiske ressurser for å øke ansattes kompetanse (Prop. 36 S).

I denne delen av studien vil jeg også sette søkelys på Skundberg fagfelleevaluering *Hvordan forså aldersnormalt seksualitet i barnehagen?* Han viser til studier som har funnet ut at både pedagoger og foreldre har et komplisert forhold til barns seksualitet og seksuelle leker. Forebygging av overgrep og skadelig atferd fører til at aldersnormal atferd blir oppfattet som unormalt og urovekkende, spesielt når den blir sammenlignet med voksenseksualiteten (Skundberg, 2020). Pedagoger sier at de synes det er vanskelig å mellom de normale handlinger og atferd, og handlinger og atferd som kan være skadelig eller tegn på seksuelle overgrep. Holdningene rundt barns seksualitet blir møtt med en usikker holdning, selv om de fleste ønsker å møte dette med anerkjennelse. Skundberg (2020) viser til en dansk studie (Leander et al., 2018) hvor barns doktorleker preges av årvåkenhet for overgrep, beskyttelse og grensesetting. Studien indikerer også at pedagogene ikke følte de hadde kompetanse nok om hvordan snakke med foreldrene om tematikken. Tematikken har stor relevans for ansatte i barnehagen, da barns seksuelle leker øker jevnt fra to- til femårsalderen (Skundberg, 2020).

1.7 Avgrensning og problemstilling

Det er mange aspekter ved vold og overgrep som vekker nysgjerrighet og som bør forskes mer på. Studien avgrenses til å ha søkelys på forebygging av vold og overgrep. Dette bunner i at i arbeidet med vold og overgrep anser jeg det som viktig å forebygge for at barn utsettes for en så stor risiko som kan få konsekvenser for resten av livet (Aasland, 2020, s. 14). Jeg opplevde også at barnehagens styringsdokumenter skrev at de ansatte i barnehagen skal forebygge, men lite om hvordan.

Etter at rapporter som Prop. 36 S (2023) og NOU (2017:12) belyser manglende forebygging i barnehager anså jeg det som viktig å se på hvordan barnehager jobber forebyggende, og eventuelt hvorfor dette er så utfordrende. Jeg belyser også aspekter som å fremme barns seksuelle utvikling da dette er viktig i det forebyggende arbeidet. Avdekking har jeg imidlertid valgt å ikke fokusere på, da dette vil ta for mye plass i en masteroppgave. Jeg håper å oppfordre andre til å forske videre på hvordan barnehageansatte jobber for å avdekke at barn blir utsatt for vold og overgrep.

Min problemstilling er følgende:

Hvordan jobber barnehagelærere for å forebygge vold og overgrep mot barnehagebarn?

For å svare på problemstillingen har jeg utarbeidet tre forskningsspørsmål, for å få en bredere forståelse for forebygging av vold og overgrep i barnehagen:

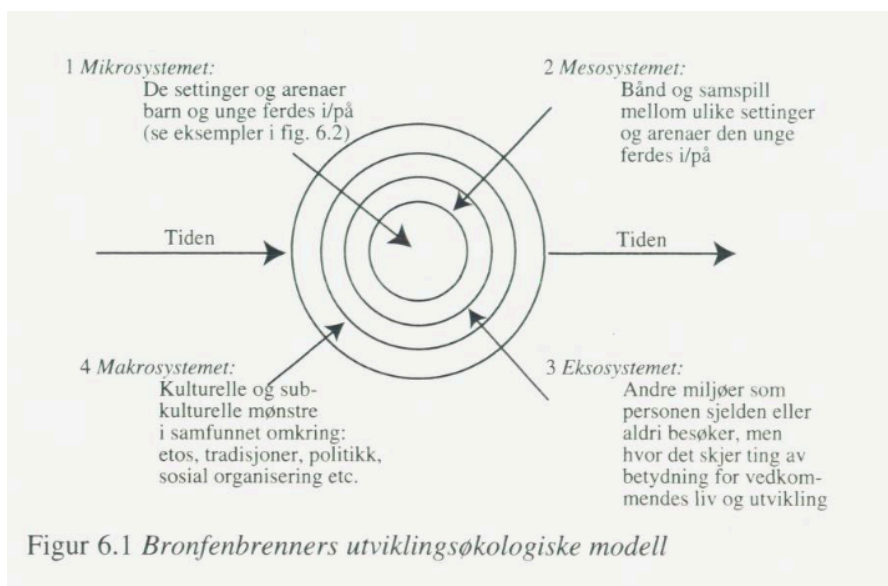
- 1. Hva kan være konsekvensene av manglende kompetanse om forebygging av vold og overgrep hos barnehagens ansatte?*
- 2. Hva kan de ansatte i barnehagen jobbe for å fremme barns sunne seksualitet?*
- 3. Hvordan jobber barnehagen med tematikken opp mot foreldrene?*

2. Teoretisk rammeverk

2.1 Systemteori

I systemteori er tanken at systemer fungerer i gjensidighet med hverandre. Hovedtanken i systemteori er at et system består av delsystemer, som igjen består av ulike elementer. Det er en gjensidig påvirkningsprosess mellom systemene og elementene i et system (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 90). Ifølge Bø (2000, s. 15) kan vi se på systemteori som en helhet hvor alt henger sammen med alt, og mennesker som organisme utgjør også et system. I denne studien er systemet barnehagen, hvor barn og voksne er sosiale systemer. Vi kan se på systemer som åpnet og lukket. Lukkede systemer er lukket for ytre påvirkninger, mens åpne systemer er dynamiske og er åpne for påvirkning av omgivelsene, slik at utvikling, tilpasning og spesialisering kan finne sted (Schødt & Egeland, s 48). Barnehagen kan ses på som et åpent system hvor kompetanse og kvalitetsutvikling er med på å endre på praksis.

2.1.1 Utviklingsøkologisk modell

Figur 1. Fra "Barnet og de andre" av I. Bø (2000).

Bronfenbrenners (1979) utviklingsøkologiske modell baserer seg på at barn vokser opp i komplekse systemer som påvirker hverandre. I det økologiske perspektivet ser vi helheten og sammenhengen mellom barns oppvekst og utvikling. Modellen kan brukes for å forstå hvordan

---

oppvekstmiljøet påvirker atferd, og som verktøy i planlegging av tiltak og tjenester (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 51). Modellen sammenfatter innvirkende faktorer i et oppvekstmiljø i en modell med ulike systemer/nivåer (Bø, 2000, s. 158). Systemene mikro,- meso,- ekso- og makrosystemet er organisert i en rekkefølge som baserer seg på gra av innvirkning de har på et barn.

Det første nivået er mikronivå som omhandler situasjoner barnet er i, hvor to personer eller flere møtes ansikt til ansikt (Bø, 2000, s. 159). Dette beskriver Klefbeck & Ogden (2003, s. 51) som miljøer barnet har direkte kontakt med og betegner slike miljøers atferdssetting. Eksempler på disse miljøene er familien, barnehagen, venner og fritidsaktiviteter. Trygge hjemmeforhold er viktig når barnet møter andre i barnehagen.

Mesonivå omhandler samspillet og relasjonene mellom to eller flere mikronivåer, og i følge (Bø, 2000, s. 165) har dette nivået påvirkning på barnet på en indirekte måte, og inkluderer for eksempel relasjonen mellom hjem og barnehage. Barnet tar med seg erfaringer hjemmefra til barnehagen, og omvendt. De ulike arenaene i barns liv kan ha ulike forventinger til barnet, og dette kan i noen tilfeller komme i konflikt med hverandre. Det er viktig å kunnskap på dette for å møte barnet på en god måte.

Ekosystemet er den tredje sirkelen og omhandler situasjoner som barnet ikke selv er delaktig i, men som er med på å påvirke det. Det kan eksempelvis være beslutninger personalet i barnehagen tar på vegne av barnet, eller tiltak som blir satt i gang rundt barnet (Bø, 2000, s. 165).

Makronivået er den ytterste sirkelen og symboliserer lovverk, politikk, kultur og økonomi. I dette nivået er barnet aldri tilstede, men det kan likevel ha stor påvirkning. I barnehagen handler dette om eksterne veiledere, ressurser som gis av politikere, lovverk og planer som er med på å påvirke barnets hverdag (Bø, 2000, s. 165).

2.2 Ubehagets pedagogikk

Ubehagets pedagogikk er i utgangspunktet en undervisningspraksis som baserer seg på Åse Røthings (2019, s. 5, 9) antakelse om at ubehagelige temaer kan bidra til kritisk refleksjon. Å kritisk reflektere over ubehagelige temaer vil kunne øke egen forståelse av temaer som snakkes

lite om. Ubehagets pedagogikk ble etablert og utviklet som et pedagogisk rammeverk for å få elever og lærere til å gå inn i vanskelige temaer som utfordret deres emosjonelle komfortsone.

Røthing (2019, s. 3) peker på at ubehag er en følelse de fleste vil forsøke å komme bort fra. Gjennom ubehag dukker følelser som frustrasjon, usikkerhet, bekymring og oppgitthet opp. Unngår vi situasjonene forblir disse følelsene i oss. Velger vi å gå inn i ubehagelige situasjoner og kritisk reflektere sammen i team, er det ikke sikkert situasjonen vil føles like ubehagelig neste gang den dukker opp. Noen ganger kan også ubehaget ses på som en ressurs, fordi vi kan jobbe for å vite hvordan vi skal handle i ubehagelige situasjoner, samtidig som vi møter barna på best mulig måte.

2.3 Vold og overgrep

I NOUen «Svikt og svik» (2017: 12, s. 11) avdekket i 2017 utallige svikt når det kom til barn som var utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Hele systemet hadde sviktet, og regjeringen så på behov på endring i praksis. Et fremtredende svik er at voksne som jobber med barn ikke hadde kompetanse på hvordan de skulle tolke barns atferd. Atferden ble tolket som en diagnose, mens realiteten av at symptomene kom av at barna ble utsatt for blant annet vold og seksuelle overgrep hjemme. Kompetanseheving blir fremmet som et forslag til forebyggende arbeid, fordi mange ansatte, i eksempelvis barnehager, unnlater å snakke med barn om vanskelige ting (NOU 2017: 12, s. 109). Et tiltak i kompetansehevingen er å utarbeide tydelige rutiner for hvordan snakke med barn.

Videre kom Justis- og beredskapsdepartementet med en opptrappingsplan (Prop.36 S) i 2023, hvor et av hovedmålene er å forebygge for å forhindre vold og overgrep. Her en av satsningene økt kompetanse hos ansatte som jobber i barnehage. Planen hevder at statlige myndigheter ikke har fulgt opp kommunene tilstrekkelig. Kommunene har fult opp sitt lovpålagte ansvar på ulikt nivå. Et av de forebyggende tiltakene er å lære barn fra tidlig alder om egen og andres kropp, seksualitet og grenser (Prop.36 S, 2023, s. 45). Det er også et mål at opplæring mot vold og overgrep skal inngå i grunnutdanningen, noe det påpekes at det allerede gjør.

Voksne må tilrettelegge for at barn skal tør å snakke om overgrep, og de voksne må lære barna at overgrep er noe som kan skje. Å lære barn om hvordan de kommer inn og ut av mors mage

---

og om seksualitet, kan bidra til at de forteller om overgrep tidligere enn hva de ellers ville gjort (Aasland, 2014, s. 69).

2.3.1 Signaler på at barn er utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep

Fysisk vold fra foreldre starter i følge Killén (2021, s. 42) ofte i barneårene. De mest kjente tegnene på at barn blir utsatt for fysisk vold er fysisk skade som blåmerker og brannsår. Blåmerkene er ofte å finne på rygg og sete, kinn, armer og øyne. Blåmerker er ofte etter slag eller å ha blitt kastet gjenstander på, mens brannsår ofte kommer av sår fra sigarettneiper, varmeovn eller strykejern. Det er viktig å være oppmerksom på at spesielt blåmerkene ofte ligner på de vanlige skadene barn får i lek og bevegelse. Plassering, barns forklaring og alder kan i noen tilfeller vise til at de har blitt påført av noen andre enn at barnet har skadet seg i lek. Det finnes også påførte fysiske skader hos barn som ikke har noen ytre tegn, ofte hodeskader og bruddskader.

Barn som utsettes for seksuelle overgrep kan gi ulike signaler på at noe er galt. De minste barna som ikke har utviklet verbalt språk er ikke i stand til å si noe. Likevel kan overgrepene for eksempel vises i bleisituasjon når de ligger på stellebordet. Ofte er de røde rundt kjønnsorgan og anus og kan få slimete avføring. Denne rødheten må ikke forveksles med rødheten som er normalt for barn å få når de går med bleie. Noen har brekninger som avviker fra andre barn, samt kvelningsfornemmelser. Ofte vil disse barna vegre seg når de voksne skal løfte dem opp for å skifte bleie. Det er også viktig å påpeke at enkelte barn ikke liker å skifte bleie, de kan bli sinte, skrike og prøve å komme seg unna situasjonen fordi de ikke har tid eller lyst. En barnehageansatt med god relasjonskompetanse og god kjennskap til barnet vil forstå forskjellen. På en annen side skal de ansatte også være oppmerksomme på de barna som er apatiske og slappe og som nesten ikke responderer når de først kommer opp på stellebordet. Når barna blir større, vil de kunne fortelle det verbalt og nonverbal. Barn vil resignere hvis de møter voksne som ikke forstår eller oppfatter hva de forteller eller som ikke tar barnets oppførsel på alvor (Aasland 2014, s. 65). Her vil det også være viktig med tilstedeværende voksne som innehar relasjonskompetanse. Viktigheten av relasjonskompetanse står det mer om i teoriens del «Hvordan understøtte barns seksuelle utvikling i barnehagen?». Barn som utsettes for overgrep tror ofte at de voksne forstår hvordan de har det, derfor er det viktig at vi snakker med barna om viktigheten av å si ifra når noe ikke er greit (Aasland, 2014, s. 66). Disse barna blir involvert i seksuelle aktiviteter som de ikke er modne for, og som de ikke er

i stand til å forstå. Derfor er det mange overgrepsutsatte barn som ikke forstår at det de blir utsatt for er ulovlig. De blir ofte introdusert for de seksuelle overgrepene gjennom lek, og blir presset inn i overgrepssituasjonen gjennom trusler eller belønning (Killén, 2012, s. 80, 81).

Perspektivet på barn har vært i stor endring de siste årene. Vi har gått fra å la være å snakke, spørre og få barns perspektiv på vanskelig ting, fordi de har blitt sett på som lite troverdige, til å ta barns stemme på alvor (Skjørten et al., 2016, s. 69). Mange av overgrepsutsatte barn har blitt sett på som «vanskelige barn», og mange av disse forteller at når de først åpnet seg om hvor vanskelig de hadde det hjemme, var når de møtte voksne som så dem (Torkildsen, 2015, s. 181). Tørr å stille spørsmål, lytt, og prøv å forstå hva barnet egentlig forteller (Aasland, 2014, s. 68). Barn som opplever overgrep, har ofte mistet tro på de voksne rundt seg. Hvis de møter engasjerte, forutsigbare og omsorgsfulle voksne, vil denne tilliten kunne bygges opp igjen. De har behov for terapeutiske voksne som kan være sensitive ovenfor deres signaler (Killén, 2012, s. 137).

Søftestad (2018, s. 267) problematiserer at det i utdanningen til folk som skal jobbe med barn og unge, ikke finnes obligatorisk undervisning omkring tematikken. Folk som utdanner seg til for eksempel barnehagelærere har ikke nødvendigvis kompetanse på fagfeltet, og vet heller ikke hvilke konsekvenser det har for barn å oppleve overgrep. Kurs, foredrag og videreutdanning kan være med på å øke forståelsen, men dette er ikke et krav for å jobbe med barn.

2.4 Forebygging

I denne studien handler forebygging om å begrense, forhindre eller eliminere vold og overgrep mot barn, samt konsekvensene av dette (Befring, 2019). Gjennom forebygging skal barnehagen fremme barns utvikling og beskytte dem fra mulige risikofaktorer. Det er viktig at de ansatte har kompetanse om risikofaktorer i barns liv, og hvordan de kan oppdage og forebygge risiko. Behovet for forebygging i barnehagen baserer seg på den store risikoen og de store mulighetene tidlig i barns liv (Befring, 2019, s. 183, 184). For å forebygge krenkelser er det viktig at de som jobber med barn ikke snur seg bort, men jobber for å tydeliggjøre for barn hva som er greit og hva som ikke er greit (Hegge, 2018, s. 15).

2.4.1 Tre nivåer for forebyggende arbeid

Primærforebygging retter seg mot hele befolkningen, eller alle i en bestemt befolkningsgruppe, i dette tilfellet, barnehagen (Søftestad, 2018, s. 263, 264). Det viktigste de ansatte i barnehagen gjør er å sørge for at barna får erfaringer som forteller dem at de er trygge, viktige og at noen er glad i dem (Torkildsen, 2023, s. 268). Om barn får dekket sine primærbehov, blir beskyttet fra krenkelser og blitt møtt av kjærlige, trygge og respektfulle voksne, er allerede risikoen for at barnet krenker andre redusert. Dersom barns hverdag er preget av sunne samspill utvikles barns selvfølelse, selvtillit og sosiale kompetanse. I sunne samspill lærer barna at de kan fortelle dersom de opplever noe som er vond og vanskelig. Det er viktig at undervisning til foreldre innebærer kunnskap om hva som fremmer og skader barns utvikling (Søftestad, 2018, s. 265). Søftestad (2018, s. 266) peker blant annet på barnehager som en viktig forebyggende arena i barns liv. Om barnehagen virker forebyggende avhenger ifølge henne av kvaliteten på relasjoner mellom barn og voksne, og om barnehagen er bevisst muligheten de har for å forebygge seksuelle overgrep mot barn.

Sekundærforebygging retter seg mot tiltak for å redusere problemet når skaden allerede har oppstått. Primærforebygging innebærer bruk av mer generelle tiltak, mens sekundærforebygging retter seg mot de overgrepsutsatte barna og deres omsorgspersoner. Målsetningene i dette nivået er å beskytte mot videre overgrep, samtidig som disse barna får hjelp. Det omhandler også å ruste omsorgspersonene til å beskytte mot overgrep, øke kompetansen og å stoppe personer som er i risiko til å begå overgrep (Søftestad, 2018, s. 272).

Tertiær forebygging omhandler behandling og rehabilitering hos mennesker som har opplevd overgrep, mennesker som har forgrepet seg seksuelt på barn og hjelp og støtte til fagfolk som har utviklet symptomer i forbindelse med å ha jobbet nært tematikken (Søftestad, 2018, s. 275).

2.4.2 Ord for kjønnsorganer

Ifølge Aasland (2014, s. 98) hjelper voksne barn med å gi ord for hele kroppen, og kaller ofte kjønnsorganet for tissen. Om vi gir barna de ordentlige begreper på kjønnsorganet som «vagina» og «penis» vil det være enklere å forstå hvordan barn blir til, og det blir enklere å forstå og fortelle om overgrep. Det er lurt å snakke med barn om at det kan være godt å ta på tissen, men at voksne ikke har lov til å ta på den eller si at du skal ta på deres. Barn som har blitt utsatt for seksuelle eller andre typer overgrep, og som møter voksne som snakker om

kroppen på en naturlig måte, forteller i større grad om det de har opplevd (Aasland, 2014, s. 99).

Mange barnehager inviterer fagpersoner for å snakke med barn om overgrep. Dette kan i noen tilfeller være bra, men problemet oppstår når barn ikke har lært om sunn seksualitet og kjønnsorganene sine før de lærer om det som er vondt og vanskelig. For noen barn kan dette bli problematisk og traumatisk, hvis det første de lærer er at det er galt å bli tatt på tissen, kan de bli redde for hva som skal skje med nære omsorgspersoner i normale situasjoner hjemme, eksempelvis stellesituasjon (Aasland, 2014, s. 100).

2.4.3 Gode og vonde hemmeligheter

Barn som utsettes for seksuelle overgrep av voksne forstår ofte ikke at det er ulovlig. De får ofte trusler eller blir presset til å ikke fortelle noe av overgriperen. Små barn har ikke forutsetning til å forstå hva som skjer, og for noen tar det lang tid før de forstår at det de blir utsatt for er galt (Killén, 2012, s. 80, 81). Å snakke med barn om gode og vonde hemmeligheter vil hjelpe dem til å forstå hva som er lov og ikke lov at voksne gjør mot dem. I slike samtaler er det viktig å lytte til barna og legge til rette for at de kan komme med eksempler. De voksne kan snakke med barna om hvordan det føles i magen når de får vite en god hemmelighet, og videre fortelle hvordan det kan føles om de får vite om en vond hemmelighet. Det er også viktig at barna får vite at vonde hemmeligheter ikke gjelds, å fortelle videre er ikke sladring. Det er også viktig at barna lærer at det er lov til å fortelle vonde hemmeligheter videre til noen de stoler på og er glad i (Aasland, 2014, s. 105).

2.4.4 Samtaleverktøy

Det er utarbeidet flere samtaleverktøy som kan brukes i barnegruppen. Formålet med disse er å snakke om og informere barn om vold, overgrep og krenkelser. Det finnes verktøy som gir de ansatte i barnehagen kompetanse for å selv kunne samtale med barna, og verktøy som eksterne utenfra barnehagen kan komme og introdusere for barna. Når de ansatte innhenter kompetanse om å holde slike samlinger, får de muligheten til å ta opp temaet flere ganger i løpet av et barnehageår. Samtidig økes kompetansen hos de ansatte når det gjelder å kunne fange opp barns smerteuttrykk og håndtere dette. Det gir også mulighet for å kunne jobbe med dette i andre sammenhenger enn samlingsstund. Gjennom et slikt arbeid vil muligheten til å

---

avdekke bli større, samtidig som barna lærer verdifulle ting som kan være viktig senere i deres liv (Søftestad, 2018, s. 268).

2.4.5 Handlingsplan

Internkontroll innebærer tilsyn for å sikre at barnehagene blir driftet i samsvar med lover og forskrifter. Tilsynspersonene skal være personlig uavhengige av tilsynsobjektet (Befring, 2019, s. 117). Ifølge internkontrollforskriften (1996) skal internkontroll sikre at alle barnehager oppfyller kravene i regelverket, hvor målet er at barn og voksne får oppfylt sine rettigheter (Utdanningsdirektoratet, 2023, s. 3). I 2023 kom regjeringen med en opptrappingsplan mot vold og overgrep og vold i nære relasjoner. Innholdet skal blant annet legge til rette for forebygging og bedre hjelp for de som blir utsatt for vold og overgrep. I planen er det ønskelig at alle kommuner utarbeider egne planer for forebygging samt handlingsplaner mot vold og overgrep (Prop 36 S, 2023).

Mange ansatte går lenge med en bekymring eller uro uten å fortelle det til noen, eller uten å drøfte det med sine kolleger. Å ha en handlingsplan eller en handlingsveileder krever at de ansatte skal følge denne ved minste bekymring eller uro. For at den skal kunne være til nytte bør den være kortfattet, konkret og tydelig, dette vil gjøre den enklere å ta i bruk. Innholdet bør si noe om ansvaret den som er bekymret innehar, en beskrivelse av bekymringen samt ansvar for å informere daglig leder eller styrer i barnehagen. Det er styrer som har ansvaret for å hente inn informasjon om det er flere som sitter med samme bekymring og kartlegge disse bekymringene. Deretter skal styrer drøfte bekymringen med barnevernet anonymt for å avgjøre om bekymringen er reell og om den skal meldes videre til barnevern og/eller politi. Om saken ikke er av slik alvorlighet skal foreldrene kontaktes for å lage en oppfølgingsplan for å følge opp barnet videre (Søftestad, 2018, s. 115, 116).

2.5 Barns seksuelle utvikling

At barn får lære om en positiv seksualitet, får et sunt kroppsbilde og en trygg identitet er forebyggende for overgrep. Dette er med på å styrke barn i å kunne regulere egen atferd, følelser og relasjoner (Ketting et al., 2015, s. 69; Seiler-Ramadas et. At., 2021, s. 490). Skundberg (2020, s. 2) viser til at ansatte i barnehager har hatt for lite om barns seksualitet i utdanningen, og at de synes det er vanskelig å vite hva som er normalt og hva som er unormalt, og hva som er tegn på at barn utsettes for seksuelle overgrep. Barnehageloven (2005, §2) sier

at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon. Skundberg (2020) peker på at barns seksuelle helse er et aspekt ved det helsefremmede arbeidet. Dette finner vi også i helse- og omsorgsdepartementets (2017) strategiplanen «Snakk om det! Strategi for seksuell helse 2017-2022» som setter søkelys på barns sunne seksuelle utvikling. I mange tilfeller snakkes barns seksualitet i forbindelse med forebygging av overgrep, men det er et poeng at barns sunne seksualitet også må ses på som viktig.

2.5.1 Trygg og utrygg seksuell utvikling

Spedbarn er i det øyeblikket de blir født avhengig av andre for å overleve. For å oppleve god utvikling er det viktig at de får fysisk kontakt, og gode samspill med omsorgsgiver. Dette er med på å dekke noen av de grunnleggende behovene. Trygghet og forutsigbarhet i samspillet bidrar til at barnet klarer å regulere egne følelser. Barn som ikke får positiv bekreftelse, som ikke får trøst når de uttrykker behov for det, og som ikke får dekket sine grunnleggende behov som bleieskift eller ikke blir matet, vokser opp med en opplevelse av at verden er en utrygg plass. De vil også danne en mistillit ovenfor menneskene som er rundt dem. Mangel på stimulering gjør at de ikke klarer å regulere følelsene sine (Vildalen, 2014, s. 33). På samme måte som at spedbarn umiddelbart er avhengig av at omsorgspersonen tar vare på dem og tilfredsstiller deres grunnleggende behov, er mennesker født som seksuelle vesener som har behov for å utvikle seksualiteten i samspill med personer rundt seg (Aasland, 2020, s. 13). Videre hevder Aasland (2020, s. 14) at samspill, tilknytning og omsorg er avgjørende for utviklingen av en sunn og god seksuell utvikling.

En god oppvekst hvor barnet blir ivaretatt og elsket, vil bidra til at barnet utvikler en god selvfølelse, selvtillit og et godt forhold til egen kropp. Hvis et barn ikke har en god oppvekst, men vokser opp og påføres vonde seksuelle opplevelser og traumer, kan de få psykiske og fysiske lidelser og belastninger senere i livet (Aasland, 2020, s. 14). Barn må være omgitt av voksne som kan være med på å støtte en god utvikling av deres seksuelle helse. Sammen med barna kan voksne hjelpe til med å regulere, korrigere og glede seg over barnas nysgjerrighet og utforskning (Hegge, 2016, s. 2). Barn trenger gode opplevelser med kroppskontakt og speiling av tilknytningspersoner, samt kunnskap og hjelp til å sette ord på kropp og seksualitet (Aasland, 2020, s. 21).

Barns seksuelle utvikling og deres seksuelle erfaringer henger tett sammen med den seksuelle utviklingen som voksne. I pedagogisk grunnutdanning får denne kunnskapen liten plass, og ofte blir barns seksualitet et tema når det er noe som ses på som problematisk, gjerne som et atferdsproblem (Vildalen, 2014, s. 16). Videre hevder Vildalen (2014, s. 24) at å overse barns seksualitet fører til at ungdom plutselig forventes å kunne mye om seksualitet, noe de da ofte ikke kan. Ofte søker ungdom etter informasjon på nettet, ser på porno og får et feil bilde av hva normal seksualitet er. Ofte er grunnen til dette at de ikke har fått viktig informasjon fra voksne, og sitter igjen med mange spørsmål som er ubehagelig å spørre om. Dette kan også være med på å gjøre voksenseksualiteten utfordrende.

2.5.2 Seksuell atferd og skadelig seksuell atferd

Seksuell atferd er normalt. Den er forventet, normalt for alderen og kan ses på som trygg når den utfoldes i situasjoner som er trygge for barnet. På den andre siden har vi skadelig seksuell atferd (SSA) som er skadelig for barnet og for andre, atferden er ikke normal for alderen, og komme av blant annet vold og overgrep. Det ligger mye usikkerhet i hvordan barnehageansatte tolker og handler denne atferden, som kan få konsekvenser i at skadelig atferd eller overgrep ikke blir avdekket (Skundberg, 2020, s. 2).

Perioden av spedbarnsfasen hvor barna putter ting i munnen, og suger og biter på ting, kalles for «den orale fasen». Å få tilfredsstilt dette behovet betyr mye for deres personlighetsmodning og velvære. Vi kan også se at barna er opptatt av å berøre kroppen sin ved å putte fingeren i nesa, suge på tærne, og tar på tissen sin, på øyne og på munnen. Å se små barn utforske kroppen med hendene sine er helt normalt (Aasland, 2020, s. 31). Små guttebabyer kan allerede i spedbarnsalder få ståttiss, og en kan anta at jentebabyer kan få fuktig skjede. Videre hevder Aasland (2020, s. 33) at reaksjonen spedbarn møter i slike situasjoner vil være med på å forme deres seksualitet og forhold til egen kropp. Fra barna er rundt et år vil de lære seg å gå, og det å ha på mindre klær hjelper dem å bli mer mobile. I denne perioden er også barna glade i å gå nakne. Dette er en gylden mulighet for å lære barna om kroppen og gi navn på kroppsdelene (Vildalen, 2014, s. 110).

Omfang og variasjon i barns seksuelle leker varierer i 2-5 årsalderen, og er særlig relevant for ansatte i barnehagen, fordi de i stor grad omgås barn som er i denne alderen (Skundberg, 2020, s. 3). I 2-3-årsalderen forstår de at gutter og jenter har ulike kjønnsorgan, blir bevisst sin egen kjønnsidentitet og lurer ofte på hvor de kommer fra. I denne alderen får de ofte følelsen av å

høre til på en gutte- eller jenteside, mens noen ikke føler seg hjemme i noen av sidene. Her er det viktig at voksne er bevisst hvilke leker de tilbyr, at ikke stereotypiske jenteleker alltid lekes med av bare jenter, og det samme med stereotypiske gutteleker (Aasland, 2020, s. 34). I 3-4-årsalderen tar gjerne barna på eget kjønnsorgan, både alene og i offentligheten, og de vil gjerne utforske ved å ta på andres kjønnsorgan. I slike situasjoner er det viktig at de voksne ikke tilfører barna skam, men setter ord på seksualiteten, hva som er greit at barnet gjør, og hva det ikke skal gjøre (Vildalen, 2014, s. 110). De vil ofte studere hverandres kjønnsorgan, se på forskjeller og vise hvordan de ser ut (Hegge, 2018, s. 120). Seksuelle leker vil en se hos 2-5-åring. Når barn er mellom 4-6 år er det noen som ikke føler at de tilhører det kjønn de er. For noen forsvinner dette ganske fort, mens det for andre forblir sånn. Derfor er det viktig å gi barn kunnskap om kjønns mangfold (Aasland, 2020, s. 110). Når barna er mellom 3-6 år utvikler de ofte en større selvstendighet. De ønsker gjerne å lære med om kroppen, og vil bli kjent med den på ulike måter. I denne alderen vil de være opptatt av å utforske eget og andres kjønnsorgan. Ofte vil de være for seg selv, og vil ikke ha andre til stede. De i denne alderen er de nysgjerrige og stiller spørsmål om alt. Det er viktig at de voksne som er rundt barna setter ord på de seksuelle følelsene, slik at dette blir naturlig for barna (Vildalen, 2014, s. 110). I slike situasjoner er det også viktig at voksne hjelper barna til å sette grenser for hva som er normalt og ikke (Eggen et al., 2014, s. 45).

Barn som er utsatt for seksuelle overgrep viser ofte en atferd som avviker fra normalen (Vildalen, 2014, s. 114). Skadelig seksuell utvikling karakteriseres som seksuell atferd som er skadelig eller krenkende. Ofte er atferden hyppig, tvangspregget, truende eller hemmelighetsfull (Hegge, 2016, s. 6). Vi kan se barn som har problemer med å avbryte en i utgangspunktet god og gjensidig lek, og som over tid foretrekker denne type lek. Det kan være barnet endrer væremåte, og for eksempel plutselig viser interesse for seksualitet på en aggressiv og intens måte. Det kan også være bekymringsfullt om barn ikke lar seg korrigere hvis de snakker upassende om seksuelle temaer eller onanerer i offentlighet (Hegge, 2018, s. 122). Ifølge Hegge (2018, s. 124) kan skadelig seksuell atferd være barn som hele tiden tar på kjønnsorganet sitt, stimulerer seg selv store deler av dagen, og som på grunn av dette går glipp av hverdagslige aktiviteter. Det kan også være barn som tvinger andre inn i seksuelle leker selv om de ikke vil, eller at de fortsetter å ta på andres kjønnsorgan selv om de har fått beskjed om at det ikke er greit. Vildalen (2014, s. 114) forklarer at det er grunnlag for bekymring hvis barn viser seksualisert atferd ovenfor voksne eller som har en seksuell atferd som avviker fra

32

---

barn på samme alder. Barn forteller ofte om-, og får ut opplevelser gjennom lek. For eksempel barn som i detalj forteller om voksenseksualitet kan ha erfart dette selv. Voksne bør også være oppmerksom på de barna som kobler seksuell lek og atferd til utagering og sinne.

2.5.3 Hvordan fremme barns sunne seksuelle helse

Barn som har blitt utsatt for overgrep står i fare for å utvikle skjev seksuell utvikling. Da er det de voksnes plikt å reagere og søke hjelp (Hegge, 2016, s. 6). For å unngå seksuell skjevutvikling er det viktig å gi barn grunnleggende trygghet og opplevelsen av aksept (Eggen, et al., 2014, s. 45).

Det er viktig at de ansatte i barnehagen har kunnskap om barns seksuelle utvikling. Manglende kunnskap hindrer de ansatte i å kunne forstå om barnets seksuelle utvikling er normal eller unormal. Konsekvensen kan også bli at barnehagepersonalet bekymrer seg for stadier i utviklingen faktisk som er helt normalt. I noen sammenhenger har barns seksuelle uttrykk, som er helt normale, vært en del av mistanken om at barn har vært utsatt for seksuelle overgrep (Vildalen, 2014, s. 31). Ifølge Skundberg (2020, s. 1) blir usikkerheten av og forebyggingen av skadelig seksuelle atferd og overgrep til at normal seksuell utvikling blir sett på som noe bekymringsfullt. Spesielt hvis barns seksualitet blir sett på som voksenseksualitet. Når barns seksuelle atferd blir sett på som voksenseksualitet, blir den mistenkeliggjort, selv om den er helt normal (Skundberg, 2020, s. 4).

Hvis de ansatte i barnehagen møter barna med sinne og kjefting når de leker seksuelle leker eller utforsker sin egen og andres kropp, vil barna sitte igjen med skam, lære at kropp og seksualitet er skummelt, og noe de ikke skal holde på med. Det er viktig at de ansatte er tilstedeværende og tilgjengelige, slik at de kan veilede og gi nødvendig informasjon. På denne måten vil de voksne være med på å fremme og utvikle barns seksuelle helse (Hegge, 2018, s. 112). Det kan være fint å legge til rette for at barn får leke doktorlek og mor-far-barn lek for seg selv. I disse typer lek utforsker ofte barna seg selv og andres kjønnsorgan. Dette skjer ofte i førskolealder. Å være med hverandre på do, snakke om tiss og bæsje, eller se på hverandre nakne er helt naturlig og en del av barns seksuelle utvikling. Dette bidrar til at de blir kjent med egen seksualitet. Det er viktig at ansatte i barnehagen likevel holder et øye med leken, og sikrer at det skjer frivillig og at ingen tvinges til å bli med på en slik type lek (Aasland, 2014, s. 99). Likevel preges mye av barns seksuelle leker av grensesetting og beskyttelse, og voksne som gjør denne leken farlig (Skundberg, 2020, s. 2). Videre viser Skundberg (2020, s. 3) til en

dansk studie (Leander et al., 2018) som viser at barns seksualitet ble sett på som en risiko. Barns seksuelle lek ble sett på som farlig fordi de voksne tolket den som seksuell. Det er altså ikke handlingen i seg selv som skaper risiko, men forståelsen og holdningen til de voksne. Konsekvensen blir at de voksne hindres i å avdekke skadelig atferd eller overgrep.

2.6 Hvordan understøtte barns seksuelle utvikling i barnehagen?

Kvaliteten i barnehagen er viktig for barns, mestring, utvikling og læring. Dette er viktig for alle barn, men særlig for de sårbare barna som lever i hjem hvor de blant annet blir utsatt for ulike former for overgrep (Størksen, 2018, s. 74). Hvis personalet i barnehagen skal kunne hjelpe barn som opplever vold og seksuelle overgrep, må de sitte på kompetanse om hvordan lese barns signaler. Kravene til personalet har også blitt større. Noen av barna som starter i barnehagen har ikke fylt ett år enda, og er svært sårbare. Barna som starter tidlig i barnehagen har behov for trygg tilknytning, og må bli møtt av voksne som kan hjelpe dem med å regulere følelsene sine. Vi vet også at flere barn tilbringer mer tid i barnehagen enn tidligere, og for noen barn er de voksne i barnehagen enda viktigere enn for andre. Spesielt de barna som finner seg i sårbare livssituasjoner hvor de opplever omsorgssvikt. Barn som opplever barnehagepersonalet som trygge omsorgsgivere, selv om de lever i et risikoutsatt hjem, klarer seg bedre enn de som ikke opplever dette i barnehagen (Killén, 2012, s. 16, 18, 19). Ifølge Åmot (2019, s. 65) innehar en god voksen innsikt, kunnskap og forståelse av at barn er enkeltindivider, og at de har ulike behov. På bakgrunn av dette kan vi anse kompetanse om samspill og tilknytning, relasjoner og anerkjennelse som en viktig del av å forebygge vold og overgrep.

2.6.1 Samspill og tilknytning

Sosialt samspill er viktig for barns utvikling, og er noe de ansatte i barnehagen skal legge til rette for. De ansatte skal sørge for at alle barn har en trygg tilknytningsperson, og at barna er omgitt av gode og trygge relasjoner (Størksen, 2018, s. 76). Kunnskap om samspill og tilknytning er en kilde til å forstå barna. Barn som møter trygge voksne har mulighet til å utforske verden, søke trøst og trygghet. Samspill og kommunikasjon mellom barn og voksne har betydning for barns tilknytning, for hjernens utvikling og for barnets opplevelse av seg selv

---

og omverden. Kvaliteten på relasjonen mellom barn og omsorgsgiver er svært avgjørende de tre første leveårene. Disse årene er grunnlaget for barns emosjonelle og kognitive utvikling. De ansatte i barnehagen må kunne vurdere samspillet mellom barn og de voksne i barnehagen, og mellom barn og foreldre (Killén, 2012, s. 23, 24, 25).

For å kunne vurdere samspill er det også viktig å inneha kompetanse om tilknytningsmønstre. Situasjoner hvor barn opplever stress vil kunne si noe om kvaliteten på tilknytningen. En arena hvor barnehageansatte kan observere dette er ved henting og levering. Hvordan barn reagerer på atskillelse og gjenforening vil kunne si noe om kvaliteten på tilknytningen samt interaksjon til foreldrene. (Killén, 2012, s. 36). Kvaliteten på tilknytningen kan blant annet ses i sammenheng med om foreldrene møter barnet på en god måte, er i stand til å regulere deres følelser og om de tåler barnas reaksjoner (Torsteinson, 2011, s. 68). Barn med trygg tilknytning til omsorgspersonene opplever mestring og får utforsket omgivelsene. Dersom barnet ikke er trygt tilknyttet må det frem og tilbake til omsorgspersonene for å sjekke at alt er bra, og dermed får de ikke tid eller rom til å utvikle seg i like stor grad som de barna som er trygt tilknyttet (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 83).

Gode samspill skapes når voksne er sensitive i møte med barn. I slike samspill er de voksne fleksible, møter barnas initiativ og viser glede. Barnet har behov for blikkontakt, bli møtt med engasjement, får trøst og bli møtt på deres behov. Det er vanskelig å være sensitiv i møte med barn hele tiden, voksne kan i noen sammenhenger vise passivitet og kontroll, men barna vil ofte oppleve dette som godt nok, og ikke ta noe skade av det. Går det derimot over til at de voksne viser mer passivitet og kontroll enn sensitivitet, kaller vi dette risikosamspill. I slike samspill er det lite blikkontakt, og barnet kan oppleves som sutrete. I noen tilfeller virker også barnet unnnvikende. Eksempler på kontroll kan være voksne som griper inn for å kontrollere en situasjon for å få det på sine premisser, og eksempel på passivitet kan være at stellesituasjon oppleves mer som en rutinesituasjon uten noe form for samspill (Killén, 2012, s. 29).

Når barnet starter i barnehagen er det viktig at barnet blir kjent med en tilknytningsperson før foreldrene forlater det. Hvert barn har ulik emosjonell utvikling, temperament og erfaringer tidligere i livet, derfor er det viktig at alle barn får en tilvenning som er tilpasset deres behov (Evertsen-Stanghelle, 2018, s. 98). Trygg tilknytning henger tett sammen med gode samspill. På lik linje med trygg tilknytning kan ikke alle være sensitive hele tiden, men så lenge barna stort sett blir møtt av sensitive voksne, vil de oppleve seg trygge. Disse barna oppleves som mer harmoniske, har færre konflikter med vennene sine, og er i stand til å løse disse konfliktene

på en god måte. Barn som opplever en utrygg tilknytning, er ikke omringet av sensitive voksne som er følelsesmessige tilgjengelig. Noen av disse barna viser ikke følelser, mens noen overdriver følelsene sine. I barnehagen kan vi observere at disse barna nærmest ikke bryr seg når foreldrene går eller overser dem når de kommer for å hente. Det kan tilsynelatende virke som om disse barna er selvstendige og trygge, mens dette ikke er sannheten (Killén, 2012, s. 38, 39).

2.6.2 Relasjoner/relasjonskompetanse

Relasjonskompetanse er viktig for å kunne skape og opprettholde en trygg tilknytning og samtidig kunne kompensere for utrygg tilknytning (Killén, 2012, s. 130). Hvordan fagfolk utøver profesjonen vil være påvirket av grunnutdanningen, kulturen på arbeidsplassen og muligheten for videreutvikling av kompetansen. At de voksne som jobber i barnehager er bevisst sin makt som voksen, hvilke holdninger de har til barn og evnene de har til å skape relasjoner og tillit hos barna, er med på å påvirke hva slags samspill som er mellom barn og voksne. Dette er også med på å skape trygghet for barna som møter dem, og disse barna vil kunne utvikle et sunt forhold og respekt for seg selv og andres grenser (Søftestad, 2018, s. 266).

I barnehagen skal barn oppleve anerkjennelse, og barndommens egenverdi skal anerkjennes. Personalet skal legge til rette for vennskap, trivsel og lek (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Mennesker blir til mennesker i relasjon med andre. Hvordan mennesker oppfører seg påvirker andre, og omvendt. Gjennom samhandling skapes gjensidige forutsetninger for hverandre. Barns nære og gode relasjoner er med på å ruste dem for resten av livet, og vil være med på å danne en positiv og trygg selvfølelse. For å kunne ruste barna til å oppleve en god selvfølelse er det viktig at ansatte har kunnskap om å bygge og opprettholde relasjoner (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 19, 20). Winnicott (1965, s. 39), peker på viktigheten av gjensidighet i relasjonen, og at mor og barn danner sine identiteter i relasjon med hverandre. Når mennesker møter hverandre skapes en gjensidighet, og for barn skapes deres følelsesliv og selvforståelse i møte med andre.

I barnehagen er det personalet som har ansvar for at barn møter voksne som oppleves som relasjonsbyggende forbilder. Barn skal oppleve positive samspill med andre barn og voksne, samt bli anerkjent og støttet i barnehagehverdagen (Lunde, 2018, s. 120). Gjennom å

---

tilfredsstillende barnas grunnleggende behov er voksne med på å skape gode relasjoner (Aasland, 2020, s. 31). Gode relasjoner er viktig for alle, de ansatte i barnehagen er viktige for hvert enkelt barn, spesielt de sårbare (Størksen, 2018, s. 112). Barn får ofte merkelapper som «den snille», «bråkmakeren», «den robuste» og lignende. Ofte kan vi se at barn endrer atferd etter hvordan de voksne møter dem. Hvis de voksne reflekterer over hvordan de møter barn, vil de kunne lære seg selv å kjenne, og skape enda bedre relasjoner med barna (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 22).

De ansattes mentaliseringsevne er avgjørende for en god relasjonskompetanse. Mentaliseringsevnen er igjen avhengig av egne tilknytningserfaringer. Mentaliseringsevne handler om evnen til å forstå egne og andres perspektiver, sinnstilstand, følelser, ønsker og tanker. Dette er avgjørende for barnehagepersonalets relasjonskompetanse. De som har en god mentaliseringsevne evner å forstå atferd på bakgrunn av sinnstilstander og intensjoner, og ser ofte bak atferden (Killén, 2012, s. 131). Videre påpeker Killén (2012, s. 131) at relasjonskompetanse innebærer å kunne ta barns perspektiv, prøve å forstå hvordan barn opplever ulike situasjoner, og være til stede, og møte deres følelser slik at de føler seg forstått. Dette kan også ses i lys av anerkjennelse.

2.6.3 Anerkjennelse

Anerkjennelsesbegrepet baserer seg hovedsakelig på at hver enkelt menneskets verdi er ukrenkelig, og at hver enkelt har en egenverdi og et utviklingspotensial. Anerkjennelse er viktig for utviklingen av identitet, selvstendighet og frihet (Åmot & Skoglund, 2019, s. 20). På samme måten som mennesker er avhengige av relasjoner for å utvikle seg, er vi også avhengig av anerkjennelse. Anerkjennelsen blir skapt i det mennesket prøver å sette seg inn i andres perspektiv og forstå andres opplevelser. Det er mulig å forstå noe om andres følelser, smerte, sorg, glede og begeistring, men aldri hele opplevelsen. Voksne kan ikke definere barns opplevelser, men være til stede og lære dem at deres stemme teller (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 47).

Skoglund & Åmot (2019, s. 21) støtter seg på Honneths, (2003) teori om anerkjennelse, som baserer seg på tre sfærer. Den første, den private sfæren handler om at barn bygger opp selvtillit gjennom kjærlige og nære relasjoner. Den andre, den rettslige sfæren handler om moralsk respekt, altså å bli møtt med likeverd og respekt, slik at barnet utvikler selvrespekt. Den siste, den solidariske sfæren innebærer opplevelsen av at egne bidrag er viktig i et

fellesskap. Krenkelse er tilbakeholdt anerkjennelse, og ødelegger muligheten for selvrealisering og identitetsdannelse (Kermit, 2019, s. 49).

2.6.4 Traumebevisst tilnærming/traumebevisst omsorg

I barnehagen skal alle barn ha opplevelsen av å bli møtt av omsorgsfulle voksne. Vi kan aldri vite hvilke barn som lever i hjem hvor det utøves god omsorg, og hvem som lever i hjem hvor de ikke opplever god omsorg. Traumebevisst omsorg (TBO) er utviklet på bakgrunn av at mange traumeutsatte opplever bedring etter å ha fått støtte fra familie og omsorgspersoner. Denne type omsorg kan utøves på alle barn, og medfører ingen negative skadevirkninger for barn som ikke er eller har vært utsatt for traumer (Søftestad & Andersen, 2014, s. 87). TBO kan utøves av alle omsorgsgivere, og krever ingen form for utdanning. Traumeutsatte barn sliter ofte med regulering, og ideen rundt TBO går ut på at hele omsorgssystemet forholder seg til barnet på en bestemt måte. Traumeutsatte barn har skader som har oppstått etter negative erfaringer. Disse negative erfaringene har dannet forbindelser i hjernen som skaper et gjentakende og automatisert reaksjonsmønster. Gjennom triggere og fare, følger hjernen de samme reaksjonsmønstrene, og har derfor behov for gjentakende gode opplevelser. Fordi hjernen til disse barna ofte er vandt med vonde opplevelser, vil dette ta tid (Søftestad & Andersen, 2018, s. 87). Hvis barn som er utsatt for traumer får gode opplevelser i barnehagen, vil de gode opplevelsene oppleves som helende for barna og deres utvikling (Killén, 2012, s. 139).

I TBO er det tre grunnsteiner som er sentrale i omsorgsgivernes arbeid. Det er trygghet, relasjon og følelsesregulering. For barn som har blitt utsatt for traumer oppleves verden som utrygg. Derfor er det viktig at de opplever trygghet, både i form av fysisk beskyttelse, men også sosial trygghet. Sosial trygghet kan oppnås gjennom trygge samspill med jevnaldrende og sammen med voksne, samt følelsen av å være en del av et fellesskap, føle seg elsket, anerkjent og akseptert. Det er også en følelse av å være beskyttet for mobbing eller diskriminering. Det er ingen oppskrift på hvordan hver enkelt skal føle seg trygg, derfor er det viktig å vite at trygghet skapes sammen med barnet i nært samarbeid (Søftestad & Andersen, 2014, s. 89). Emosjonell trygghet vil også være viktig for traumeutsatte barn. Voksne som møter følelsene og ser bak handlingene deres er med på å regulere de vonde følelsene. På

---

denne måten slipper barnet å miste ansikt i vanskelige situasjoner, samtidig som det gjør mindre vondt (RVTS, 2020).

Mange traumeutsatte barn har få gode relasjoner, og har ofte en mistillit ovenfor andre mennesker (Søftestad & Andersen, 2014, s. 90). Disse barna trenger sunne relasjonserfaringer, hvor de får muligheten til å bruke de nye, gode relasjonene til å etablere trygghet (Søftestad & Andersen, 2018, s. 90). De voksne må hjelpe barna til å skape gode relasjoner, og sørge for at relasjonene vare over tid, fordi traumeutsatte barn må lære seg å stole på folk igjen (RVTS, 2020). Relasjonene skal skapes i normale settinger, og det er derfor svært viktig at de voksne i eksempelvis barnehagen ikke tar disse barna med ut av fellesskapet for å utøve individuell tilpasset opplæring. Det er viktig for disse barna å delta på lik linje som de andre, da mange av dem allerede er redd for å skille seg for mye ut (Søftestad & Andersen, 2014, s. 91).

Som i den første grunnpilaren «trygghet» vil det også her være viktig at voksne ser bak barnets atferd og handlinger. Hjelper de voksne med følelsesregulering, ser bak handlingene, forstår vi bedre hva som setter følelsene i sving. Dette vil igjen være med på å forhindre uheldige hendelser (RVTS, 2020). Når barn ikke får reguleringsstøtte til å håndtere følelsene som kommer sammen med traumer, utvikler de egne mestringsstrategier. Noe av dette kan ha positive konsekvenser som for eksempel selvstendighet eller å hjelpe til med å skape en egen radar for å fange opp fare. Negative konsekvenser kan blant annet være overspising, seksuell grenseløshet eller rusmisbruk. Det er omsorgspersonenes oppgave å hjelpe barnet med å oppleve trygghet, og å forstå atferd som mestringsstrategi, slik at de ikke lenger har behov for de negative strategiene. Det er også viktig å lære barnet å håndtere skremmende minner og vonde følelser. Dette kan gjøres ved *andre-regulering* som er en gjensidig prosess. Vi vet at barn ofte gjør som den voksne gjør. Om den voksne er rolig blir barnet det også. Det er viktig å være nær og til stede, snakke rolig, kanskje stryke barnet på ryggen og komme med trøstende og gode ord. Gjennom andre-regulering lærer barna at det finnes mennesker som vil hjelpe (Søftestad, 2014, s. 91). Når vi regulerer følelsene vil vi også kunne regulere handlingene. Hvis barn får hjelp til dette, vil de etter hvert kunne sette ord på, og regulere følelsene selv (RVTS, 2020).

2.7 Foreldresamarbeid

Foreldresamarbeid er sentralt i en barnehage, og er viktig for at barnet skal oppleve god kommunikasjon mellom foreldrene og de voksne i barnehagen. Åpen dialog er viktig fordi det

kan være forhold i trygge hjem som gjør personalet bekymret. Bekymringen kan blant annet basere seg på alvorlig sykdom, skilsmisse eller andre kriser (Killén, 2012, s. 21). Videre hevder Killén (2012, s. 22) at det bør være etablert en norm som sier noe om at både personalet og foreldrene skal dele både gleder, bekymringer og eventuelle utfordringer. På denne måten vil aldri en alvorlig bekymring komme som en overraskelse. Å ta opp problemer som omhandler relasjonen mellom barn og foreldre kan være utfordrende, fordi foreldre som regel er sårbare og gjerne vil forsvare seg. Relasjonskompetanse blant personalet i barnehagen blir i denne sammenhengen viktig for å kunne håndtere slike situasjoner.

Mistanke om vold og overgrep vil være følelsesmessig utfordrende for begge parter. I følge Drugli & Onsøien (2022, s. 27) vil relasjonskompetanse i møte med foreldrene være til hjelp for å kunne ta deres perspektiv og behov i en gitt situasjon. Ved mistanke om vold og overgrep opplever mange foreldre følelsesmessige reaksjoner som sinne, fortvilelse og tårer. Dette baseres blant annet på usikkerhet rundt hva barnet har delt, tvil om fagfolks kompetanse og hvilket grunnlag de legger bekymringen på (Søftestad, 2018, s. 273). På lik linje med barna har også foreldrene behov for omsorg og omtanke. Akkurat som barna har foreldre også behov for omsorg og omtanke. Å være foreldre kan være krevende, og foreldrerollen kan for noen virke svart-hvitt. Enten er du gode foreldre eller så er du dårlige foreldre. Dette kan også være en av grunnene til at både foreldre og de ansatte i barnehagen kan oppleve det som vanskelig og ubehagelig å ta opp utfordringer eller bekymringer. En annen grunn kan være at det for ansatte i barnehagen er vanskelig å se at barna har det vondt, som igjen kan føre til fordommer og negative følelsen ovenfor foreldrene (Killén, 2012, s. 179).

Tilbud om å ha en startsamtale når barnet starter i barnehagen kan være med på å danne et godt foreldresamarbeid. Under samtalen vil foreldrene kunne fortelle om barnets behov og eventuelle hensyn som må tas for at barnet skal ha det mest mulig. I samtalen kan den ansatte i barnehagen få et inntrykk av hvordan barnets atferd og behov blir oppfattet av foreldrene. Det er mange ansatte i barnehager som synes det er vanskelig å kommunisere med enkelte foreldre, særlig foreldre de har en bekymring rundt (Killén, 2012, s. 177). I følge Killén (2012, s. 178) kan det i utfordrende foreldresamarbeid være hensiktsmessig å bruke profesjonell faglig autoritet, hvor de ansatte tar ansvar for sine vurderinger basert på barnets beste. Små barn er sårbare og trenger beskyttelse, og i enkelte situasjoner er det svært viktig at de får støtte og hjelp fra de ansatte i barnehagen. De ansatte legger frem sine vurderinger av barnets

---

situasjon på en vennlig måte, basert på barnets beste og for å kunne støtte opp om barnets utvikling på en best mulig måte (Killén, 2012, s. 178).

Ved bekymring om barn er utsatt for skadelig forhold i hjemmet skal ikke foreldrene direkte informeres, fordi situasjonen i hjemmet kan forverres i form av at barnet kan bli mer skadet eller straffet. De ansatte skal melde bekymringen direkte til barnevernet, og de ulike instansene skal koordinere innhenting av informasjon og opplysninger før foreldrene får informasjon om bekymringsmeldingen (Søftestad, 2018, s. 121). Etter meldte saker skal barnehagepersonalet forholde seg til foreldrene, opprettholde foreldresamarbeidet, ha foreldresamtaler hvor de følger opp barnet på lik linje med de andre barna. I disse situasjonene har ofte personalet i barnehagen en forforståelse og har gjerne gjort seg opp noen tanker på forhånd. I slike situasjoner er det viktig at personalet reflekterer over egne følelser og tanker før de møter foreldrene og barnet. Dette kan gjøres sammen med kollegaene, slik at foreldrene og barnet blitt møtt på best mulig måte (Drugli og Onsøien, 2022, s. 83). Killén (2012, s. 182) mener at barnehagepersonalet bør bruke krefter på å leve seg inn i foreldrenes situasjon. Da vil det bli lettere å møte aggresjon med forståelse i de situasjonene hvor foreldrene kan virke truende. Det kan også være belastende for en person i personalgruppen å håndtere dette alene, og derfor vil det være hensiktsmessig å samarbeide med andre i kollegafellesskapet i slike situasjoner.

Studier viser at barnehageansattes kommunikasjon med foreldre de mistenker utøver overgrep er fraværende på grunn av manglende kompetanse på samtalerutiner. Disse foreldrene forteller at de opplever en slags utspørring og at de ansatte har en etterforskende væremåte. Konsekvensene er at barna fortsetter å leve i ensomhet og uvisshet, til og med etter at overgrepene er avdekket. De opplever å ikke bli informert om hva som skjer mer overgriper, en selv og hvordan barnevernet jobber med saken. Ved å styrke foreldrekompetansen ved mistanke og/eller avdekking vil bidra til å forebygge at nye overgrep skjer (Søftestad, 2018, s. 273). Drugli & Onsøien (2022, s. 116, 117) peker også på at kompetanse er viktig i utfordrende foreldresamarbeid. Derfor er det viktig å ha kunnskap om både kommunikasjon og samspill, slik at det blir enklere å føre dialog med foreldre. I noen situasjoner vil egne erfaringer være like verdifulle som det en har lest seg til. Å øve seg på ubehagelige samtaler og situasjoner med kollegaer, veilede hverandre og reflektere sammen kan ha stor verdi i vanskelige foreldresamarbeid.

3. Forskningsmetodisk tilnærming

I dette kapitlet blir det gjort rede for de metodiske valgene som er gjort i studien. Det er gjort rede for vitenskapelig ståsted og valg av metode, som innebærer intervjuguide og tilnærming til datamaterialet. Videre er det en gjennomgang av utvalg og rekruttering av informanter, samt gjennomføring av intervjuer. Deretter er det vist til hvordan analysen er gjort, før vi ser på kvalitetssikring av studien, som innebærer reliabilitet, validitet og overføring. Avslutningsvis vises det til de etiske betraktningene som er gjort.

3.1 Vitenskapelig ståsted

Den vitenskapelige forankringen i denne studien er sosialkonstruktivisme. Sosialkonstruktivismens kjerne handler om at den sosiale virkeligheten er konstruert, og at den skapes gjennom interaksjon mellom mennesker (Ringdal, 2018, s. 42). Det legges også vekt på at mennesker ser ting ulikt utfra sosiale og kontekstuelle forutsetninger og hva vi blir påvirket av (Moses & Knutsen, 2019, s. 8,9). I denne studien innebærer det at informantene har ulike forutsetninger, og ikke minst erfaringer, når de svarer på spørsmål under intervjuet. Den sosiale virkeligheten er i stadig endring, dermed kan vi ikke si at den sosiale kunnskapen er konstant (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 49). Informasjonen som kommer frem i denne studien, blir derfor en tolkning utfra mine og informantenes sosiale og kontekstuelle forutsetninger.

Denne studien har en fenomenologisk tilnærming, fordi det er fokus på hvordan mennesker opplever og tolker ulike fenomener. Fenomenologi er en filosofisk retning som handler om studien av fenomener (Kvarv, 2014, s. 87), og hvordan mennesker forstår verden (Bryman, 2012, s. 30). I fenomenologien er en interessert i å forstå sosiale fenomener ut fra informantenes perspektiver, og deretter beskrive verden slik de opplever den (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 45). Retningen blir også brukt i kvalitative studier, hvor data skal analyseres (Kovac, 2023, s. 130). Fenomenene i denne studien, vil være forebygging, vold og overgrep. Hvordan vi mennesker opplever og tolker disse fenomenene vil være ulikt hos hvert enkelt individ, derfor er det viktig å ha med i betraktning at dette kan påvirke studien. Gjennom en fenomenologisk studie vil en se hvordan et fenomen ter seg (Kvarv, 2014, s. 87,88).

Fenomenologiens ontologi går ut på at det finnes *en* virkelig verden, og at den er utenfor vår erfaring (Kvarv, 2014). Dette kan ses i sammenheng med sosialkonstruktivismen, hvor mennesker ser ting ulikt ut fra sosiale og kontekstuelle forutsetninger. Hvordan informantene forstår den virkelige verden, vet jeg ikke noe om før etter at intervjuet er gjennomført. Intervjuet gir tilgang til andres forståelse av verden.

Epistemologi handler først og fremst om hva kunnskap er, og hvordan mennesker kan vite noe om sin egen verden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 69). Fenomenologiens epistemologi mener at det kun er den subjektive opplevelsen som kan studeres, fordi vi bare kan forholde oss til det mennesker har erfart og opplevd. Derfor er det viktig at forskeren får tak i erfaringer og direkte opplevelser hos informantene (Kvarv, 2014). I studien vil jeg se på den subjektive opplevelsen av hvordan ansatte i barnehagen jobber for å forebygge vold og overgrep. Fenomenologiens ontologi og epistemologi er ikke interessant med mindre det knyttes til enkeltmenneskers erfaringer. Målet er å forske på fenomener for å få klarhet i noe som tidligere var uklart. Gjennom denne prosessen økes bevisstheten vår, og gir tilgang til verden slik den er (Kovac, 2023, s. 131). I studien er jeg ute etter informantenes erfaringer og arbeidsmåter omkring fenomenene forebygging, vold og overgrep.

3.2 Valg av metode

I denne studien brukes kvalitativ metode, hvor målet er å forstå sosiale fenomener, gjerne gjennom intervju (Thagaard, 2018, s. 15). Kvalitativ metode brukes i undersøkelser hvor det ønskes å gå i dybden, samtidig som forskeren forsøker å få kjennskap og forståelse av ulike fenomener. Kvalitativ forskning fokuserer også på kvalitet (Kvarv, 2014, s. 137), og legger vekt på hvordan individer tolker sin sosiale verden (Bryman, 2012, s. 36). Derfor vil det være hensiktsmessig å hente informasjon fra ansatte som jobber i barnehager, for å kunne gå i dybden på deres erfaringer og tolkninger omkring temaet. På bakgrunn av dette er metoden for å samle inn data i denne studien, forskningsintervju. Her er formålet å forstå informantenes perspektiver, tanker og erfaringer om fenomenene som skal forskes på (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 42). Intervju er den metoden som blir mest brukt i kvalitative studier, fordi en får grundig informasjon om menneskers erfaringer, synspunkter, tanker og følelser rundt temaet (Thagaard, 2018, s. 89).

Intervjuet har til hensikt å finne ut av hvordan barnehager arbeider forebyggende med vold og overgrep mot barnehagebarn. For å få kunnskap om dette, vil informantene få mulighet til å

dele erfaringer om et tema de ikke snakker så mye om i det daglige. Gjennom et kvalitativt forskningsintervju får informantene dele kunnskap og erfaringer de har om tematikken. Forskningsintervju er en vitenskapelig metode som innebærer en samtale mellom forsker og informanter. Informantene kan være personer som har kunnskap eller erfaringer innenfor temaet som skal undersøkes. Gjennom intervju får forskeren innblikk i ulike perspektiver på fenomenet som skal forskes på (Kovac, 2023, s. 165, 166). Når jeg som forsker skal utføre intervjuet er det min oppgave å få frem deltakerens perspektiv og opplevelser om temaet. Min oppgave er å ha en profesjonell rolle, hvor jeg leder samtalen, og stiller spørsmålene jeg har utarbeidet i forkant. Jeg skal også oppleves nøytral, slik at jeg ikke påvirker svarene som deltakeren kommer med (Kovac, 2023, s. 167).

3.2.1 Intervjuguide

For å samle inn data ble det utarbeidet en semistrukturert intervjuguide (vedlegg 1). Målet med å utarbeide intervjuguide er å en forståelse av temaet gjennom informantenes tanker og perspektiver (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Før intervjuguiden ble laget ble det derfor viktig å finne ut av hva jeg konkret ville få svar på (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 26). I denne studien ønsker jeg å få svar på hvordan ansatte jobber forebyggende mot vold og overgrep i barnehagen. Jeg utarbeidet spørsmål som til sammen skulle dekke det meste jeg ønsket å finne ut av. Kvale & Brinkmann (2015, s. 157) understreker at i et semistrukturert intervju, må det være åpenhet for å kunne gjøre om på rekkefølgen og formulering av spørsmål, for å kunne forfølge svar og historier som blir fortalt underveis. Derfor blir det viktig å bruke god tid på å utarbeide intervjuguiden, slik at jeg kan forfølge svarene, samtidig som jeg får svar på det jeg ønsker. Spørsmålene i intervjuguiden vil være veiledende, samtidig som det er min oppgave å passe på at svarene som kommer frem under intervjusituasjonen er relevant for studien.

Intervjuguiden inneholder 14 åpne spørsmål som oppmuntrer informanten til å presentere sine erfaringer og synspunkter (Thagaard, 2018, s. 97). Spørsmålene omhandler tematikken «vold og overgrep», og har som formål å finne ut av og hvordan ansatte jobber for å forebygge vold og overgrep mot barnehagebarn. Noen av de første spørsmålene er «*Hva tenker du når du hører begrepet «vold» og begrepet «overgrep»*», «*Hvordan defineres begrepene vold og overgrep på din arbeidsplass?*», og «*Er temaet «forebygging» og «vold og overgrep» noe dere*

---

systematisk arbeider med på arbeidsplassen din». Dette danner grunnlaget for hvordan informanten definerer, tolker og erfarer begrepene som skal snakkes videre om. De to siste spørsmålene i intervjuguiden omhandler foreldresamarbeid.

For å kvalitetssikre at spørsmålene i intervjuguiden innhentet den informasjonen jeg var ute etter, utførte jeg et pilotintervju, hvor jeg intervjuet en kollega på egen arbeidsplass, som er barnehage. Etter intervjuet fikk kollegaen min anledning til å gi tilbakemeldinger på innholdet i intervjuguiden. Det ble lagt til spørsmål om handlingsveilederen omkring tematikken, som hver barnehage er anbefalt å ha.

3.2.2 Induktiv tilnærming til datainnsamlingen

Kvalitativ forskning har ofte en induktiv tilnærming hvor forskeren først tilnærmer seg temaet, og deretter teorien (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 224). Denne studien har en induktiv tilnærming, fordi intervjuene ble gjennomført før studiens teoretiske grunnlag ble lagt. Gjennom en induktiv tilnærming skal forskeren samle inn data på en systematisk måte, uten antagelser om hva som er viktig, og hva som er mindre viktig (Kvarv, 2014, s. 24). I en slik tilnærming starter forskningen uten forankring i en bestemt teori. Når dataene skal analyseres finner forskeren de mest interessante observasjonene, og deretter ses det på teorien rundt disse fenomenene (Johannessen et al., 2018, s. 37).

Intervjuguiden kan ses på som induktiv, da den er laget uten å basere seg på teori. Den har åpne spørsmål slik at informanten ikke skal bli ledet inn på svar som jeg selv ønsker. Det er likevel viktig å påpeke at det er vanskelig å tilnærme seg temaet uten antagelser, fordi forskeren som oftest har en forforståelse for temaet som skal forskes på (Kvarv, 2014, s. 24, 25). Intervjuguiden ble utformet uten utgangspunkt i teori, men det er viktig å nevne at informasjon og opplysninger jeg har fått om vold og overgrep mot barn, gjennom eksempelvis nyhetsbildet, gjennom utdanning og jobben min i barnehage, trolig kan ha påvirket utformingen av spørsmålene. Kodingen og kategoriseringen er også induktiv da dette arbeidet også ble gjort før studien ble forankret i teori. Kodene er basert på, og forsøker å gi uttrykk for informantenes erfaringer (Thagaard, 2018, s. 153, 154).

3.3 Studiens utvalg og rekruttering av informanter

Kvalitative studier kjennetegnes ofte ved at de har et lite utvalg informanter. For å kunne bruke god tid på å forberede seg til intervjuene, samt bruke bedre tid på analyse, vil det ofte være hensiktsmessig å ha et mindre antall informanter (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 148). Det vil være viktig at forskeren systematisk velger personer som har kjennskap eller kvalifikasjoner for å kunne svare på problemstillingen (Thagaard, 2018, s. 54). Studiens utvalg baserer seg på en strategisk utvelging, hvor informantene er barnehagelærere som jobber i barnehage. Det er imidlertid viktig å vite at informantene kan ha kunnskap eller tanker som temaet som kan påvirke svarene i studien.

Før rekrutteringen av informantene kunne starte, utarbeidet jeg et informasjonsskriv (se vedlegg nr. 2) og intervjuguide som ble sent til SIKT, tidligere NSD (Norsk senter for forskningsdata). Fordi forskningsprosjektet innebærer innhenting av personopplysninger, må dette godkjennes før jeg kan gå i gang med intervjuene. Informasjonsskrivet ble sendt inn 17.01.23, og jeg fikk godkjenning (se vedlegg nr. 3) 08.02.23. Deretter tok jeg kontakt barnehager. Rekrutteringen av informanter viste seg å være mer krevende enn først antatt. Jeg tok direkte kontakt med styrere i ulike barnehager, uten å få noe respons. Videre tok jeg kontakt med bekjente som kunne ha kontakter som jobbet i barnehager, og fikk positivt svar fra noen av dem. Jeg hadde også informanter som trakk seg fordi de synes tematikken er vanskelig å jobbe med og utfordrende å prate om. Det var også flere som uttrykte at de ikke hadde tilstrekkelig kunnskap, selv om jeg formidlet at dette ikke var et mål i seg selv.

Jeg intervjuet fem personer fra ulike barnehager. Fire kvinner og en mann. Arbeidserfaringen til informantene varierer fra tre år til ti år. Barnehagene representerer både by og mindre tettsteder. Jeg har valgt barnehager fra ulike steder i landet, fordi kommuner ofte har egne satsningsområder i ulike temaer. Hadde jeg kun valgt barnehager fra eksempelvis Oslo, og de hadde hatt et eget satsningsområde omkring tematikken i studien, kunne svarene fra informantene blitt lite nyanserte.

3.4 Gjennomføring av intervjuer

I forkant av intervjuene fikk alle deltakerne informasjonsskrivet, hvor de fikk informasjon om tematikken, personvern og annet de måtte lure på. Fordi intervjuene ble gjennomført digitalt innhentet jeg muntlig samtykke hos alle informantene. I starten av hvert intervju ble deltakerne informert om taushetsplikt, og at vet eventuelle glipp kom dette til å bli slettet i etterkant. Intervjuet ble tatt opp på lydopptak. Det ble også påpekt at det ikke finnes noe rett eller galt svar på spørsmålene jeg stilte underveis i intervjusituasjonen.

Alle intervjuene ble gjennomført digitalt, da informantene befant seg ulike steder i landet. Ulempen med å gjennomføre intervjuene digitalt er at jeg som forsker ikke kommer like nært informantene som jeg ville gjort om jeg møtte dem fysisk. Det kan også være vanskeligere å tolke kroppsspråk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 178, 179).

Jeg hadde forberedt meg godt, og hadde gjort meg godt kjent med spørsmålene i intervjuguiden før intervjuene. På denne måten var intervjuet preget av åpenhet når det gjelder å kunne endre både rekkefølge, og å kunne endre formulering av spørsmålene underveis. Dette kan ses i sammenheng med en åpen fenomenologisk holdning hvor jeg som forsker er opptatt av å lære noe av informantene (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 167). Intervjuene varte mellom 30 og 45 minutter, alt etter hvor mye erfaring de hadde med tematikken. Jeg prøvde å hele tiden ha en lyttende holdning i intervjuet, hvor jeg rettet min fulle oppmerksomhet til det som ble sagt, slik at informanten skulle føle på å bli tatt på alvor. Samtidig som jeg var opptatt av at intervjuet skulle gå videre, slik at vi fikk gått gjennom relevante spørsmål (Thagaard, 2018, s. 102). Intervjuene ble transkribert rett etter gjennomførelsen mens jeg hadde dem friskt i minne.

3.5 Analyse av datamaterialet

3.5.1 Tilnærming til datamaterialet

Denne studien er basert på en fenomenologisk tilnærming, hvor det er fokus på hvordan informantene opplever og tolker fenomener (Kvarv, 2014, s. 87). Analysen har en induktiv tilnærming, som vil si at datamaterialet som er samlet inn ikke baserer seg på teori (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 224). I følge Thagaard (2018, s. 153), vil en gjennom en induktiv tilnærming, få et bedre inntrykk av hva deltakerne formidler. Det er likevel viktig å påpeke at

jeg som forsker alltid vil sitte med det som Kvarv (2014, s. 137) kaller for før-dommer. Dette baserer seg blant annet på antakelser og erfaringer i forkant av studien. I mitt tilfelle var min antakelse og erfaring gjennom å jobbe i barnehage at barnehageansatte har for lite kunnskap om tematikken. Disse før-dommene kan endre seg underveis, og er et bevis på at en kvalitative undersøkelser kan ses på som er lærende prosess.

3.5.2 Analyseprosessen

Gjennom analysen letes det etter svar som har relevans for problemstillingen, og kan derfor si at analysen er spørsmålsdrevet (Johannessen et al., 2018, s. 21). For å få en bedre forståelse av datamaterialet spurte jeg meg selv hele tiden «hva er det informantene forteller her». Dette gjorde at analysen ble mer meningsbærende, og at informantenes stemmer blir hørt.

I første del av analyseprosessen ble lydopptakene fra intervjuene transkribert til skriftlig materiell. Dette ble gjort rett etter at hvert enkelt intervju var ferdig. Når intervjuene blir gjort til skriftlig form blir de bedre egnet for analyse, fordi de er mer oversiktlige (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206). I transkriberingen ble alt informantene sa skrevet ned, også non-ord som «emm» og «hmm». Når informantene hadde et opphold i det de skulle si, hvor de tenkte seg om eller lette etter ord, ble det brukt «...». Når alle transkripsjonene var ferdige ble de gått igjennom i sin helhet, for å få et helhetlig og klarere bilde på hva informanten faktisk ønsket og formidle. Gjennom en transkriberingsprosess blir en godt kjent med datamaterialet som videre kan brukes i analysen (Tanggaard & Brinkmann, 2012, s. 34).

Videre ble transkripsjonene kodet og kategorisert. Dette blir gjort for å få oversikt over materialet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226), og for å finne meningsinnhold i teksten (Thagaard, 2018, s. 153). Gjennom kodingen ble deler av teksten delt inn i kodeord som ble skrevet i kommentarbokser i margin. Det ble også opprettet egne refleksjoner og ideer som ble sett på som relevant for studien (Johannessen et al., 2018, 285). På denne måten skapes det bedre oversikt over hva kodene gir uttrykk for, og for å finne relevante svar for problemstillingen. Koding av datamaterialet gjør også at det vil være enklere å finne tilbake til relevante deler av intervjuet senere i analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226).

Etter at kodingen var gjennomført, ble kodene fra kommentarboksene sortert inn i ulike kategorier, for å skape en større helhet. Hver kode ble plassert i kategorier som har noe til

---

felles (Johannessen et al., 2018, s. 295). Følgende kategorier ble utarbeidet av kodene: *forebyggende arbeid, utfordringer i det forebyggende arbeidet, manglende kompetanse og foreldresamarbeid/utfordringer i foreldresamarbeidet..* Kodene blir brukt videre i kapittel 4. som omhandler funnene i studien. Koder som omhandlet avdekking og tverrfaglig samarbeid ble tatt bort, da det ikke anses som relevant for problemstillingen.

3.6 Kvalitetssikring (kvalitetsvurdering) av studien

I dette kapitlet har jeg som mål å kvalitetsvurdere studien, samt rette et kritisk blikk mot dataene som er innhentet. Dette blir støttet opp om begrepene reliabilitet, validitet og overførbarhet.

Postholm (2020, s. 169) påpeker at reliabilitet og validitet i kvalitativ forskning kan være problematisk, fordi reliabilitet handler om at en annen forsker vil kunne få de samme svarene. På den andre siden, vil det i en fenomenologisk forståelse vil det være en fordel at svarene på samme studie er ulike, for å få en bredere forståelse av de fenomener som forskes på. Derfor har jeg likevel valgt å bruke begrepene i kvalitetssikringen av denne studien. Jeg vil først og fremst støtte meg til Thagaard (2018, s. 19) sin måte å forstå begrepene på. Reliabilitet ses i sammenheng med forskningens pålitelighet, validitet tar utgangspunkt i forskningens gyldighet, mens overførbarhet knyttes til om forskningen kan brukes i andre sammenhenger.

3.6.1 Reliabilitet

Reliabilitet handler om troverdighet, og om en studie er pålitelig (Kovac, 2023, s. 187). Fenomenologiske forskere er opptatt av objektivitet i forbindelse med undersøkelsen. Videre påpeker Postholm (2020, s. 169) at det i kvalitative undersøkelser vil være vanskelig å være objektiv fordi forskeren alltid vil sitte med forutinntatte synspunkter. Derfor kan vi heller si at resultatene skal være bekreftbare. I følge Thagaard (2018, s. 187) handler begrepet reliabilitet om spørsmålet rundt om en annen forsker ville fått de samme resultatene ved å bruke de samme metodene. Derfor er det gjort en nøyaktig beskrivelse av de metoder og valg som er gjort underveis. Reliabilitet bestemmes ifølge Kvarv (2014, s. 134) utfra hvordan målingene i analysen er utført.

Reliabiliteten kan også ses i sammenheng med at jeg i denne studien har utarbeidet en intervjuguide med spørsmål jeg stiller alle informantene. Noen spørsmål handler om erfaringer med meldte saker. Informanter som ikke har erfaringer rundt dette, blir likevel stilt alle disse spørsmålene. Intervjuene blir tatt opp på lyd, for deretter å transkriberes. I transkripsjonene skrev jeg ned nøyaktig det informantene sa, uten å ilegge dette noe annet. Jeg har også detaljert vist til rekruttering av informanter, datainnsamling og analysen. Kvarv (2014, s. 134) påpeker også at studiens reliabilitet styrkes gjennom å vise hvordan analysen er utført med tanke på pålitelighet, gyldighet og nøyaktighet.

3.6.2 Validitet

Validitet handler om gyldighet, om studien undersøker det den er ment til å undersøke, og at resultatene som kommer frem er pålitelige (Postholm, 2020, s. 170). Ved å kritisk vurdere analyseprosessen og vise til hvordan fremgangsmåte som er brukt, vil studiens validitet styrkes (Thagaard, 2018, s. 189). For å sikre studiens validitet ble det, som tidligere nevnt, brukt god tid på å formulere spørsmålene i intervjuguiden. Spørsmålene har til hensikt å undersøke hvordan barnehagelærere jobber forebyggende med tematikken. I tillegg ble pilotprosjektet utført for å kvalitetssikre at spørsmålene var relevante og hentet inn svar som kunne brukes i studien. I etterkant av pilotprosjektet fikk intervjupersonen anledning til å komme med tilbakemeldinger på hvordan intervjusituasjonen og spørsmålene opplevdes.

I analysedelen vil det være viktig å stille spørsmål ved om tolkningene representerer det som er hentet inn under datainnsamlingen, og å kritisk se tilbake på analyseprosessen (Thagaard, 2018, s. 189). I denne studien har informantene fått mulighet til å lese gjennom analyse og funn før studien ble publisert, for å sikre at de kan kjenne seg igjen og er enige i det som har kommet frem. På denne måten sikrer jeg også at egen forforståelse ikke overskygger resultatet av undersøkelsen.

3.6.3 Overførbarhet

I kvalitative studier som denne, er det tolkingen av resultatene som legger grunnlaget for overførbarhet, og om resultatene kan være relevante i andre sammenhenger, og kanskje kan videreutvikles i undersøkelser i etterkant (Thagaard, 2018, s. 193, 194). Vi kan se studiens relevans i lys av at informantene arbeider på ulike steder i landet, men likevel har ganske like

---

synspunkt og erfaringer. Om en studie er overførbart er opp til leseren, fordi det er basert på personlige erfaringer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 290). Overførbart kan ses i sammenheng med at for informantene vil det å delta i et intervju starte en tankeprosess som fører til endring i praksis. Dette er utenfor forskers kontroll, men likevel noe en må være bevisst på.

3.7 Etske betraktninger

På bakgrunn av den utfordrende tematikken anser jeg det som svært viktig at etske betraktninger er ivarettatt på beste mulig måte. Etske overveielser er gjort både før, under og etter datainnsamlingen.

Etske dilemmaer vil forekomme i intervjuundersøkelser, og er noe som må tas hensyn til fra begynnelse til slutt. I intervjuundersøkelser kommer en tett på informanters privatliv, og derfor vil etske overveielser være viktig (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97). De etske overveielserne i denne studien er gjort på bakgrunn av retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH, 2021).

Deltakernes anonymitet og personvern har hele tiden vært viktig, og jeg som forsker har et særlig ansvar for å opprettholde dette (NESH, 2021, s. 12). Informasjonsskrivet ble sent ut i forkant av intervjuene, og her påpekes det at det er frivillig å delta, og at informantene når som helst kan trekke samtykket uten grunn. Samtykket ble også hentet inn muntlig før intervjuet ble satt i gang. Før intervjuene fikk informantene informasjon om at intervjuet ble tatt opp på lydopptak, og at de måtte unngå å nevne personopplysninger, samt deres yrkesmessige taushetsplikt. Om de likevel skulle nevne noe som kan spores tilbake til dem eller noe andre, ville dette bli slettet rett etter at intervjuet var gjennomført. Lydopptaket ble oppbevart på et passord beskyttet enhet, slik at ingen andre kunne få tilgang til det. Transkripsjonene ble gjort på bokmål, slik at dialektord ble sensurert. Under kapitlet som omhandler funn har jeg også valgt å ikke sette informantene inn i kategorier som «informant 1» og «informant 2». Jeg har heller valgt å skrive «informantene». På denne måten skal det mye til for å finne ut av hvem som har uttalt seg.

Når det forskes på sensitive temaer må forskeren unngå risikoen for skade og belastning på informantene (NESH, 2021, s. 27). Gjennom rekruttering av informanter og innhenting av datamaterialet har jeg hele tiden vært bevisst på at dette er et tema som kan vekke følelser hos

informantene. Derfor har jeg vært opptatt av å informere alle informantene om at det er frivillig å delta, og at de når som helst kan trekke seg. Hadde noen av informantene under intervjuet uttrykt at dette var for vanskelig å delta på, hadde jeg møtt dem med forståelse og forslag om å avslutte eller trekke intervjuet. Funnene som er beskrevet i kapittel 4 er sendt til alle informantene for godkjenning før publisering. Informantene som har trukket seg har jeg også latt være å stille spørsmål rundt hvorfor de ikke ønsker å delta, men hatt respekt for at dette er et tema som kan sette følelser i spill.

---

4. Presentasjon av funn

På bakgrunn av intervjuene presenterer jeg funnene i ulike kategorier, og disse kommer i hvert sitt underkapittel. I kapittelet vil det være enkelte sitater fra intervjupersonene. For å gi teksten bedre flyt har jeg valgt å ta bort non-ord i form av «emm», «hmm», hvor intervjupersonene tenker seg om eller fomler med ordene. Når jeg skriver «de minste barna» defineres dette som barn som går på småbarnsavdeling hvor barna er i alderen ett til tre. Når jeg skriver «de største barna» defineres dette som de barna som går på storebarnsavdeling hvor barna er i alderen tre til seks.

4.1 Forebyggende arbeid

Intervjupersonene belyser hvordan de jobber forebyggende i barnehagen og ut mot foreldrene. De aller fleste intervjupersonenes arbeidsplasser jobber med tematikken, men det er ingen av informantenes arbeidsplasser som jobber systematisk mot forebygging av vold og overgrep.

Noen av intervjupersonene svarer at de jobber systematisk med tematikken, men at det ikke er noe som er fokus på jevnt over hele barnehageåret.

«Per dags dato er det ikke noe vi jobber systematisk med. Man har jo deltatt på kurs eller foredrag, men også på en måte oppdaterer man hele teamet eller barnehagen da, men et ikke noe vi systematisk jobber med, nei»

Kurs og foredrag er noe som går igjen i alle intervjuene. Tendensen viser å være at de som deltar på kurs og foredrag ser på dette som interessant og inspirerende der og da, men at det fort blir glemt til fordel for mye annet som skal gjøres i løpet av en barnehagehverdag. En av intervjupersonene opplevde at de i etterkant av en kurskveld, fikk et språk for hvordan snakke om tematikken.

Det pedagogiske programmet «Kroppen er min» ble vist til av en av intervjupersonene. Dette programmet skulle førskolebarna gå igjennom i løpet av en måned i barnehageåret. Den sammen måneden er også «kroppen» et tema i hele barnehagen. I forkant av denne måneden får foreldre et skriv hvor de blir informert om at tematikken er i fokus. Intervjupersonen sa også at det er viktig med en åpen dialog med styrer, hvor det går an å drøfte saker hvis det skulle dukke opp noe.

En annen informant forteller at de har hatt et opplegg i forbindelse med Stine Sofies Stiftelse. De hadde snakket om verdien av å bruke det, og hvilken aldersgruppe de kunne passe til, fant de ut at det kun var for de eldste barna i barnehagen.

Respekt for seg selv og omgivelsene ble pekt på som en arbeidsmåte for at barna vil bli rustet og trygge på seg selv.

«Det å ha respekt for seg selv, omgivelsene sine og andre, det er alfa o mega. Å snakke om hvordan vi er sammen, hvordan vi er sammen i en helhet, er noe vi snakker om».

Videre sier en av informantene at det å fremheve og si til barna at «så flink du er nå som hjelper til med å legge ut duploen», eller «oi, nå tok du smokken hans, ser du hvor lei seg han ble?», er med på å skape en respekt for seg selv og andre, og at det sto sterkt i pedagogikken på arbeidsplassen.

På fire av informantenes arbeidsplasser er de opptatt av å snakke med barna om kropp og grenser, og å ta det barn sier på alvor. En annen forteller at de er oppmerksomme på å kommentere skrubbsår og blåmerker ved levering, slik at foreldrene opplever at de er oppmerksomme. Videre forteller den ene informanten at de gjerne undersøker litt selv før de eventuelt tar med seg en mistanke videre. En annen informant sier at de har fokus på at barna har sin egen kropp, og at som voksen er det viktig å sette grenser for seg selv og hva som aksepteres av oppførsel for å kunne vise dette videre til barna. Videre blir det snakket om at det er svært mye fokus på krenkelser etter at barnehageloven (2005, §41-43) kom med ny paragraf, som blir i barnehager kaldt for krenkelsesparagrafen. Dette har også vært med på å gjøre de ansatte bevisst deres atferd og holdninger, samtidig som krenkelse som tema har tatt oppmerksomheten bort fra mye annet. Det har også vært med på å sette i gang noen tankeprosesser hos enkelte av informantene, samtidig som det kan være med på å gjøre de voksne litt redde for å gjøre noe galt.

«Vi har jo veldig fokus på at liksom barna har sin kropp og har liksom forståelse, at jeg setter jo grenser for hva jeg aksepterer av oppførsel og sånn. Så vi er jo bevisst på det, og samtidig er det jo veldig mye fokus på krenkelser nå, og det er jo på en måte noe som bare blir mer og mer fokus på. At hvis du må på en måte gjør noe, uansett om det er at du skjeller ut noen eller gjør noe, så er du pliktig til å varsle».

Under spørsmålet *Opplever du at barna har klare grenser for hva som er greit og ikke greit at voksne gjør mot dem?* Svarer den ene informanten at det kommer helt an på oppdragelsen. Om barnet kommer fra et hjem hvor de er vant til å vise fysisk kjærlighet, vil barnet tåle å bli tatt på, og bli vant til fysisk kontakt. Barn som har eldre søsken opplevde informanten at var mer robuste og tålte mer. I den sammenheng pekte informanten på at dette er noe de igjen ser på hvis de mistenker at barna opplever noe vondt hjemme. Om barn som i utgangspunktet er robust, tåler og ønsker fysisk kontakt, plutselig ikke ønsker det, ville de på arbeidsplassen ha undersøkt videre hva dette bygger på.

På samme spørsmål svarte en annen informant at de i personalgruppen snakker mye om den voksnes rolle i barnehagen, i forhold til hva som er greit og ikke greit. En annen informant fortalte at gjennom erfaring fra flere arbeidsplasser oppleves dette som veldig ulikt fra arbeidsplass til arbeidsplass, og at det virker som om det er litt opp til hver enkelt avdeling, og hvor trygge de ansatte er i seg selv.

Flere av informantene trekker frem et godt kollegafellesskap som en trygghet i arbeidet med tematikken.

«I vanskelige saker er det å ha kollegaer å kunne spille på, gull verd».

Hovedelementene i det forebyggende arbeidet er at informantenes arbeidsplasser jobber med tematikken, men ikke systematisk. De er også flinke til å dra på foredrag og kurs, men har lite utbytte av dette i det lage løp. Flere av informantenes arbeidsplasser er opptatt av å snakke med barn om grenser for seg selv. Et godt kollegafellesskap ses på som viktig for flere av informantene. Informantene indikerer også at de nye paragrafene i barnehageloven (2005 §41-43) har vært med på å bidra til at ansatte trår mer varsomt og kan virke redde for tematikken, fordi de er redd for å gjøre noe galt.

4.2 utfordringer i det forebyggende arbeidet

Tendensen når det gjelder utfordringer i det forebyggende arbeidet er at det er usikkerhet rundt hvordan jobbe med tematikken, og at det er et vanskelig tema som noen av intervjupersonene ser på som tabubelagt og fjernt. Noen av informantene har ikke opplevd saker på egen arbeidsplass, og sier at det derfor er vanskelig å vite hvordan de skal jobbe med tematikken.

Noen av informantene har opplevd saker på egen arbeidsplass, men synes fremdeles det er et vanskelig tema å jobbe med.

Alle barnehager anbefales å ha en handlingsplan for hvordan forebygge vold og overgrep. Intervjupersonene ble stilt spørsmålet *Barnehager er anbefalt til å ha en handlingsveileder omkring tematikken. Vet du noe om disse retningslinjene innad i barnehagen?*

«Man er jo kjent med den, men ikke supergodt kjent med den. Så det burde egentlig være en sånn man har som lekse å lese i og bli kjent med. De som starter hos oss får beskjed om at «her står den, det er sånn og sånn», og at det, skulle det oppstå, henter man jo, henter man den inn».

To av informantene hadde aldri hørt om denne veilederen. Den ene av disse informantene sa at det godt kan være at styrer sitter på denne informasjonen, men at han/hun selv aldri hadde hørt om den.

En annen informant fortalte at en gjennomgang av veilederen var standard prosedyre når ansatte startet å jobbe i barnehagen.

«Ja, jeg fikk vite det da jeg startet å jobbe i barnehagen, så fikk jeg en sånn svær blekke. Og denne svære blekken leste jeg fra A til Å, perm til perm, så jeg leste den den ene gangen. Jeg vet sånn någenlunde hvor jeg skal finne den igjen».

På arbeidsplassen til den ene informanten er de opplyst om at den står i en perm på fellesområde i barnehagen. De kan gå og kikke på den om det oppstår noe. Etter å ha snakket litt om veilederen sier informanten at den nok bør bli åpnet litt oftere, kanskje på avdelingsmøter i samarbeid og slike ting.

En annen informant forteller følgende:

«Man skal lese seg opp og huke av at du har lest og forstått, og da er det blant annet vold og overgrep. Alle ansatte må skrive under på at du er med på det, eller at du skjønner det. man har jo handlingsplaner på det, men vi har så lagt ikke brukt det, og vil helst ikke bruke det».

Under spørsmålet *Hvordan defineres begrepene «vold» og «overgrep» på arbeidsplassen?* Fortalte den ene intervjupersonen at han/hun rett og slett ikke vet, fordi det ikke snakkes om, og opplevde at det ikke var noen ordentlig innføring i hvordan jobbe med tematikken. Trygghet jobbes generelt mye med, trygg hverdag, trygge barn og foreldre. Men det som er utrygt og vanskelig blir ikke snakket om. Det ble også presisert at det er mye annet som snakkes om, og at temaet kommer i skyggen av så mye annet som skal gjøres. En annen informant sier også at det er mange andre ting som for eksempel trygghet og krenkelser, og at det gjør at det ikke jobbes særlig mye med forebygging av vold og overgrep. En annen intervjuperson sier at det rett og slett jobbes veldig lite med, og at han/hun ikke er trygg på hvordan jobbe med tematikken, selv om de har hatt kursing og pedagogiske opplegg i barnehagen.

Det ble også sagt at det er vanskelig å jobbe med tematikken hos de minste barna i barnehagen, og at det oppleves som vanskeligere og vanskeligere å jobbe med temaet jo mindre barna er. Dette begrunnes i manglende språk og at det kan være vanskeligere å kommunisere med de minste enn de eldre som en kan ha en dialog med. Det blir også påpekt at temaet kan virke tabubelagt og fjernt.

På spørsmålet *Opplever du at barna har klare grenser for hva som er greit og ikke greit at voksne gjør mot dem?* Svarte Intervjuperson 3 følgende;

«Jeg synes ikke det er veldig tydelig alltid. Nå jobber jeg på småbarnsavdeling, og jeg synes ikke det er så veldig tydelig at de skjønner at dette er min kropp, og dette skal jeg bestemme».

En av tendensene i intervjuene er at temaet snakkes om først etter at det er avdekket vold eller overgrep. På spørsmålet *Hvordan snakker du med dine kolleger om tematikken?* Ble det blant annet svart at de både på avdelingsmøter og på personalmøter snakker om tematikken hvis det har vært saker hvor det er behov for at alle skal vite noe om det.

Flere av informantene ser på det forebyggende arbeidet som erfaringsbasert. Den ene informanten sier følgende:

«Hovedgreien er jo at man ikke har noen konkrete saker rett og slett, og det er det som gjør at det blir veldig teoretisk. Man ønsker selvfølgelig ikke at barna skal bli utsatt for

noe som helst, men man har på en måte lite å gå på når man ikke har noe da, rett og slett»

Den andre informanten sier at fordi de ikke har hatt noen mistanker i det siste, har de statistikken hengende over seg. De vet at det ifølge statistikken er barn som utsettes for noe de ikke skal, men at de ikke klarer å se det. Dette kan føre til at de ansatte tolker barns atferd og signaler i retning vold og overgrep når det i realiteten ikke er det barna signaliserer.

«Helt trygg på hva jeg skal gjøre til enhver tid, det er jeg ikke. Jeg føler meg såpass trygg på at jeg har kollegaer som sitter med kunnskap, erfaringer eller informasjon som vi kan jobbe med».

Hovedutfordringene i det forebyggende arbeidet er at flere av informantene er usikre på hvordan de skal jobbe med tematikken. Handlingsveilederen som skal ligge til grunn for hvordan handle ved mistanke er det varierende grad av informasjon til de ansatte om. De som vet at barnehagen har en veileder opplever at den ikke jobbes med, men er tilstede hvis saker melder seg. Statistikken om hvor mange barn som opplever vold og overgrep oppleves for noen som et press, fordi de ikke har hatt saker på egen arbeidsplass. Dette kan føre til bekymringer som ikke er reelle.

4.3 Manglende kompetanse

Alle informantene har nevnt at de ønsker mer kompetanse omkring tematikken, og at den manglende kompetansen gjør det utfordrende å jobbe forebyggende, samt å avdekke vold og overgrep.

På spørsmålet *Hva tenker du når du hører begrepet «vold» og begrepet «overgrep»*, svarer en av intervjupersonene følgende:

«Altså, vold, da tenker det er grusomt og forferdelig at noen opplever det den dag i dag. Innenfor jobb synes jeg det på en måte er et interessant tema, men også et ukjent tema. Det er på en måte noe man kunne lært seg mye mer om i utdanningen og i jobben generelt. Og overgrep, det er noe som er litt skummelt, men også et litt ukjent begrep».

En annen intervjuperson opplever at vi ikke er opplyste nok om hva barnevernet gjør. Han/hun opplever at med en gang ordet «barnevern» blir sagt høyt er folk redde for at de skal komme å ta fra dem barna. Videre sier intervjupersonen:

«Det er en vanskelig tematikk å ta opp, og det tror jeg arbeidsplassen også synes, eller vi prøver å få mer kunnskap om det da».

Intervjupersonen skulle ønske det ble pratet enda mer praksisnært om tematikken, for å bli enda mer sikker på hvordan gå frem. Informanten sier videre at temaet blir løftet litt på utdanningen, men ikke nok. Det oppleves som fjern i praksis.

En av informantene reflekterte over at det ofte er et «synsenivå», og at manglende kompetanse kan være ødeleggende:

«Det er for lite informasjon, og da blir det litt mer på et synsenivå og «tenker ikke du», «har ikke du kanskje sett» og «hva betyr det?». Det handler litt om manglende kunnskap, og hva man skal se etter kanskje».

Det blir også fortalt at de første årene en av informantene jobbet på arbeidsplassen, var det et tema de ikke snakket om i det hele tatt, men at de ansatte de siste årene har deltatt mer på kurs og foredrag. De opplever likevel ikke at det fører til økt kompetanse, og at det ikke blir snakket om med øvrige kollegaer og nyansatte.

«Jeg tenker du kan gå på kurs, du kan gå på utdanninger og sånt noe så mye du vil. Men når du sitter der og får det, tror jeg du blir tatt litt på senga på en måte»

Kort oppsummert er manglende kompetanse en utfordring hos alle informanter. Dette gjør at tematikken er vanskelig å jobbe med. Manglende kompetanse kan føre til et synsenivå som fører til tolkning, i stedet for å se på hva som faktisk skjer. Tematikken ses også på skummel og fjern, fordi det ikke snakkes om. I grunnutdanningen til barnehagelærere er det for lite undervisning i temaet, som gjør at det er utfordrende å jobbe med tematikken i praksis.

4.4 Foreldresamarbeid/utfordringer i foreldresamarbeidet

Flere av intervjupersonene peker på at det er vanskelig å jobbe med tematikken i samarbeid med foreldrene. Den ene intervjupersonen sier at de i personalgruppen har snakket om hvordan opprettholde den gode relasjonen til foreldrene ved mistanke. Etter meldt sak har de opplevd

at foreldrene er sinte og helst ikke vil ha noe med personalet i barnehagen å gjøre. Han/hun sier videre at alt de vil er å hjelpe, og at det er tøft å stå i. Det blir videre påpekt at det er vanskelig å få foreldre til å forstå hvorfor de har handlet som de har gjort, og at alt de vil er å hjelpe, når foreldre i slike saker trekker seg unna.

«Vi har egentlig blitt møtt med mye sinne, som er naturlig. Mye fortvilelse og tårer i samtaler i etterkant».

En av intervjupersonene forteller at det er en vanskelig tematikk å ta opp med foreldrene, fordi han/hun er redd for at det skal skape en mistillit ovenfor foreldrene, og at de skal tenke at barnehagen ikke stoler på dem. Intervjupersonen tror dette handler om at foreldre ikke er opplyste nok om hva barnevernet er, og at de først og fremst er en hjelpeinstans, ikke en kriseinstans.

I foreldresamarbeidet synes en av informantene det har vært utfordrende å vite hvordan de skal opprettholde det gode foreldresamarbeidet etter meldt sak. Intervjupersonen forteller at i flere saker har foreldrene gikk uttrykk for at de egentlig ikke er noe fornøyde med at barnehagen har meldt sak, og at de egentlig ikke er interessert i å ha noe med dem å gjøre. Videre sier intervjupersonen:

«Også har en i etterkant da, når alle undersøkelser er ferdig, og vi har hatt siste foreldresamtale før vi skal sende barnet videre på skole, fått et «takk, tusen takk for at du gjorde det du gjorde. For det har hjulpet oss som familie». Det er jo i etterkant av arbeidet da».

På spørsmålet *Hvordan snakker dere med foreldrene om tematikken* svarer den ene informanten at i forkant av temauken de pleier å ha om kroppen, så får alle foreldrene et skriv om hva denne uken handler om. Utover det snakkes det ikke om på foreldremøter eller foreldresamtaler, annet enn når de har meldt saker og det har vært behov for å snakkes om på foreldresamtaler. En annen informant svarer på samme spørsmål at det er rutine å ha temaet oppe på foreldremøte i starten av året, men at det ofte er andre ting som anses som viktigere eller som barnehagen er pliktige til å ta opp.

«Altså vi er jo en av instansene som skal se det tidlig, og da. Når en ikke får det på et skjema en gang, lærer å snakke, tørre å spørre en gang, så tenker jeg og for barnet sin

---

del. Når det eventuelt blir en mistanke, så blir det jo til at det hvert fall blir et steg å ta, for du har altså snakket om det før. Jeg tenker det hadde vært mer kjent for oss hvis vi hadde snakket allerede i foreldresamtalen om det»

Videre sier en av informantene:

«Vi er på en måte en ambassadør for barnet, og er nesten noen ganger litt sånn terapeut for foreldrene i foreldresamtalen. Og da synes jeg det blir litt dumt at ikke sånne temaer kommer opp, det kan fort bli, eller det blir fort på en måte skjult for oss. Vi aner jo ingenting».

På samme spørsmål svarer en annen informant at de ikke jobber med foreldrene om tematikken, men at det er noe han/hun har etterspurt, spesielt i foreldresamtaler. Det å kunne ha spørsmål omkring vold og overgrep på foreldresamtalskjema kan være med på å gjøre temaet mindre tabubelagt og enklere å snakke med foreldrene om det.

God dialog med foreldrene ved henting og levering blir av den ene informanten pekt på som viktig. På småbarnsavdeling er det vanskelig å ha den gode samtalen fordi de ofte ikke har språk. Toåringene har masse fantasi, og derfor er det viktig med god dialog med foreldrene slik at de vet at personalet er årvåkne.

En av intervjupersonene sier at det er et tema som ikke snakkes om med foreldrene på foreldremøter eller foreldresamtaler, annet enn når saker har blitt meldt til barnevernet.

Som et tiltak fortalte en av intervjupersonene at de hadde snakket om å invitere andre instanser som veiledere, helsestasjon og barnevern på et foreldremøte, for å ufarliggjøre det de gjør. På arbeidsplassen hadde personalgruppen fått besøk av de ulike instansene, men de satt igjen med at dette er informasjon som også er viktig for foreldrene, samtidig som det kan være fint å få andre enn de som jobber i barnehagen til å snakke om tematikken.

En av informantene trekker frem et eksempel fra egen praksis, hvor en ansatt hadde sagt:

«Ja, det temaet må vi kanskje ha. Der er det et opplegg, vi sender en invitasjon til foreldrene, så kan liksom de se på det hvis de vil».

Her satt informanten igjen med følelsen av at «nå har vi gjort det, og huket av at det er noe vi har gjort noe med».

«For at avdelingen skal gå rundt, og for at jeg ikke skal sitte og bære på noe alene, eller at jeg skal kunne få lov til å trekke meg unna, så vet kollegaene mine hva jeg gjennomgår, eller hva hele avdelingen gjennomgår, hva barnet gjennomgår, hva familien gjennomgår. Så er det viktig at de og kan møte foreldrene på best mulig vis»

I foreldresamarbeidet er hovedtendensen at tematikken er vanskelig å jobbe med mot foreldrene. Ubehag i møte med foreldre etter endt sak er med på å gjøre tematikken enda vanskeligere. Å få tematikken inn som en del av foreldresamtalen ses hos flere av informantene som nyttig.

---

5. Diskusjon og drøfting

I denne delen av studien blir det teoretiske rammeverket drøftet og diskutert opp mot studiens funn.

5.1 Forebygging i et systemperspektiv

Jeg vil starte drøftingen med å se på forebygging i et systemperspektiv. Bonfenbrenners (1979) modell kan brukes til å fremstille hvordan barn går inn i samspill med ulike påvirkningsfaktorer som foregår utenfor barnehagen, det kan eksempelvis være i familien. Vi kan se på atferd som noe relasjonelt som dannes i samspill med omgivelser, strukturer og individer. Hva som skjer utenfor barnehagen påvirker atferden til barnet. Når barnehagen skal forebygge er det viktig å ta stilling til påvirkningsfaktorer utenfor i betraktning. Hvis barn blir utsatt for vold og overgrep hjemme, vil det for videre utvikling være betydningsfullt å føle seg sett, ivaretatt og anerkjent av personalet i barnehagen (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 47). Dette vil være viktig å ha kunnskap om, for å kunne tolke barnet signaler. Det er også viktig systemet rundt barnet jobber sammen. Hvordan barnehagen og foreldrene jobber sammen vil være med å påvirke barnet både i positiv og negativ forstand.

Videre vil jeg peke på Røthings (2019) undervisningspraksis som baserer seg på at ubehag kan være utgangspunkt til å snakke og jobbe videre med vanskelige temaer. Vold og overgrep er et vanskelig og ubehagelig tema. For noen handler dette om manglende kompetanse, manglende erfaring og at tematikken er tabubelagt. Funnene viser at konsekvensen av ubehag fører til at ubehagelige temaer las være å jobbe med. Samtidig viser også funnene at tematikken blir enklere å jobbe etter refleksjon og støtte fra kollegaer. Hvis det blir etablert en praksis i samtlige barnehager om at ubehag må opp i søkelyset kan det være at flere opplever tematikken som mindre skremmende. Funnene viser også at ved å jobbe med temaer som vold og overgrep fører til mindre ubehag i møte med både foreldre, barn og kollegaer. Dette vises også i Røthing (2019) sin artikkel som peker på at ved å tørre å gå inn i ubehagelige temaer oppleves temaet som mindre og mindre ubehagelig for hver gang. Videre peker funnene på verdien av kollegafellesskap når ubehagelige temaer skal snakkes om. Dette anser Røthing (2019) som verdifullt for å kunne videreføre det ubehagelige i praksis.

5.2 Forebygging, utfordringer og mangler

Barnehagen er en viktig forebyggende arena, og for mange barn er barnehagen et sted de kommer uten å være redde eller bekymret for at de skal bli utsatt for noe vondt (Søftestad, 2018, s. 266). Slik jeg ser det bør forebygging være en naturlig del av den etablerte praksis i barnehager, fordi vi aldri kan vite med sikkerhet at barn lever i gode og trygge hjem. Likevel peker funnene i retning av at mange barnehager ikke jobber systematisk for å forebygge at barn skal bli utsatt for vold og overgrep. Ansattes usikkerhet rundt tematikken er også en faktor til hvorfor det ikke jobbes med tematikken. Informantene uttrykte at tematikken er vanskelig å jobbe med, og mange skulle ønske det var noe de slapp å ta stilling til. Dette på tross av at forebygging fremmer barns utvikling og beskytter barn mot mulige risikofaktorer, som i dette tilfellet er vold og overgrep (Befring, 2019, s. 183). Inntrykket etter intervjuene er at ansatte fort går i avdekkingsporet i stedet for å se på hvordan de kan forebygge fordi tematikken er utfordrende. Samtidig ses tematikken på som erfaringsbasert. Når barnehagen har avdekket en sak, blir det enklere å vite hvilke tegn det skal ses etter, samt hvordan det skal handles neste gang.

Opplevelsen er at mange av informantene jobber forebyggende, men ikke er bevisst at dette er forebyggende arbeid. Søftestad (2018, s. 263, 264) peker på ulike nivåer å forebygge på. Et av dem er primærforebygging som blant annet dreier seg som forebygging barnehagen. Ingen av funnene peker på at trygghet, kjærlighet og å bli møtt av omsorgsfulle voksne er en del av det forebyggende arbeidet. Slik jeg ser det er disse elementene viktige og handler om å kjenne barna slik at vi kan se etter tegn og signaler som indikerer at noe ikke er som det skal. Likevel indikerer funnene at det er jevnt over fokus på tematikken, men ikke i den grad de ønsker. Vi kan også se at tematikken oftest jobbes med når det er avdekket. Funnene indikerer dette i forbindelse med kollegasamarbeid. Tematikken tas opp, drøftes og reflekteres over i kollegafellesskapet når de er bekymret eller når saker har blitt meldt til barnevernet, det er sjeldent det jobbes noe videre med. Søftestad (2018) hevder også at forebygging også skal finne sted når barn allerede er utsatt for overgrep. Vi kan likevel se at mange barnehager sitter med tanken som at da har skaden allerede skjedd, og barnet må bort fra familien. Realiteten er at forebygging der overgrepet allerede har skjedd kan føre til at familier får det bedre. Når tematikken legges bort etter bekymringer og meldte saker, er det vanskelig å forebygge for at det skal skje igjen.

Ifølge Torkildsen (2023) skal de ansatte beskytte barna fra krenkelse, dette kan ses i sammenheng med barnehageloven (2005, § 41, 42) som ble utarbeidet for å beskytte barn fra alle slags krenkelser. Skjerpet aktivitetsplikt og utarbeidelse av handlingsplaner skal være med på å forebygge, hjelpe og beskytte barn fra krenkelse. Funnene tilsier at denne paragrafen har jobbet mot sin hensikt, og at ansatte i barnehager har blitt redde for å gjøre noe galt. Det er også satt spørsmål ved om at ansatte er redde for å gjøre noe galt fører til at tematikken unngås å jobbe med. Funnene viser også at paragrafen har tatt oppmerksomheten bort fra mye annet. Samtidig indikerer flere av informanter til at paragrafen har vært med på å gjøre de ansatte mere bevisst deres holdninger og atferd. I forbindelse med dette kom det også frem at ansatte sitter igjen med en følelse av at mye mer tolkes som krenkelser etter at paragrafen kom. Dette kan være positivt fordi barna blir mer beskyttet, samtidig kan det innebære at personalet trår mer varsomt og blir redde for å jobbe med tematikken på grunn av konsekvensene dette kan få.

Å skape et språk for barns seksuelle utvikling er forebyggende i seg selv. Ved at barn lærer om gode og vonde hemmeligheter og hva dette innebærer, lærer om kroppen, grenser, benevninger og hva som er greit og ikke greit at voksne gjør mot dem, vil barna bli mer bevisst og får kompetanse om at overgrep ikke er greit (Aasland, 2014). Funnene indikerer at det er variasjon i om barna har klare grenser for hva som er greit og ikke greit at en voksen gjør mot dem. Det har også blitt pekt på at dette varierer veldig fra barnehage til barnehage. Utfordringen blir for enkelte at det ikke er noen tydelige retningslinjer for hvordan dette skal gjøres i praksis. Funnene viser også at kvaliteten på dette arbeidet er personavhengig, og handler mye om hvor sikre de ansatte er i seg selv. Det stilles altså ingen krav til at dette er et tema som skal jobbes med i barnehagen. Det vises også til at barn som blir utsatt for vold og overgrep ikke vet at det er ulovlig (Killén, 2012, s. 80), små barn har ingen forutsetning til å forstå hva som skjer. Dette kan også føre til at barn utsetter andre for overgrep fordi de ikke vet at det er ulovlig. Aasland (2014, s. 105) hevder at samtaler med barn om gode og vonde hemmeligheter er forebyggende, fordi barna da oppretter et språk for å snakke sammen, og til å betro seg til voksne om det de opplever noe ubehagelig. Problemet oppstår i det de voksne er redde for tematikken, som fører til at de unngår å snakke om det. Videre fører dette til at barna ikke får verktøy som kan være viktig for å unngå å bli utsatt for vold og overgrep, og bevisstheten rundt at det er viktig å fortelle til en voksen om de blir utsatt for noe som ikke er greit.

Enkelte funn viser at barnehager jobber forebyggende, utfordringen er at når tematikken skal jobbes med er dette ofte fokus en måned i barnehageåret. Et av funnene viser til at «kroppen» er tema en måned i løpet av året, hvor arbeidsmåten er samtaleverktøy og prosjektarbeid med tematikken på agendaen. Mitt spørsmål blir da hvordan dette jobbes med videre? Funnene indikerer at det ikke jobbes videre med, men at det blir huket av på en slags sjekk-lite over temaer barnehagen skal jobbe med i løpet av et år. Satt på spissen kan vi sette spørsmål til om barns seksualitet kun er relevant en måned i barnehageåret. Vi vet nå at barns seksuelle utvikling er viktig, og ifølge Skundberg (2020) er barn 2-5 årsalderen inni en periode hvor deres seksuelle utvikling og seksuelle leker varierer og endrer seg. På bakgrunn av dette kan vi si at barns seksualitet og forebygging av vold og overgrep bør være et tema som går over hele barnehageåret. På tross av dette anses tematikken som utfordrende, og funnene peker på at det er vanskelig å jobbe med et tema som de ansatte har lite kompetanse rundt. De er ikke trygge på hvordan jobbe med tematikken.

Statistikken over hvor mange barn som utsettes for vold og overgrep (Mossige & Stefansen, 2016) er noe som henger over ansatte som jobber i barnehagen. Et funn viser til en arbeidsplass hvor det ikke har vært meldt saker. De ansatte vet at det ifølge statistikken skal være noen barn som hører til i denne statistikken. På bakgrunn av dette kan det oppleves som de leter etter noe som ikke er der. Her ser vi hvordan manglende kompetanse kan være ødeleggende. Hvis de ansatte leter etter noe som ikke er der, kan konsekvensen være å melde saker på manglende grunnlag.

Funnene viser til at en av utfordringene er å jobbe med tematikken med de minste barna, fordi de kan virke for små til å forstå. Dette på tross av at Skundberg (2020), Aasland (2014) og Vildalen (2014) poengterer at barns seksualitet er til stede fra de blir født. Dette kan ses i lys av at mange barnehageansatte tenker at tematikken må snakkes om. For mange handler det forebyggende arbeidet om å fortelle barna hva som er greit og ikke greit og reflektere sammen med barna, og at de altså må være store nok til å kunne kommunisere verbalt. Realiteten er at arbeidet kan starte i det barna starter i barnehagen. Ved å være til stede sammen med barna, peke, vise, benevne og møte barna på en naturlig måte når de utforsker kroppen er ifølge Aasland (2014, s. 98) forebyggende.

Utfordringen med tematikken er at det ofte utøves i samling. Ser vi det forebyggende arbeidet med dette temaet opp mot andre temaer i barnehagen, er det mye som jobbes med gjennom hele barnehagehverdagen og barnehageåret. Det er sjeldent å ha en samling om relasjonsbygging, samspill og tilknytning. På lik linje kan vi se arbeidet med vold og overgrep. Er det etablert en praksis for hvordan jobbe med dette i hverdagen sammen med barn, på denne måten vil en slippe å sette av en måned med arbeid fordi det allerede er etablert på lik linje med alt annet som skal fokuseres på. Slik som Søftestad, (2018, s. 268) påpeker vil det være naturlig å snakke med barna om tematikken i andre sammenhenger enn samling hvis barnehageansatte har kompetanse om tematikken. Da vil det blir mer naturlig å snakke om dette i hverdagslige sammenhenger.

Funnene viser at mange barnehager er gode til å delta på kurs og foredrag omkring tematikken. Det er likevel få funn som indikerer at det blir enklere å sette i gang systematisk arbeid med tematikken etter kurs og foredrag. Det oppleves som interessant og nyttig der og da, men glemmes fort til fordel for andre ting som skal gjøres. Det vises til en informant som opplevde at de etter en kurskveld fikk et språk for å snakke om tematikken, det var bra der og da, men gjorde ikke at det forebyggende arbeidet i barnehagen ble lettere. Videre indikerer funnene at det i enkelte barnehager er så stor usikkerhet rundt hvordan de skal jobbe med tematikken at de glemmer det bort eller får andre instanser inn og snakker med barn, foreldre og ansatte. Problemet oppstår ifølge Aasland (2014, s. 100) når barna ikke har lært om seksuelle helse før de lærer om det som er vondt og vanskelig. Det kan bli skummelt og traumatisk for barn, og de kan uroe seg unødvendig. Usikkerhet og manglende kompetanse kan føre til at de ansatte ikke vet hvordan de skal jobbe med temaet, som igjen kan føre til at de snakker om det som er vondt og vanskelig før det snakkes om det som er naturlig.

For å forebygge er det viktig at de ansatte jobber med å tydeliggjøre for barna hva som er greit og hva som ikke er greit. Hvordan dette jobbes med i praksis spriker i funnene. Enkelte arbeidsplasser jobber med å sette grenser for barna omkring kroppen sin. Respekt for seg selv om omgivelsene kommer også frem i funnene som en måte å jobbe forebyggende. Dette kan ses i sammenheng med holdninger hos voksne som er viktig i det forebyggende arbeid. Å skape trygghet og tillit hos barn er med på å utvikle et sunt forhold til seg selv og andres grenser (Søftestad, 2014). Vi kan med sikkerhet si at grensesetting rundt barn er viktig for å forebygge at vold og overgrep skjer. Hvis barna lærer seg å si nei, og vet hvor grensene går for hva som er greit og ikke greit, vil barna være mer hardføre og i enkelte situasjoner klare å stå trygt i seg selv. Funnene viser også til holdninger hos de voksne som viktig for barns

grenser. Hvis de ansatte er gode forbilder vil barna ha mye å lære av de voksne. På den andre siden indikerer funn at hvordan voksne lærer barn om grenser for hva som er greit og ikke greit varierer fra hver barnehage. Det er personavhengig og handler først og fremst om hvor trygge de voksne er på seg selv. Fallgruven her er at barn ikke lærer å sette grenser for seg selv, fordi de voksne er usikre. Finnene indikerer også at å lære å sette grenser hos de minste barna er vanskelig, fordi de ikke kan bekrefte at de har forstått.

Realiteten er at tematikken skal jobbes med, det blir også pekt på i barnehagens samfunnsmandag, ulike lovverk og regjeringens handlingsplaner (Prop S 36 2023). Det er likevel blitt offentliggjort at barnehager ikke jobber forebyggende nok mot tematikken, og at stadig flere barn bor i hjem hvor de blir utsatt for vold og overgrep. Rapporter som avdekker dette, har også blitt publisert i løpet av de siste årene (NOU 2017:12). Regjeringens handlingsplan (Prop s 36, 2023) og NOU (2017:12) er lagt frem for å bedre den forebyggende praksisen iblant annet barnehager. Det er ingen funn som indikerer at det har vært endringer i praksis etter at disse rapportene har blitt offentliggjort. Dette kan også ses i lys av at det fortsatt er mange som går lenge med bekymringer for barn uten å snakke eller drøfte dette med noen (Søftestad, 2018, s. 115). Om planene er tilgjengelige og jobbes med, er det rimelig å anta at bekymringer blir tatt opp tidligere, fordi det stilles krav til at ansatte skal følge planene ved minste bekymring eller uro.

5.2.1 Samtaleverktøy

Samtaleverktøy blir gjennom funnene sett på som en god måte å jobbe sammen med barna om tematikken vold og overgrep. Formålet med disse verktøyene er ifølge Søftestad, 2018, s. 268) å snakke om og informere barn om vold, overgrep og krenkelser. Det er utarbeidet flere ulike samtaleverktøy for å kunne snakke med barn om vold og overgrep. Programmer som «Kroppen min eier jeg», «kroppen er min» og programmer utarbeidet av Stines Sofies stiftelse ble nevnt under intervjuene. Dette er også programmer som snakkes mye om i barnehager rundt omkring. Funnene problematiserer at mange av disse verktøyene hovedsakelig er utarbeidet for de eldste barna. I funnene baserer dette seg på at de er store nok til å være mottakelige for den vanskelige tematikken, samtidig som de har utviklet språk som utgangspunkt til å kunne samtale og reflektere over temaet. Utfordringen er hvordan jobbe med de minste barna. Det har også kommet kritikk mot verktøyet «kroppen er min», fordi barnehager setter verktøyet ut

---

i praksis uten forkunnskap om barns seksuelle utvikling, hva som er normalt og hva som er unormalt. Voksenseksualiteten blir sammenlignet med barns seksualitet, som kan være med på å skremme barna. Konsekvensene kan være at barns normale seksuelle utvikling blir sett på som unormal (Vildalen, 2014). Barnehagepakken i forbindelse med Stine Sofies Stiftelse kom også frem i funnene. Programmet ble snakket varmt om, men utfordringen var at det var utfordrende å jobbe med de minste barna opp mot dette verktøyet, og at barnehagen hadde besluttet å jobbe med dette verktøyet opp mot førskolebarna. Det er viktig å påpeke at dette er erfaringen til en barnehage. Sett opp mot programmet «Kroppen er min!», ser jeg det som positivt at programmet til Stine Sofies Stiftelse har fokus på de ansatte og deres kompetanse, og programmet har også fokus på forebygging.

I arbeidet med samtaleverktøy viser funnene til at informasjonen til foreldrene kun går ut som informasjonsskriv. I forbindelse med arbeid med tematikken kan vi med sikkerhet si at dette kan virke skremmende fore foreldre. Som Killén (2012) påpeker er det viktig å opprettholde en god dialog i foreldresamarbeidet. Funnene viser at foreldresamarbeid er viktig, men i arbeid med tematikken er det skremmende, og for enkelte er det bedre å sende slik informasjon på e-post. Slik jeg ser det vil barnehagen gå glipp av verdifull kunnskap ut til foreldre, samtidig som foreldre kanskje sitter igjen med spørsmål de lurer på. Samtidig vil foreldrene kunne sitte igjen med et inntrykk av at dette er et tema som er ubehagelig å jobbe med, og spørsmål rundt om de ansatte egentlig er kompetente nok. Dette kan også føre til usikkerhet og skepsis hos foreldrene.

5.2.2 Handlingsplan

Internkontrollforskriften (1996) er til for å sikre at barnehager driftes ut fra kravene i regelverket. Gjennom internkontroll skal barnehager få oppfylt deres rettigheter. Dette kan ses i sammenheng med vold og overgrep. En handlingsplan for forebygging av vold og overgrep, samt en handlingsplan for hvordan handle ved mistanke om at barn er utsatt for vold og overgrep, bør være utarbeidet og være tilgjengelig i alle barnehager. Det er urovekkende at funnene spriker i forhold til om barnehager har en slik veileder eller ikke, og hvordan den brukes. Enkelte funn peker på at det ikke finnes, mens andre funn viser til at den er til stede, men oppleves som et skriv som ikke brukes. Funnene viser også at enkelte av informantene aldri har hørt om en slik veileder. I noen tilfeller får alle nyansatte i oppgave å lese den, for å kunne huke dette av på en liste over ting som skal vært gått igjennom av alle ansatte. Det er ingen funn som indikerer på at planene jobbes systematisk med. Sett i lys av NOU «Svikt og

svik» (2017:12) ser jeg det som nødvendig at det stilles krav til alle barnehager om hvordan disse planene skal utarbeides og brukes i hver enkelt barnehage. Funnene viser også at alle ansatte vet hvor den er, men har fått beskjed om at den kan tas frem om det skulle oppstå tilfeller. Dette er synd da veilederen også bør brukes i det forebyggende arbeidet. Et annet funn peker i retning av at arbeidsplassen så langt ikke har brukt handlingsplanen og heller ikke ønsker å bruke den. Dette handler om ubehaget tematikken fører med seg. Konsekvensene av en slik holdning kan føre til at barn fortsetter å leve med vold og overgrep uten at noen oppdager det.

Jeg stiller meg også kritisk til Prop.36 S (2023) som kun sier det er ønskelig at alle kommuner utarbeider planer for forebygging og handling mot vold og overgrep. Som funnene viser er det mye som skal gjøres i løpet av en barnehagehverdag. Om dette ikke stilles krav til er det antakelig mange som velger dette bort til fordel for mye annet.

5.2.3 Traumebevisst omsorg (TBO)

På bakgrunn av at vi aldri kan vite hvordan barn har det hjemme, synes jeg det er hensiktsmessig å se på traumebevisst omsorg fra et forebyggende perspektiv. Gjennom TBO er grunntanken at barn som er utsatt for traumer skal oppleve trygghet, skape gode relasjoner og få hjelp med følelsesregulering (Søftestad & Andersen, 2014; RVTS, 2020). Det blir også pekt på at TBO kan utøves på alle barn, og at det ikke medfører noen negative skadevirkninger. Slik jeg ser det er TBO en måte å utøve omsorg på som burde ligge til grunn i møte med alle barn, som tidligere nevnt kan vi aldri fullt og helt vite hvordan barnet har det hjemme, og om det er utsatt for risiko.

Å hjelpe barna med å oppnå gode samspill med jevnaldrende og voksne kan være verdifullt for alle. De ansatte som jobber i barnehagen skal være i gode samspillsituasjoner og hjelpe å regulere følelser. Det er ikke bare risikoutsatte barn som har behov for hjelp med dette, og derfor bør fokus på omsorgsfulle og gode samspill være til stede hos alle. Dette kan også ses i sammenheng med relasjoner, uansett hva barnet opplever utenfor barnehagen vil gode relasjoner være en trygghet. Det er også mange barn som har behov for hjelp med følelsesregulering, også de som ikke har blitt utsatt for traumer. Å ha en holdning om at barn skal oppnå gode samspill, få og opprettholde gode relasjoner og få hjelp med følelsesregulering er verdifullt for andre, og kan være forebyggende når det kommer til å bli

---

utsatt for vold og overgrep, fordi barna kan lære om egne og andres grenser og får troen på seg selv.

5.2.4 Oppsummering

Barnehagen er en viktig forebyggende arena, og bør være en naturlig del av barnehagepraksisen. Vi kan aldri fullt og helt vite om barn lever i trygge og gode hjem eller ikke. Funnene viser at barnehager jobber lite for å forebygge vold og overgrep, og det er usikkerhet rundt hvordan dette gjøres. Likevel ser vi tendenser av forebygging i funnene, men opplevelsen er at de ansatte ikke vet at de jobber forebyggende. Barnehagen jobber med å møte barna med omsorg og kjærlighet, og kan ses på som en del av det forebyggende arbeidet. Funnen viser også et ønske om å jobbe forebyggende, men det ses på som utfordrende. Barnehageloven § 41-43 kan vises å ha vært like mye til hinder i arbeidet med krenkelse enn til hjelp. Språk for barns seksuelle utvikling er viktig for å lære om grenser og hva som er greit og ikke greit. Funnene spriker i hvordan dette jobbes med i barnehager. Tematikken jobbes ofte med en måned i året, da dette i utgangspunktet er en tematikk som bær jobbes med hele barnehageåret. Barnehageansatte er usikre på hvordan jobbe med tematikken, og peker på at statistikken for hvor mange som utsettes for vold og overgrep i noen sammenhenger kan føre til bekymringer som ikke er reelle. Utfordringen er også å jobbe med tematikken mot de minste barna, fordi de ikke har utviklet verbalt språk. Selv om tematikken er belyst i ulike rapporter og handlingsplanen hos regjeringen, vises ikke dette i praksis. Samtaleverktøy ses som en ressurs, men konsekvensene kan være at barn lærer om det som er vondt og farlig før de lærer om det som er normalt. Konsekvensen av manglende handlingsplaner kan være at barn fortsetter å leve med vold og overgrep. Verdien og bevisstheten av traumebevisst omsorg for alle barn, kan være en del av det forebyggende arbeidet.

5.3 Manglende kompetanse

I følgende del vil jeg drøfte konsekvensen av manglende kompetanse omkring barns seksuelle utvikling, som også fører til manglende kompetanse på barns seksuelle atferd og barns skadelige seksuelle atferd. Dette kan ha store konsekvenser på et barns liv, samtidig som mange av tegnene på at et barn er utsatt for vold og overgrep kan leses ut fra barns atferd. Jeg vil også se på hvordan relasjoner, trygghet, samspill og anerkjennelse kan virke forebyggende.

Fore å kunne forebygge er det behov for kompetanse på barns risikoer, en risikofaktor i barns liv er å være utsatt for vold og overgrep. Dette blir også understøttet av Befring (2019, s. 183). Funnene indikerer at det er vanskelig å jobbe forebyggende, fordi det for mange ansatte i barnehagen er vanskelig å snakke om tematikken. Det grunner mye i usikkerhet og manglende kompetanse. Barn som møter usikre voksne vil lese den voksnes signaler, og forstå ganske fort at tematikken er vond og ubehagelig. Noen vil kanskje bli redde (Aasland, 2014), og i ytterste konsekvens vil de la være å fortelle at de utsettes for vold og seksuelle overgrep.

5.3.1 Barns seksuelle utvikling

Forebygging ligger mye i å vite hva som er normalt. At barn lærer om en positiv seksualitet helt fra start er med på å skape et sunt kroppsbilde og en trygg identitet, og ses på som forebyggende for vold og seksuelle overgrep (Ketting et al., 2015, s. 69; Seiler-Ramadas et al., 2021, s. 490). Et av funnene problematiserer at det snakkes mye som er unormalt, men for å vite hva som er unormalt må vi først snakke om hva som er normalt. Det er tidligere i drøftingen poengtert at mange voksne sammenligner barns seksualitet med voksnes seksualitet, dette kan være en risiko i seg selv.

Trygg seksuell utvikling er fra spedbarnsalder preget av fysisk kontakt og gode, trygge samspill med omsorgsgiver (Vildalen, 2014). Dette er med på å bidra til at barnet klarer å regulere egne følelser, og skaper trygge barn. Barn som ikke opplever dette, men som opplever omsorgsgiver som tilbakeholden, mangler stimulering og som ikke får dekket sine grunnleggende behov, blir utrygge og opplever verden som en utrygg plass. Disse barna vil aldri fullt klare å utvikle seg på lik linje med de trygge barna, fordi de alltid må ta stilling til det utrygge. Funnene indikerer at det i barnehager jobbes mye med trygghet, men det anses også som viktig å snakke om det som ikke er trygt for å kunne nærme seg tematikken. Den generelle opplevelsen er at det som er utrygt og vanskelig ikke snakkes om.

Dette kan ses i sammenheng med en sunn seksuell utvikling hvor barna føler seg ivaretatt, elsket og anerkjent for den de er. Disse barna vokser opp med en god selvfølelse, selvtillit og et godt forhold til sin egen kropp. Når barn vokser opp uten tilstedeværende, trygge og tillitsfulle voksne, samtidig som de blir utsatt for vold og overgrep får de inntrykk av at verden er utrygg. Våger barnehage ansatte å nærme seg det som er utrygt vil de få kompetanse om det som Aasland (2020) peker på som handler om at barn som er utsatt for traumer er i risikosonen

---

for å utvikle psykiske plager i voksen alder. Får disse barna gode opplevelser med kropp og seksualitet i barnehagen, vil risikoen minimeres, samtidig som de i større grad vil kunne fortelle hva de blir utsatt for.

Barns sunne seksuelle atferd er også helt normalt, men også noe som ofte blir misforstått på bakgrunn av manglende kompetanse. Det er helt naturlig å møte barn som onanerer, tar på kjønnsorganet sitt og andres, og som vil utforske kroppene sine sammen (Vildalen, 2014; Aasland, 2014). Hvordan barn blir møtt i disse situasjonene er helt avgjørende for videre utvikling. Funnene indikerer at enkelte oppfatter dette som helt naturlig, mens andre helst ikke vil ta stilling til det. Realiteten er at dette er gyldne øyeblikk hvor de ansatte kan snakke med barn om kroppen og grenser, samt gode og vonde hemmeligheter. Når de voksne velger å snu seg bort blir barna fratatt denne muligheten. Når barn går i barnehagen utvikles deres kjønnsidentitet (Aasland, 2020, s. 34), og manglende kompetanse kan føre til at barna ikke føler seg anerkjent i å ikke kjenne seg igjen i sitt eget kjønn. Selv om det for mange barn går over, vil det ikke si at det gjør det for andre. Hvis barn får kunnskap om kjønns mangfold allerede fra barnehagealder vil dette blir enklere når de blir eldre.

Skadelig seksuell atferd avviker fra normalen, er skadelig eller krenkende. Denne atferden er ofte et tegn på at barn er utsatt for vold og overgrep, og ansattes manglende kompetanse fører til at de ikke vet hvordan de skal lese barnas signaler på at noe er galt. Voksne som er til stede sammen med barna og har kompetanse om dette, klarer å lese barns signaler.

5.3.2 Konsekvenser av ansattes manglende kompetanse

Som Aasland (2020) påpeker har barn som er utsatt for traumer i oppveksten større risiko for å utvikle psykiske plager i voksen alder. Dette bør være grunn nok til kompetanseheving. Vildalen (2014) hevder også at manglende kompetanse, og lite kunnskap om barns seksuelle utvikling i utdanningen er problematisk. Det fører til at ansatte overser barns seksualitet, og i større grad må finne ut av ting selv. Funnene viser at alle informantene skulle ønske det var mer kompetanse om tematikken på utdanningen. Konsekvensen fører til at barn går glipp av viktig kunnskap for å kunne utvikle en god seksuelle helse. En annen konsekvens er at barns seksualitet blir sett på som et atferdsproblem. Dette henger sammen med at ansatte ikke vet at barn er seksuelle, og har behov for å utforske for å kunne utvikle seg best mulig. Når barn går i barnehagen utvikles deres kjønnsidentitet (Aasland, 2020, s. 34), og manglende kompetanse kan føre til at barna føler seg annerledes.

Barnehagekvalitet sammen med økt kompetanse har blitt snakket mye om i det offentlige. Vi kan blant annet se på det som en av satsningene i Prop 36 S (2023). Jeg stiller meg kritisk til at ingen av funnene indikerer økt kompetanse på tematikken, hverken i utdanning eller i barnehagen. Informantene har ulik erfaring som pedagoger, og har utdannet seg på ulik tid, likevel er svaret enstemmig «nei» når det kommer til om de har nok kompetanse omkring vold og overgrep. Vi vet også at barnehagekvalitet er viktig, spesielt når det kommer til de sårbare barna (Størksen, 2018), og hvis ansatte skal kunne hjelpe de sårbare barna må de kunne lese barnas signaler. Ingenting i funnene indikerer at barnehageansatte har dette i stor nok grad. Det pekes på at tematikken løftes i utdanning, men ikke i nærhet av nok til å bli rustet til å jobbe med dette i barnehagen. Tematikken oppleves som fjern. Det oppleves også manglende kompetanse på hvilke tegn de skal se etter.

I funnene kom det også frem at manglende kompetanse fører til et «synsenivå» hvor de ansatte i barnehagen heller holdt seg avventende, fordi de ikke visste om det var grunn til bekymring. Når forebygging ikke finner sted ser jeg på dette som en konsekvens. Uten forebygging finnes det ikke grunnlag for å kunne vite hva som er avvikende. Barn starter tidligere i barnehagen enn de noen gang har gjort og er svært sårbare. At barnehageansatte ikke har kompetanse på å beskytte barn fra noe av det verste de kan blir utsatt for, burde ikke kunne gå. Realiteten er at ansattes manglende kompetanse fører til at barn fortsetter å leve i hjem hvor de blir utsatt for vold og overgrep.

5.3.3 Oppsummering

For å jobbe forebyggende er det behov for kompetanse på både det som er ansett som normalt og det som anses som unormalt. Funnene viser at det snakkes mye om hva som er unormalt, men lite om hva som er normalt. Barn som vokser opp i gode og trygge hjem med voksne som anerkjenner og elsker barnet, har et godt utgangspunkt for å få godt forhold til egen kropp. Barns sunne seksuelle utvikling blir ofte misforstått på bakgrunn av manglende kompetanse. Konsekvenser av ansattes manglende kompetanse er at barn som lever i risiko risikerer å fortsette å leve i risiko, fordi de ansatte ikke vet hvordan dette skal håndteres.

5.4 Foreldresamarbeid og utfordringer i foreldresamarbeidet

Søftestad (2018) hevder også at forebygging også skal finne sted når barn allerede er utsatt for overgrep.

Foreldresamarbeid er viktig av mange grunner. Funnene viser at foreldresamarbeid er noe som peker seg ut som utfordrende, spesielt når det skal snakkes og samarbeides om viktige temaer. Killén (2012) påpeker at åpen og god dialog med foreldrene er viktige, uansett hvordan de ansatte opplever at barna har det hjemme. Det kan være faktorer i alle hjem som gjør at de ansatte blir bekymret. Og som tidligere nevnt kan vi aldri full og helt vite hva som skjer i hjemmet. Et godt foreldresamarbeid med god dialog, vil være et godt utgangspunkt for å kunne ta opp bekymring. I tilfeller hvor ansatte mistenker at et barn er utsatt for vold og overgrep skal det ikke bli tatt opp med foreldrene før saken er meldt til barnevernet. Utfordringen ligger i samarbeidet i etterkant av meldt sak hvor noen foreldre får en mistillit til barnehagen, og føler seg misforstått. Funnene i studien viser også at dette er en stor utfordring i barnehager, og for mange er nettopp foreldresamarbeid en faktor til at tematikken ikke jobbes med. I funnene vises dette i forbindelse med at de ansatte er redde for å skape en mistillit hos foreldrene. Slik jeg ser det handler dette mye om manglende kompetanse på hvordan snakke med foreldre om vanskelige temaer. Hadde de ansatte hatt kompetansen de trenger, ville ikke foreldrene har opplevd mistillit, men heller en forståelse for at dette temaet er det behov for å snakke om. Funnen viser også at denne mistilliten kan komme av at foreldrene ikke vet at barnevernet først og fremst er en hjelpeinstans, ikke en kriseinstans som kommer og tar barna fort fra foreldrene.

I arbeid med foreldre er det viktig at barnehagens ansatte lærer dem hva som fremmer og hva som skader barns utvikling (Søftestad, 2018, s. 265). Jeg ser på dette som problematisk, fordi de ansatte i barnehagen ofte ikke sitter på denne kunnskapen selv. Samtidig viser funnene at å vise foreldrene oppmerksomhet rundt skader på barnet som skrubbsår og blåmerker viser at de ansatte er oppmerksomme endringer som potensielt kan komme av at barn lever i hjem hvor de blir utsatt for vold og overgrep.

I funnene kommer det frem at en av utfordringene er å opprettholde det gode foreldresamarbeid etter meldt bekymring. Det de ansatte ofte ønsker er å hjelpe for å forebygge og forhindre at barn skal oppleve mer ubehag enn de allerede gjør. Et av funnene peker på

utfordringen rundt foreldres reaksjoner. Mange blir sinte, fortvilte og tar til tårer. Søftestad (2018) peker på at foreldres reaksjoner ofte baserer seg på usikkerhet rundt hva barnet har fortalt, og på hvilket grunnlag de ansatte legger bekymringen. Ved gode foreldresamarbeid kan slike situasjoner bli mindre ubehagelig, fordi foreldrene i større grad forstå hva bekymringen springer ut fra, og at de ansatte handler ut fra barns beste. Slik jeg ser det handler forebygging i disse situasjonene om å skape gode relasjoner med foreldrene for å sikre at det ikke skjer igjen. Dette kan også støtte opp om funnet som viser at foreldre har kommet å takket de ansatte etter meldte saker. De har fått forståelse for at barnehagen bare vil hjelpe, og at den meldte saken har hjulpet dem som familie. På den andre siden viser funnene at ved bekymring har barnehagen ønsket å hjelpe, men at foreldrene har tatt avstand og gikk uttrykk for at de ikke vil ha noe med barnehagen å gjøre. I slike situasjoner er det viktig med relasjonskompetanse (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 91), for å kunne møte foreldrene på en best mulig måte.

Å ha en startsamtale når barnet starter i barnehagen er i følge Killén (2012) en god arena for å skape et godt foreldresamarbeid. Hensikten med denne samtalen er at foreldrene skal kunne fortelle om barnets behov, samtidig som at de ansatte kan få et inntrykk av hvordan barnet blir oppfattet av foreldrene. (Se om dette kan inn i samspill). Et av funnene i studien indikerer at det er ønskelig med et standardisert skjema som skal legges til grunn i startsamtale. Erfaringer tilsier at de barnehagene som har skjemaer med spørsmål omkring vold og overgrep virker som et forebyggende tiltak, fordi foreldre vet at dette er noe som jobbes med i barnehagen. Mangel på dette fører ifølge funnene til at det er enda større terskel for å få til et godt foreldresamarbeid omkring tematikken. I mange tilfeller vet ikke de ansatte hvordan de skal etablere språk for vold og overgrep i foreldresamarbeide. Ligger skjemaet med ferdige spørsmål klar på alle startsamtaler vil dette oppleves som et krav som er ønskelig å fylle. I den sammenheng vil det også være hensiktsmessig å bruke faglig autoritet for å begrunne dette i barns beste.

En stor utfordring er å møte foreldre og opprettholde et godt foreldresamarbeid etter meldt sak. Slik jeg ser det ligger mye av det forebyggende arbeidet her. Selv om barnet allerede har blitt utsatt for risiko, kan vi ikke med sikkerhet si at det ikke skjer igjen. Etter meldte saker vil mange foreldre føle på skam, og studier peker på at ansattes kommunikasjon med foreldrene minsker (Søftestad, 2018). Funnene peker også på at kommunikasjon med foreldrene etter

---

meldte saker er utfordrende, fordi de ansatte ofte sitter igjen med et inntrykk av at foreldrene er sinte på dem. I noen tilfeller har ikke ansatte som har meldt saker kunne vært igjen alene på jobb, fordi de er redde for konsekvensene og hva foreldrene er i stand til å gjøre. I disse tilfellene anser jeg det som svært viktig å opprettholde foreldresamarbeid, for å forebygge og informere foreldre om hvorfor barnehagen har handlet som de har gjort.

Videre peker funnene mot viktigheten av et godt kollegafellesskap, spesielt i slike situasjoner. Å kunne drøfte arbeidet med andre kan oppleves lettende, samtidig som en ville kunne få bekreftelse på at det en gjør er riktig. I utfordrende foreldresamarbeid har de ansatte ofte en forforståelse og mange tanker i forkant. I følge (Drugli & Onsøien (2022, s. 27) er det viktig å bruke kollegafellesskapet til refleksjon over tanker og følelser slik at foreldre og barn blir møtt på en god måte. Dette anses også som viktig i funnene, fordi mange føler seg alene i utfordrende foreldresamarbeid. Funnene problematiserer også dette fordi det på enkelte arbeidsplasser ikke er etablert gode kollegafellesskap. Her bør det bli etablert gode samarbeid slik at ingen skal føle seg alene i slike saker. Konsekvensen kan føre til at foreldre og barn ikke blir møtt på en god måte, og at forebygging ikke finner sted.

Styrking av foreldrekompetansen er et forebyggende tiltak i seg selv. Å bruke foreldremøter til å lære foreldre om barns seksuelle helse og atferd, samtidig som det snakkes om grensesetting og hvordan vi skal skape robuste og trygge barn som er sikre på seg selv. Søftestad (2018) peker på at å styrke foreldrekompetansen ved mistanke eller avdekking av vold og overgrep er forebyggende for at det ikke skal skje igjen. Det kan se på som utfordrende fordi funnene indikerer at ansatte er utrygge på tematikken, så å skulle undervise noen i dette kan heller føre til flere spørsmål og usikkerhet. Samtidig sitter barnehageansatte på verdifull kompetanse om foreldresamarbeid, relasjoner og samspill som vil være et godt sted å starte.

Det er også en generell opplevelse av at tematikken ikke snakkes med foreldrene om, men at de heller får informasjonsskriv om at tematikken jobbes med. Funnene peker også på at tematikken tas opp først etter meldte saker, ellers er det ikke noe som snakkes om, fordi andre ting anses som viktigere å snakke med foreldrene om. Under intervjuet ytret en av informantene at det rett og slett er flaut, fordi barnehagen ses på som en instans som skal se dette tidlig. Det blir også sett i sammenheng med barnet.

Ser vi dette i sammenheng med systemteori og Bronfenbrenner (1979) er det viktig at barnehage og foreldre samarbeider. I mesonivået kan vi se at barns ulike arenaer kan være

atskilt med hverandre, og opplevelsen av ulike forventninger kan skape et krysspress. Holdninger og verdier hjemme og i barnehagen kan komme i konflikt med hverandre, og da er det viktig med et godt foreldresamarbeid.

5.4.1 Oppsummering

Funnene viser at foreldresamarbeid er utfordrende når det kommer til temaer som vold og overgrep. Ved bekymringer rundt at barn er utsatt for vold og overgrep skal ikke denne informasjonen til foreldrene først. Dette kan føre til at foreldre får en mistillit ovenfor barnehagen. Utfordrende foreldresamarbeid, og ubehaget med å jobbe med tematikken opp mot foreldrene, en utløsende faktor til at enkelte barnehager ikke jobber med tematikken, fordi de synes det er vanskelig å snakke med foreldrene om. Det er viktig at ansatte videreformidler til foreldrene hva som fremmer barns seksuelle utvikling, noe funnene indikerer er utfordrende da ansatte ikke alltid sitter på denne kompetansen selv. Opprettholdelse av foreldresamarbeid etter meldte saker er utfordrende, fordi enkelte foreldre trekker seg tilbake og vil ikke ha noe med de ansatte å gjøre. Funnene viser at i mange tilfeller er saker meldt for å hjelpe familier, fordi det er forhold hos barnet som vekker bekymring.

5.5 Verdien av relasjoner, tilknytning, samspill og anerkjennelse i det forebyggende arbeidet

Jeg ønsker å se på relasjoner, tilknytning, samspill og anerkjennelse i et forebyggende perspektiv, da dette faktorer som er sentralt i barnehagens mandat og i arbeid med barn. I løpet av denne studien har jeg fått mange spørsmål knyttet til hvordan vi kan forebygge i barnehagene. Svaret er at mye av forebyggingen allerede ligger til grunn. I følgende del drøftes det hvorfor de ulike elementene er med på å forebygge barn fra risiko. Dette kan ses i sammenheng med systemperspektivet hvor barna er utsatt for ulike påvirkninger utenfor barnehagen. Uansett kan barnehagen være en god arena å komme til, og hvordan de blir møtt der kan for enkelte være avgjørende. Det er rimelig å anta at de fleste utdannede barnehagelærerne som jobber i barnehage har kunnskap om de ulike elementene da dette er en del av alle barnehagelærerutdanninger.

Sosiale samspill er viktig for barns tilknytning, og alle barn som starter i barnehagen skal ha en tilknytningsperson. Som er opptatt av å bli kjent med barnet og dets behov. Evertsen-Stanghelle (2018, s. 98) ser dette i sammenheng med at alle barn har ulike erfaringer tidligere i livet, og bør ligge til grunn når barnet starter i barnehagen. Kvaliteten på denne tilknytningen er avgjørende for hvordan barnet utvikler seg videre i barnehagen. Barn som opplever barnehageansatte som trygge omsorgsgivere, selv om de lever i et risikoutsatt hjem, klarer seg bedre enn de som ikke opplever dette i barnehagen (Killén, 2012, s. 19). Dette er forebyggende i seg selv, og noe alle som jobber i barnehagen bør være bevisst på. Derfor er det viktig at de voksne innehar innsikt, kunnskap og forståelse av at barn er enkeltindivider, og at de har ulike behov (Åmot, 2019, s. 65). Kompetanse om tilknytningsmønstre kan være viktig å ha for å kunne vurdere samspill. Samspillene kan vurderes i samspill med andre barn, med ansatte og med foreldre. I mange tilfeller er ansatte usikre på om barn lever i risikoutsatte hjem. I følge (Killén, 2012) vil situasjoner som henting og levering være med på å kunne vurdere samspill mellom barn og foreldre. Det er også mulighet for å vurdere samspill ved å se om barna er nysgjerrige og utforskende i omgivelser. Ved utrygg tilknytning er barn mer opptatt av å være hos de voksne (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 83).

Trygg tilknytning og gode samspill henger sammen, og er noe de ansatte i barnehagen bør observere. Lek er en viktig arena i barnehagen. Trygge barn som er i gode samspill med vennene sine opplever harmoniske og er i lite konflikter (Killén, 2012). Dette krever tilstedeværende voksne, og bør være et krav til alle som jobber med barn. I disse situasjonene er det også naturlig å lære barna om grenser, og at det er lov til å si nei hvis noe oppleves som ubehagelig. Grensesetting ses på som viktig i funnene, spesielt med tanke på det forebyggende arbeidet. å snakke med barn om kropp, genser og å ta det barna sier på alvor. Dette kan ses i sammenheng med at perspektivet på barn har vært i endring den siste tiden. I følge (Skjørten et al., 2016) har vi gått fra å se på barn som lite troverdige til å ta barns stemme på alvor. I funnene kommer det frem at å ta barns stemme på alvor er viktig for å kunne vite noe om hva som foregår i hjemmet. Samtidig indikerer funnene at de voksne gjerne undersøker litt selv før det tar med seg en bekymring videre. Her kan det stilles spørsmål til om barns stemme faktisk blir tatt på alvor.

Om barnehagen virker forebyggende avhenger av kvaliteten på relasjoner mellom barn og voksne, og om barnehagen er bevisst muligheten de har for å forebygge seksuelle overgrep mot barn (Søftestad, 2018, s. 266). Slik funnene peker er ikke alle ansatte i barnehager bevisst denne muligheten, og slik jeg ser det kan det være svært utfordrende for risikoutsatte barn. På

en annen side vet vi med sikkerhet at det skal legges stor vekt på relasjonsbygging i barnehager. Et annet funn indikerer på den andre siden at endring i atferd, eksempelvis barn som i utgangspunktet ønsker fysisk kontakt trekker seg unna, er noe som får de ansatte til å undersøke videre hva dette bunner i. Dette viser at relasjoner er viktig, har de voksne gode relasjoner til barna vil de kunne se endring i atferd som kan tyde på at noe ikke er greit.

Samtidig peker Killén (2012) på at hvordan fagfolk utøver kompetansen omkring relasjoner er påvirket av grunnutdanning, holdninger og kulturen på arbeidsplassen. Relasjonskompetanse innebærer å kunne skape gode relasjoner mellom barn og voksne, og mellom barn og barn. Det er rimelig å anta at dette skal ligge til grunn i alle barnehager, men likevel spiller arbeidsplassens kultur og utdanning en viktig rolle ut i hvordan dette blir utøvd i de ulike barnehagene. Relasjonskompetansen kan også ses i sammenheng med foreldresamarbeid. Funnene indikerer, som tidligere nevnt, at foreldresamarbeid er utfordrende, spesielt når det kommer til studiens tematikk. Har de ansatte klart å bygge gode relasjoner med foreldrene, skal utfordrende temaer være enklere å håndtere, fordi det ligger gode relasjoner i bunn (Killén, 2012). Drugli & Onsøyen (2022) støtte også opp dette når de sier at relasjonskompetanse i møte med foreldrene vil være viktig for å kunne ta deres perspektiv, og i større grad vite hva de trenger i vanskelige situasjoner.

Vi har tidligere sett at barns gode selvfølelse henger sammen med deres seksuelle utvikling. Dette kan vi se i sammenheng med relasjoner. Barns nære relasjoner er med på å ruste dem for resten av livet, og er med på å skape en god og positiv selvfølelse (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 91). Når det gjelder relasjonskompetanse innebærer dette at ansatte har kunnskap om hvordan de skal bygge og opprettholde relasjoner. Gjennom å støtte barnas grunnleggende behov er de voksne med på å skape gode relasjoner. Hvis sammenhengen mellom mye av den jobben som allerede blir gjort i barnehagen, som eksempelvis relasjonsbygging, og seksuell utvikling ble sett i sammenheng med hverandre, ville de ansatte i større grad vært oppmerksomme på at de jobber forebyggende. I det forebyggende arbeidet omkring vold og overgrep blir det pekt på kompetanse om å lese barns signaler. Hvis du skal kunne lese barns signaler kreves det kompetanse om tilknytning, samspill og relasjoner.

Relasjonsbygging handler også om å gå inn i seg selv og se på egen atferd i møte med barn. Dette kan også ses i sammenheng med hvordan vi møter barn når de viser seksuell atferd som

---

for mange ses på som ubehagelig (Vildalen 2014). I møte med barn er det mange voksne som setter barna i bås med å tenke at de er snille, rolige, bråkete og lignende. I mange tilfeller er det den voksnes atferd som preger barnets atferd. Dette kan også ses i sammenheng med Bronfenbrenners modell (1979), hvor barnet blir påvirket av ulike faktorer og miljøsettinger. I barnehagen kan barnet ta på seg en maske fordi de vet hva som forventes. Hjemme kan det være de oppfører seg helt annerledes, fordi de opplever at det forventes noe annet av dem der.

På lik linje som det er viktig med gode relasjoner, er barn avhengig av å bli møtt av anerkjennende voksne for å utvikle seg (Åmot og Skoglund, 2019). Gjennom anerkjennelse prøver den voksne å sette seg inn i barnets perspektiver og opplevelser. Selv om de ikke helt fullt kan forstå hva barnet opplever, er det verdifullt for barnet at den voksne er til stede. Barn som har opplevd vold og overgrep forteller gjerne dette til voksne de er trygge på og som de opplever at er til stede. Et av funnene viser Dette kan ses i sammenheng med et av funnene som viser til at anerkjennelse er med på å skape respekt for seg selv og andre.

5.5.1 Oppsummering

Voksne som er gode på å skape relasjoner, er i gode samspill med barn og anerkjenner dem, blir godt kjent med barna. Når vi kjenner barna godt er det enklere å lese deres signaler på at noe er galt. I noen tilfeller er barna så trygge at de føler de kan dele det som er vondt. I dette arbeidet er det også viktig å lære barna å sette grenser for hva som er greit og ikke. Det er på bakgrunn av dette jeg mener at trygghet, samspill, relasjoner og anerkjennelse er forebyggende i seg selv. Det er likevel mye som ikke er på plass i det forebyggende arbeidet hvis de ansatte ikke sitter på kompetanse omkring barns seksuelle utvikling og seksuell atferd. Men som funnene indikerer er det fort å gå i avdekkingsporet fordi de ikke vet hvordan de skal jobbe for å forebygge.

6. Avslutning

Avslutningsvis kommer jeg med begrensninger og styrker ved studien, fremtidig forskning før jeg svarer på problemstillingen ved hjelp av forskningsspørsmålene.

6.1 Begrensninger og styrker ved studien

En begrensning ved denne studien er at antall informanter som har deltatt i studiens datainnsamling. Problemstillingen har blitt belyst på bakgrunn av fem informanter fra barnehagefeltet. En annen begrensning er at det kun settes søkelys på barnehagelæreres synspunkt, ikke barn og foreldre. Hadde barn og foreldre kunne kommet med sine opplevelser, ville kanskje studien hatt andre synsvinkler. På den andre siden er mange av resultatene i samsvar med tidligere forskning på tematikken, som viser til manglende forebygging og manglende kompetanse rundt tematikken. Studien styrker vises i form av at barnehagefeltet trenger mer kunnskap om tematikken, og hvordan dette oppleves i praksis. På bakgrunn av dette vil jeg si at studien er av verdi fordi den kan gi nyttig informasjon for utvikling av forebygging av vold og overgrep i barnehager. Studien baserer seg på informantenes egne erfaringer, og i metodekapitlet er det grundig gjennomgang av hvordan dette er gjort på en best mulig måte. Gjennom dette vil jeg kunne si at studien kommer med gode innspill på behovet for å jobbe med tematikken i praksis. Studien har også satt søkelys på en tematikk som ikke er forsket så mye på tidligere.

6.2 Fremtidig forskning

Denne studien utgjør et begrenset bidrag til et felt som er forsket lite på. Det vil være nyttig å belyse på tematikken fra flere ulike innfallsvinkler. Forskning på hvordan barnehagelærere opplever det tverrfaglige samarbeidet, og hvordan de handler for å avdekke kan være med på å belyse flere siden av denne studien. Det ville også være nyttig å belyse tematikken fra foreldrenes perspektiv. Ved å se på hvordan foreldrene opplever barnehageansatte i arbeid med tematikken kunne bidratt til nyttige synspunkter som kan brukes av barnehageansatte i videre arbeid.

Jeg håper at enkelte elementer av studien kan brukes som et arbeidsverktøy for barnehagelærere for å implementere tematikken inn i praksisfeltet. Videre håper jeg at funnene belyser behovet for systematisk kompetanseheving på feltet, og at tematikken må inn i barnehagens samfunnsansvar på lik linje med arbeid som allerede er etablert i hverdagen.

6.3 Svar på problemstillingen

Oppmerksomheten i denne studien har hovedsakelig vært på forebygging og på vold og overgrep. Jeg har også satt søkelys på barns seksuelle helse, da dette er viktig i et forebyggende perspektiv. Hensikten har vært å undersøke hvordan barnehager jobber forebyggende med vold og overgrep. Problemstillingen har vært følgende:

Hvordan jobber barnehagelærere for å forebygge at barn utsettes for vold og overgrep i hjemmet?

Hovedfunnene i denne studien er at barnehager jobber lite for å forebygge vold og overgrep. Ved å gå inn i tematikken på bakgrunn av studiens funn ser vi at hovedtendensen ligger i manglende kompetanse og utfordringer knyttet til foreldresamarbeid. Ved å belyse barns seksuelle helse vil jeg øke forståelsen for viktigheten av dette støttet opp mot funnene. Mye av det forebyggende arbeidet ligger i å fremme den sunne seksuelle helsen hos barna, samtidig som vi ser at barnehager til en viss grad jobber forebyggende, men at de ansatte ikke alltid er bevisst dette.

For å svare på første forskningsspørsmål viser studien at konsekvensene av manglende kompetanse er komplekst. På en side vises den manglende kompetansen i mangel på forståelse av tematikken, og hvor viktig dette er å jobbe systematisk med. Det vises også i at tematikken unngås å jobbe med, fordi temaet anses som utfordrende og skummelt. Konsekvensen er at barn går glipp av viktig kunnskap om hva som er greit og hva som ikke er greit at andre gjør mot dem, og at de ikke lærer om å sette grenser for seg selv, og lærer å få respekt for seg selv og andres grenser. Dette kan føre til at barn fortsetter å leve i hjem hvor de blir utsatt for vold og overgrep. Manglende kompetanse fører også til at foreldresamarbeid blir komplisert i møte med tematikken. Funnene indikerer at utfordringene virkelig melder seg i foreldresamarbeid hvor de er bekymret for barnet, og i tilfeller hvor de har meldt saker til barnevernet. Manglende kompetanse fører i denne sammenheng til at ansatte velger å ikke fokusere på tematikken opp mot foreldrene, fordi de ikke vet hvordan dette skal gjøres.

Studiens andre forskningsspørsmål omhandler foreldresamarbeidet, og hvordan de ansatte skal opprettholde et godt foreldresamarbeid i arbeid med tematikken. Som tidligere nevnt indikerer funnene at foreldresamarbeid er utfordrende når det kommer til temaet vold og overgrep. Dette handler blant annet om saker hvor barnehagen melder en bekymring som foreldrene ikke vet om, før den er meldt. I mange tilfeller opplever barnehageansatte at foreldrene får en mistillit til barnehagen, og at de ikke ønsker å fortsette et godt samarbeid. I noen sammenhenger trekker foreldrene seg unna, eller reagerer med sinne og fortvilelse, når de ansatte egentlig bare vil hjelpe. Ingen av funnene i studien indikerer kompetanse omkring hvordan håndtere dette. Når tematikken skal jobbes med sendes informasjon ut til foreldrene via mail, fordi det er enklere enn å snakke med foreldrene om temaet på foreldremøter. Likevel viser funnene at det i møte med foreldrene er viktig å kommentere blåmerker og skrubbsår for å vise at de er bevisst tematikken. Det er også ønskelig med standardiserte samtaleskjemaer for å jobbe forebyggende opp mot foreldrene. Da vil tematikken bli mindre utfordrende å jobbe med.

Det siste forskningsspørsmålet tar for seg hvordan barnehageansatte kan jobbe for å fremme barns sunne seksualitet. Behovet for kompetanse om dette kom frem i intervjuene. Det snakkes en del om hva som er unormalt, men for å vite dette er det også behov for å vite hva som er normalt. Kunnskap om hva som er sunn seksuell utvikling og atferd og hva som er usunn seksuell utvikling og atferd vil være forebyggende, og et godt sted å starte. Hvis barnehagen skal jobbe med å fremme barns sunne seksualitet må de først få kompetanse om hva som er sunt og hva som er usunt.

Det er ingen tvil om at det er behov for kompetanseheving omkring forebygging, vold og overgrep. Selv om barnehagens styringsdokumenter fremhever at barnehager må jobbe forebyggende, er det vanskelig å vite hvordan dette skal gjøres. Å øke bevisstheten til ansatte i barnehagen vil også kunne vise at de i mange tilfeller jobber forebyggende. Gjennom barnehagens arbeid med samspill og tilknytning, relasjoner og anerkjennelse vil barna kunne utforske og erfare omgivelsene sine. De lærer om grensesetting, og å respektere seg selv og andre. Når barn utsettes for vold og overgrep vil de sende ut signaler på at noe ikke er greit. Relasjonskompetanse hos de voksne gjør at de blir godt kjent med barna, som gjør at de kan tolke barnas signaler på at noe ikke er greit. Barn endrer ofte atferden, som voksne med gode relasjoner til barnet vil kunne merke ganske raskt. Studiens funn indikerer at barnehagene jobber mye med at barn skal være trygge, oppleve gode samspill og relasjoner, og at de skal

bli anerkjent for den de er. Dette er forebyggende, men vi må øke forståelse for hvor viktig dette arbeidet er.

Helt til slutt vil jeg oppfordre ansatte i barnehagene til å arbeide med tematikken på lik linje med andre ting som ligger til grunn i arbeidet som blir gjort hver dag. Hvis bevissthet og kompetanse rundt barns seksualitet, respekten for seg selv og andre, hva som er greit og ikke greit er en etablert praksis, vil flere barn fortelle om hva de utsettes for, og antall barn som utsettes for vold og overgrep vil forhåpentligvis reduseres.

7. Litteraturliste

Aasland, M. W. (2014). «...si det til noen...»: *En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge*. (3 utg.). Cappelen Damm Akademiske.

Aasland, M W. (2020). *Barna og seksualiteten*. (2. utg.). Cappelen Damm Akademiske.

Andersen, I. L. (2022). Hva er egentlig «Kroppen er min!»?: Tilsvar til «Et verktøy med skylapper». *Barnehagefolk*, 4(5). https://barnehagefolk.no/bf2022_4_artikkel5.asp#

Bakketeig, E. & Skilbrei M-I. (2019). Child Sexual Abuse. *Children's Rights in Norway*, 136-166. <https://doi.org/10.18261/9788215031415-2019-05>

Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager* (LOV-2005-06-17-64). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Barnekonvensjonen (1989). *Konvensjon om barnets rettigheter* (20-11-1989). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8

Befring, E. (2019). Forebygging i barnehage og skole med vakt på barns læring og livsmestring. I E. Befring, K-A. B. Næss & R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (6. utg., s. 168-195) Cappelen Damm Akademiske.

Bronfenbrenner, U. (1979). *Echology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.

Bryman, A. (2012). *Social research methods* (4. utg.). Oxford University Press.

Bø, I. (2000). *Barnet og de andre – nettverk som pedagogisk og sosial ressurs*. (3.utg.). Universitetsforlaget.

Drugli, M. B. & Onsøien (2022). *Gode foreldresamtaler om utfordrende temaer*. (2. utg.). Cappelen Damm Akademisk.

Eggen, K., Fjeld, W., Malmo, S. & Zachariassen, P. (2014). *Utviklingshemning og seksuelle overgrep: Rettsvern, forebygging og oppfølging*. Oslo Universitetssykehus, Avdeling for nevrohabilitering.

Evertsen-Stanghelle, C. (2018). Tilknytning – det nære samspillet kraft. I I. Størksen (Red.), *Livsmestring og livsglede i barnehagen* (s. 86-108). Cappelen Damm Akademisk.

Folkehelseinstituttet (2020). Folkehelse rapporten – helsetilstanden i Norge. Folkehelseinstituttet.

Grunnloven. (1814). *Kongeriket Noregs grunnlov*. (LOV1814-05-17). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>

Hegge, B. (2018). *Med hjerte for seksualiteten: Veiledning til sunn seksuell helse hos barn og unge*. Hertevig Forlag.

Hegge, B. (2016). *Trafikklyset: Seksualitet hos barn og ungdom*. Stiftelsen psykiatrisk opplysning.

Helse- og omsorgsdepartementet (2017). *Snakk om det!: Strategi for seksuell helse (2017-2022)*. Helse- og omsorgsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/284e09615fd04338a817e1160f4b10a7/strategi_seksuell_helse.pdf

Heltne, U. & Steinsvåg, P. Ø. (2011). Begrepsavklaringer og oversikt. I U. Heltne & P.Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 18-27). Universitetsforlaget.

Internkontrollforskriften. (1996). *Forskrift om systematisk helse-, miljø-, og sikkerhetsarbeid i virksomheter*. (For-1996-12-06-1127). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1996-12-06-1127>

Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.

Justis- og beredskapsdepartementet (2021). *Handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner «Frihet fra vold»*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/9c4fb648c66c4c1eb2e58f645eb870b8/209755-jd-frihetfravold-web.pdf>

Kermit, P. (2019). Barn, barnefellesskap og fellesskap: En vurdering av hvordan Alex Honneths teori om anerkjennelse har relevans i barnehage og skole. I R. Skoglund & I. Åmot

(Red.), *Anerkjennelsen kompleksitet i barnehage og skole* (Utg. 2, 41-60). Universitetsforlaget.

Ketting, E., Friele, M. & Michielsen, K. (2015). Evaluation of Holistic Sexuality Education: A European Expert Group Consensus Agreement. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 21 (1), 68-80. <https://doi.org/10.3109/13625187.2015.1050715>

Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen: Samspill og tilknytning*. (2. utg.). Kommuneforlaget AS.

Killén, K. (2021). *Sveket I: Risiko og omsorgssvikt – et helseproblem*. (6. utg.). Kommuneforlaget AS.

Klefbeck, J. & Ogden, T. (2003). *Nettverk og økologi – problemløsende arbeid med barn og unge*. (2.utg.). Universitetsforlaget.

Kovac, V. B. (2023). *Hvordan vet du det?: Vitenskapelig tenkning og forskningsmetoder*. Fagbokforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehager – innhold og oppgaver*. <https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utg.). Gyldendal Akademisk.

Kvarv, S. (2014). *Vitenskapsteori: Tradisjoner, posisjoner og diskusjoner* (2. utg.). Novus Forlag.

Leander, E.-M., Larsen, P., & Munk, K. (2018) Children's Doctor Games and Nudity at Danish Childcare Institutions. *The Official Publication of the International Academy of Sex Research*, 47(4), 863-875. <https://doi.org/10.1007/s10508-017-1144-9>

Lillevik, O. G. (2016). Perspektiver på vold mot barn. I K. Melvik, O. G. Lillevik & O. Edvardsen (Red.), *Vold mot barn: Teoretiske, juridiske og praktiske tilnærminger*. Gyldendal Akademisk.

Lunde, S. (2018). *Omsorgsfulle relasjoner og begreistring som smitter*. (s. 109-130). I I. Størksen (Red.), *Livsmestring og livsglede i barnehagen*. (s. 86-108). Cappelen Damm Akademisk.

Moses, J. W. & Knutsen, T. L. (2019). *Ways of Knowing: Competing Methodologies in Social and Political Research* (3. utg.). Red Globe Press.

Mossige, S. & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge: Omfang og utviklingstrekk 2007-2015* (NOVA Rapport 5/2016). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5104/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-ung-NOVA-Rapport-5-16-web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Den nasjonale forskningsetiske komiteen for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsfag og humaniora*. <https://www.forskningsetikk.no/om-oss/komiteer-og-utvalg/nesh/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (2018). *Hva er vold og overgrep*. I *Vold og overgrep mot barn*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

NOU 2017:12 (2017). *Svikt og svik: Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Barne- og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/a44ef6e251cd443396588483e97402ab/no/pdfs/nu201720170012000dddpdfs.pdf>

Postholm, M. B. (2020). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. (2. utg.). Universitetsforlaget.

Postholm, M. B. & Jacobsen D. I. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen*. (3. utg.). Cappelen Damm Akademiske.

Prop. 36 S (2023). *Opptappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner (2024-2028). Trygghet for alle*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-36-s-20232024/id3018905/?ch=1>

Raundalen, M. & Schultz, J-H. (2016). *Seksuelle overgrep og vold: Forebyggende undervisning i skolen*. Universitetsforlaget.

Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. (4. utg.). Fagbokforlaget.

RVTS. (2020, 28. januar). *De tre grunnpilarene i traumebevisst omsorg*. <https://rvtssor.no/aktuelt/294/de-tre-pilarene-i-traumebevisst-omsorg/>

Schibbye, A-L. L- & Løvlie, E. (2017). *Du og barnet. Om å skape gode relasjoner med barn*. Universitetsforlaget.

Seiler-Ramadas, R., Grabovac, I., Winkler, R. & Doner, T.E. (2021). Applying Emotional Literacy in Comprehensive Sex Education for Young People. *American Journal of Sexuality Education*, 16 (4), 480-500. <https://doi.org/10.1080/15546128.2021.1932657>

Skjørten, K., Hauge, M-I., Langballe, Å. Schultz, J-H. & Øverlien, C. (2016). Å se det utsatte barnet. I C. Øverlien, M-I. Hauge & J-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: Møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 93-107). Universitetsforlaget.

Skundberg, Ø. (2020). Hvordan forstå barns aldersnormale seksualitet i barnehagen? *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 6, 1-13.

Stine Sofies Stiftelse (2020). *Stine Sofie Barnehagepakke*. Stine Sofies Stiftelse.

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Søftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Universitetsforlaget.

Søftestad, S. & Andersen, I L. (2014) Seksuelle overgrep mot barn. I S. Søftestad & I L. Andersen (Red.), *Seksuelle overgrep mot barn: Traumebevisst tilnærming*. (s. 23-37). Universitetsforlaget.

Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2012). Intervjuet. Samtalen som forskningsmetode. I L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. (s. 17-45). Gyldendal Akademisk.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder*. (5. utg.). Fagbokforlaget.

Torkildsen, I M. (2023). *Det vi så, var et svik mot barna: En ny retning for velferdsstaten*. Vigmostad & Bjørke AS.

Torkildsen, I M. (2015). *Du ser det ikke før du tror det: Et kampskrift for barns rettigheter*. Vigmostad og Bjørke AS.

Torsteinson, S. (2011). Små barn utsatt for familievold. Fokus på diagnoser, psykobiologi og tilknytningspsykologi. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Universitetsforlaget

Utdanningsdirektoratet. (2023). Veileder om internkontroll for barnehage-og opplæringssektoren. Utdanningsdirektoratet.

Vildalen, S. (2014). *Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner*. Gyldendal Akademisk.

Winnicott, D. (1965). *The Maturation Process and the Facilitating Environment*. Hogarth Press.

Åmot, I. (2019) *Mediator eller moderator*. I R. I. Skoglund & I. Åmot (Red.), *Anerkjennelsens kompleksitet i barnehage og skole* (2. utg., s. 61-84). Universitetsforlaget.

Åmot, I. & Skoglund, R. I. (2019). *Anerkjennelsen kompleksitet i pedagogiske institusjoner*. I R. I. Skoglund & I. Åmot (Red.), *Anerkjennelsen kompleksitet i barnehage og skole* (2. utg., s. 18-40). Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 1: s.1

Intervjuguide

En kvalitativ studie om hvordan barnehagelærere jobber for å forebygge vold og overgrep mot barnehagebarn

Takk for at du har sagt ja til å delta i dette forskningsprosjektet. Det er viktig å presisere at det ikke er tillatt å nevne barn, foresatte, ansatte eller andre med navn. Hvis det likevel skulle skje, er dette noe som blir tatt bort i transkripsjonen. Ellers skal du få snakke fritt rundt spørsmålene jeg kommer med underveis.

- Hva slags utdanning har du, og hvor lenge har du jobbet i barnehage?
- Hva tenker du når du hører begrepet «vold» og begrepet «overgrep»?
- Hvordan defineres begrepene vold og overgrep på din arbeidsplass?
- Opplever du at barna har klare grenser for hva det er greit og ikke greit at voksne gjør mot dem?
- Er temaet «forebygging» og «vold og overgrep» noe dere systematisk arbeider med på arbeidsplassen din?
  - o Tilleggsspørsmål: hvis ja: hvordan da?
  - o Tilleggsspørsmål: hvis nei: hvordan tenker du dette kan jobbes med?
- Hva tenker du vil vekke din mistanke om at et barn er utsatt for vold og/eller overgrep?
- Hvordan snakker du med dine kolleger om tematikken?
- Føler du deg trygg på hvordan du skal jobbe med tematikken?
- *Barnehager anbefales til å ha handlingsveiledere omkring tematikken. Vet du noe om disse retningslinjene innad i barnehagen?*
  - o *Tilleggsspørsmål: hvis ja: vet du hvordan dere skal handle vet mistanke om at barn blir utsatt for vold og overgrep?*

Vedlegg 1: s.2

- *Tilleggsspørsmål: hvis nei: har dette aldri blitt snakket om i personalgruppen?*
- *Har barnehagen retningslinjer for hvordan dere skal handle ved mistanke om at barn blir utsatt for vold og overgrep?*
- *Hvordan arbeides det i etterkant at det er avdekket at et barn blir utsatt for vold og overgrep?*
- *Hvordan blir de ansatte på arbeidsplassen ivaretatt i etterkant av at dette er avdekket?*

Foreldresamarbeid

- *Hvordan snakker dere med foreldrene om tematikken?*
- *Har du noen erfaringer med å snakke med foreldre hvor det har vært mistanke om at barn opplever vold og/eller overgrep i hjemmet?*

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vedlegg 2: s.1

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på hvordan barnehager jobber for å forebygge vold og overgrep mot barn i barnehagealder. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å finne ut av hvordan ansatte i barnehager arbeider når de mistenker at barn blir utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep i hjemmet. Dette er en masteroppgave, hvor jeg har til hensikt å svare på denne problemstillingen: «*Hvordan jobber barnehagelærere for å forebygge at barn utsettes for vold og overgrep i hjemmet*». Bakgrunnen for dette er at det er forsket lite på tema fra et barnehageperspektiv, og at det er et tema som for mange er vanskelig å jobbe med. Gjennom masterprosjektet ønsker jeg blant annet å få svar på hvordan barnehagen jobber med forebygging av vold og overgrep mot barn i barnehagealder.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Innlandet er ansvarlig for prosjektet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I masterprosjektet ønsker jeg å se på hvordan ansatte som jobber i barnehager arbeider når de får mistanke om at barn opplever vold og overgrep i hjemmet. På bakgrunn av dette er ansatte i barnehagen aktuelle informanter og sitter på kunnskap jeg trenger, og ser som relevant, for å kunne svare på problemstillingen.

I forskningsprosjektet ønsker jeg å ha to til tre informanter i tre ulike barnehager, for å få sett på ulik praksis. Alle tre barnehagene jeg henvender meg til, ligger i Oslo.

Hva innebærer det for deg å delta?

Metoden som skal brukes er intervju, dette kommer til å vare i ca. 45-60 minutter. Intervjuet blir tatt opp på bånd. Spørsmålene kommer til å omhandle egen praksis i barnehagen, og

hvordan dere arbeider hvis dere mistenker at barn blir utsatt for vold og overgrep i hjemmet. Det krever ingen forberedelse eller arbeid hverken før eller etter intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Spørsmålene og svarene dine vil bli behandlet konfidensielt, og kan ikke spores tilbake til deg eller til din arbeidsplass. Intervjuet vil kun være tilgjengelig for meg og veileder. Notater og opptak av intervjuet vil kun være tilgjengelig for meg. Dette materiale blir analysert og drøftet, og blir anonymisert i prosjektet.

Prosjektet skal ferdigstilles og leveres i mai 2024. Da blir alt datamateriale slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen i Innlandet har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Dersom du har spørsmål eller ønsker å delta, ta kontakt med

Kristine Aakre, masterstudent

Tlf.: 90782499

E-post: kristine.aakre@gmail.com

Veileder

Janaina Hartveit Lie, Førstemanuensis

E-post: janaina.h.lie@uia.no

Wenche Fjeld, Høgskolelektor

E-post: wenche.fjeld@inn.no

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskolen i Innlandet ved Wenche Fjeld, Wenche.fjeld@inn.no
- Vårt personvernombud: Usman Asghar, usman.asghar@inn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Janaina Hartveit Lie, førstemanuensis

Wenche Fjeld, høgskolelektor

Kristine Aakre

(Forsker/veileder)

(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *[sett inn tittel]*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *[sett inn aktuell metode, f.eks. intervju]*
- å delta i *[sett inn flere metoder, f.eks. spørreskjema] – hvis aktuelt*
- at *[oppgi hvem] kan gi opplysninger om meg til prosjektet – hvis aktuelt*
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes *[beskriv nærmere] – hvis aktuelt*
- at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til *[beskriv formål] – hvis aktuelt*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Godkjenning fra SIKT

Vurdering av behandling av personopplysninger

Skriv ut

08.02.2023

Referansenummer
444863**Vurderingstype**
Standard**Dato**
08.02.2023**Prosjekttittel**

Forebygging av vold og overgrep mot barn i barnehagealder

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Innlandet / Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk / Institutt for pedagogikk og samfunnsfag - Hamar

Prosjektansvarlig

Janaina Hartveit Lie

Student

Kristine Aakre

Prosjektperiode

01.01.2023 - 15.05.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.05.2024.

[Meldeskjema](#)**Kommentar**

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettpørreskjema, videosamtale el. l.).

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>**OPPFØLGING AV PROSJEKTET**

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!